

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav informačních studií a knihovnictví / Studia nových medií

Diplomová práce

Bc. David Scharf

**Nová média, nová hegemonie? Teoretické perspektivy
postmarxismu a afektové teorie**

New media, new hegemony? Theoretical perspectives of postmarxism
and affect theory

Praha 2023
Ph.D.

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Čeněk Pýcha,

Poděkování:

Děkuji Mgr. et Mgr. Čeňku Pýchovi, Ph.D. za to, že se zhostil vedení práce, trpělivost a veškeré podnětné připomínky. V neposlední radě děkuji všem bytostem, které mi během psaní poskytovaly cenné rady, příjemná odreagování a péči. Bez vás by tato práce nemohla vzniknout a jsem vám za to nesmírně vděčný.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 31. července 2023

David Scharf

Klíčová slova (česky)

Postmarxismus, afektivní teorie, hegemonie, nová média

Klíčová slova (anglicky):

Postmarxism, affect theory, hegemony, new media

Abstrakt (česky)

Diplomová práce se zabývá vztahem mezi novými médii a politikou. K prozkoumání tohoto spojení využívá dva teoretické proudy – na jedné straně postmarxismus a jeho teorie hegemonie, na druhé straně afektovou teorii a její poznatky o nových médiích. Kombinace pojmového aparátu z obou proudů je představena na konkrétní případové studii, která sleduje diskuze ohledně rasismu v českém fotbale z roku 2021. Práce popisuje specifika formování politických vztahů v prostředí nových médií a předkládá možné směry zkoumání toho, jak přítomnost nových médií ovlivňuje širší hegemonické formace. Obě části zkoumání se pokouší přemostit několik existujících teoretických mezer mezi disciplínami studií nových médií a politické teorie.

Abstract (in English):

This diploma thesis is concerned with the relationship between new media and politics. To explore this link, two theoretical streams are employed – postmarxism with its theory of hegemony on one hand and affect theory with its new media studies branch on the other. Interaction of theoretical apparatuses from both of the streams is introduced through empirical case study, which traces discussions about racism in the sphere of Czech football from 2021. The thesis describes particularities of forming political relations in the environment of new media and suggests various directions for research of how new media influence broader hegemonic formations. These two movements aim to bridge a variety of theoretical gaps in between the fields of new media studies and political theory.

OBSAH

1. ÚVOD	8
2. NOVÁ MÉDIA MEZI MEDIATIZACÍ A KONCEM MÉDIÍ	11
2.1 MEDIATIZACE.....	11
2.2 O (NOVÝCH) MÉDIÍCH BEZ MÉDIÍ.....	15
2.3 NAMÍSTO DEFINICE: „VELKÉ“ OTÁZKY Z MENŠINOVÝCH POZIC	17
3. HEGEMONIE MEZI GRAMSCIM, DISKURZEM A HRANICEMI POSTMARXISMU	20
3.1 STRUČNÁ HISTORIE POJMU	21
3.2 POSTMARXISMUS ANEB HEGEMONIE JAKO POLITIKA BEZ KONCE.....	22
3.3 WILLIAMSOVA MIMO-DISKURZIVNÍ ÚPRAVA	27
3.4 POSTHEGEMONICKÁ ÚPRAVA	30
3.5 PROVINCIALIZOVANÁ HEGEMONIE: SHRUTÍ A ZDŮVODNĚNÍ.....	37
4. NAJÍT MÍSTO V AFEKTOVÉ TEORII	39
4.1 AFEKT MEZI MÉDIÍ A POLITIKOU	39
4.2 PROVIZORNÍ MAPA	40
5. PŘÍPADOVÁ STUDIE	45
5.1 ČÁST PRVNÍ: VEŘEJNOST A USPOŘÁDÁNÍ, SÍŤ A AFEKT	47
5.1.1 <i>Afektivní uspořádání</i>	47
5.1.2 <i>Od multitudy ke (kontra)hegemonii</i>	50
5.1.3 <i>Shrnutí první části případové studie</i>	52
5.2 ČÁST DRUHÁ: NEDOKONALÁ HEGEMONIE UVNITŘ NOVÝCH MÉDIÍ	52
5.2.1 <i>Strukturálně zakoušet: epochu, nebo hashtag?</i>	53
5.2.2 <i>Mezi afektem a antagonismem</i>	58
5.2.3 <i>Afektivní naladění a lepivost</i>	62
5.2.4 <i>Propustnost a lepivost</i>	69
5.2.5 <i>Shrnutí druhé části případové studie</i>	72
5.3 ČÁST TŘETÍ: PŘEDBĚŽNÉ POZNÁMKY K PŘELÍVÁNÍ.....	73
5.3.1 <i>Kontingence a nestabilita</i>	73
5.3.2 <i>Možnosti vztahu k afektivní veřejnosti</i>	75
5.3.3 <i>Afektivně vyprázdnit signifikant</i>	79

<i>5.3.4 Shrnutí třetí části případové studie.....</i>	<i>81</i>
6. ZÁVĚR.....	82
LITERATURA.....	85
DALŠÍ ZDROJE	105

1. Úvod

Učebnice mediálních studií jsou plné mytizovaných příběhů o vztahu politiků a „jejich“ médií. Roosevelt uměl řečnit do rozhlasu, Kennedy vyhrál volby díky televizní debatě, Blairovi poradci měli díky telefonu dokonalý přehled o veřejném mínění... seznam by šlo natahovat až do současnosti, kdy se přesouvá z učebnic do médií samotných, kde se tak vysvětlují úspěchy nejnovějšího volebního překvapení. Opačnou stranou téže mince jsou příběhy se špatným koncem. Davy bezbranných jsou v nich vystaveny zákeřné moci tajemných entit jménem média. Velkolepé obrazy potom dokážou mobilizovat ve prospěch nacismu, televize otupovat ve prospěch neoliberalismu a krátká videa v mobilní aplikaci mají zase svést teenagerky a teenagery na scestí čínského hybridu mezi kapitalismem a komunismem.

Jak legendy o mistrech a jejich nástrojích, tak bajky o černokněžnických artefaktech se zkoncentrovaly v osobě Donalda Trumpa, který stihl za půl dekády přejít z jednoho břehu na druhý a zase zpět. Podle těchto vyprávění jej do Bílého domu vyneslo behaviorální cílení reklam firmy Cambridge Analytica, poté měl víc než v oválné pracovně úřadovat na Twitteru, aby na závěr jeho mandátu vtrhl do budov Kongresu jeho podporovatelé, zmobilizovaní na ideologicky spřízněné síti Parler.

Vztah mezi médii a politikou se zdá provázanější než kdy dřív nejen při pohledu do USA, ale také ve střední Evropě. Namísto polarizující osobnosti tu již několik let máme diskurz o dezinformacích, který s válkou na Ukrajině ještě nabyl na intenzitě, což se projevilo mimo jiné bezprecedentní prosbou české vlády o na vypnutí určitých webů, které poskytovatelé hostingů na pár měsíců vyhověli. I u nás máme pochopitelně mistry – marketingové týmy nebo dobrovolnické skupiny samozvaných elfů, které za pomoci svých nástrojů páchají větší nebo menší dobro.

Výše načrtnuté obrazy jsou do jisté míry neférovými karikaturami. Přesto si troufám tvrdit, že je na nich také kus pravdy. Jako kdyby se nám obrazy zjednodušovaly tím víc, čím blíže se okolo nás protínají média s politikou. Netroufám si tvrdit, že bych v této práci usiloval o vypracování tezí, které by měly výše popsané zjednodušení nahradit. Chci vůči nim ale vymezit svoji metodu.

Hlavní otázkou této práce představuje otázka: Jaký nový vztah mezi novými médii a politikou? V určitém ohledu jde o věčnou otázku: vztah mezi médii a politikou již od Lippmannova kánonického díla *Public Opinion* platí za pevnou součást mediálních studií. Můj záběr tedy nutně zúží zvolené teorie. Na straně politiky budu pracovat s konceptem hegemonie, jak jej definoval Antonio Gramsci a dále rozpracovali Laclau a Mouffe. Ten pak uvedu v interakci s pojmy, které mediálním studiím nabízí tzv. afektivní teorie. Na této úrovni najdeme první snahu o překročení výše popsaných zjednodušujících narativů: Hegemonie se spíše než na výjimečné aktéry soustředí na širší struktury a namísto ovládaných mas zdůrazňuje buď jejich souhlas, nebo odpor. Afektivní teorie by zase měla umožnit vystoupit neudržitelné binarity emocí a rozumu.

Svoji metodu nazvu pracovně jako experiment s teoriemi. Nejedná se o nic převratného, budu postupovat jako většina teoretických prací, tedy přikládat a kombinovat vedle sebe různé teorie a zjišťovat, co tyto formace můžou prozradit o sociální realitě. Inspirací je v tomto ohledu Heisenberg: „Nevíme, kam nás tyto termíny zavedou, do jaké míry jsou aplikovatelné. Užitím těchto slov se učíme jejich mezím.“ (citováno v Buckley a Peat, 1979, s. 8)

Slovo experiment má ovšem konotovat dvě charakteristiky: Tou první je nejistý výsledek: míru přínosnosti a/nebo zajímavosti takovéto práce nejde naplánovat předem. Druhý význam ale odkazuje spíše na vědecký význam tohoto slova. Během práce s teoriemi a jejich více či méně kreativních vyžití se pokusím o maximální transparentnost toho, jaký přesun právě činím, aby mohlo čtenářstvo vždy vyhodnotit případný přínos. Přesto nemůžu zaručit, že se neodchýlím od původních záměrů autorek a autorů, s jejichž teoriemi budu pracovat. Jak podotýká Majewska (2021, s. 92), ostatně by to nebylo ani žádoucí: „Bez takového čtení se z teorie stane jenom monumentální archiv.“ Další charakteristikou metody je její multidisciplinarita. Kombinováním jak mediální, tak politické teorie se doufám vyvaruji dalšímu nešvaru načrtnutému v karikaturách – bezohlednému privilegování jedné nebo druhé sféry.

Ve druhé kapitole představím tendence v současné mediální teorii, které mi poslouží jako pozadí pro argumentaci o otevřeném pojetí nových médií. Ve třetí kapitole představím vlastní verzi hegemonie postavenou na verzi Laclaua a Mouffe, která ovšem integruje některé jejich kritiky. Ve čtvrté části seznámím

čtenářstvo se základními pojmy a směry afektové teorie a vymezím moje pojetí. V páté kapitole tento teoretický trojúhelník nových médií, hegemonie a afektu uvedu do interakce s empirickým materiálem v podobě případové studie diskuzí o rasismu ve fotbale z průběhu roku 2021. Kromě výše vymezené hlavní otázky budu v práci sledovat ještě další dva vedlejší cíle: Prvním z nich je odhalit produktivní překryvy, sporné body a silná i slabá místa zmíněných teorií. Druhým z nich je posoudit, nakolik jsou teorie vznikající často v akademických a mocenských centrech použitelné na společnost střeoevropské semiperiferie.

2. Nová média mezi mediatizací a koncem médií

„Jsem hypertextový odkaz, vlajka falešné země. Podívejte se na mě a řekněte mi, co jsem. Stávám se tím, čím mně nazýváte. Nosím v sobě tato stávání se. [...] Nesu všechna jména, která mi byla dána.“

– manuel arturo abreu: Text, za který jsem v osmé třídě vyhrál_ 200 \$ (citováno v Russel, 2023/2020, s. 77)

Cílem této kapitoly je vymezit jeden ze dvou stěžejních termínů této práce: *nová média*. Namísto volby jedné, více či méně kánonické definice se pokusím svoje pojetí vymezit vůči dvěma na první pohled protikladným tendencím, jimiž je protkané výzkumné pole studií nových médií. První z nich lze zjednodušeně shrnout do výroku: Média, se stávají ve 21. století čím dál tím důležitějšími, a právě proto je musíme – jako média – zkoumat. Druhou tendenci lze shrnout takto: (nová) média a jejich procesy jsou důležité, ale samotný koncept médií nám s jejich zkoumáním příliš nepomůže.

Představení a kritické zhodnocení těchto dvou tendencí mi tak umožní nejen vymezit přístup k novým médiím, ale také obhájit jejich volbu jakožto stěžejního termínu této práce.

2.1 Mediatizace

Nejvýznamnějším příkladem prvního proudu je koncept zvaný mediatizace. Couldry a Hepp (2013) tento pojem zařazují do kontextu historického vývoje mediálních studií. V nich do 80. let 20. století převládala dělba práce mezi tři směry – textovou analýzu obsahů, politickou ekonomii produkce a výzkum recepce či publik. Od 90. let začínají v rámci disciplíny probíhat debaty, jejichž společnou linkou je předpoklad, že pouhé agregování znalostí ve třech relativně oddělených polích není dostačující, komunikace napříč jimi je obtížná (Grossberg 1995), a proto je potřeba hledat celistvější přístupy. Právě v těchto diskuzích se – byť původně spíše sporadicky (Ampuja, Koivisto a Väiliverronen 2014) – začíná

objevovat pojem mediatizace¹. Již na konci nultých let se však stává vítězem v „závodě mezi mnoha termíny“, které se pokoušely pojmenovat širší dopady médií na „každodenní život a sociální organizaci“ (Couldry a Hepp 2013, s. 191).

Mediatizace tak kromě jednotícího příslibu nabídla mediálním studiím ještě jeden lákavý aspekt – představuje „metaproces“ (Couldry, Hjarvard a Lundby 2015), který nemá v historii disciplíny obdoby. Zatímco doposud mediální studia spíše asistovala při ohledávání „širších socio-teoretických konceptů zpravidla vytvořených sociology, antropology či politology“ (Ampuja et al., 2014), mediatizace označuje samotné rozšiřování médií do dalších sfér společenského života jako „zásadní společenskou transformaci na úrovni modernizace, individualizace a globalizace“ (Strömbäck a Esser 2009, s. 208). Z tohoto narovnávacího gesta přímo vyplývá další – různějšími (Hepp, Hjarvard a Lundby 2015) i opatrnějšími (Livingstone a Lunt 2014) obhájci přístupu vyzdvihovaná – přednost mediatizace. Podle nich jde o koncept schopný zachycovat vztah mezi transformacemi ve sféře médií a jinými sociokulturními procesy. Mediatizace se tak běžně používá jak pro přemýšlení o nových médiích², tak pro jejich vztah s politikou (např. Strömbäck a Esser 2014). Mohlo by se tedy zdát, že tento rámec je pro konceptualizaci vztahu mezi hegemonií a novými médii vhodný. Právě proto na následujících řádcích poskytnu celou řadu kritických poznámek.

První část kritických poznámek lze shrnout větou: Mediatizace přináší zmatek. Deacon a Stayner (2014) si všímají, že v odborných článcích publikovaných v mainstreamových časopisech komunikačních a mediálních studií se termín často používá bez upřesnění o jakou mediatizaci se jedná. V kořenech termínu (Couldry a Hepp 2013) lze totiž vysledovat dvě odlišné tradice – institucionální a sociálně konstruktivistickou³. První směr chápe společnost jako soubor aktérů a vidí mediatizaci jako proces, ve kterém se různí aktéři podřizují normám, procesům a cílům médií, na které se nahlíží jako na několik úzce a přesně vymezených institucí. Druhý směr klade důraz na to, jak se na procesu konstrukce sociální

---

¹ Pro podrobnější přehled kořenů pojmu viz Couldry a Hepp (2013).

² Jakkoliv má termín mediatizace kořeny ve zkoumání masových médií 20. století, bývá aplikován i na nová média 21. století. Couldry a Hepp (2015) s příchodem digitalizace mluví o bezprecedentním zintenzivnění, které označují jako „hlubokou mediatizaci“. Mediatizaci na nová média aplikují také např. Hjarvard (2014), Miller (2014) nebo Steinmaurer (2014)

³ Lunby (2014) přidává ještě třetí, materialistickou tradici. Kannengießer, a McCurdy (2021) poznamenávají, že jde o „zdaleka nejmenší výzkumné pole“ (p. 7)

reality podílí média, která jsou zde chápána širěji než pouze jako mediální organizace. Ampuja, Koivisto a Väliverronen (2014) si všimají podobného, nikoliv však totožného rozporu, který označují jako střet „silné“ (vycházející z mediální logiky) a „slabé“ verze mediatizace (zaměřené na interakci s ne-mediálními procesy). Jakkoliv se silná a institucionální mediatizace do značné míry překrývají, u sociálně konstruktivistické a slabé verze mediatizace není takový překryv nutný – zmatek tedy dostává druhou rovinu. Další vnitřní rozpor, který i zastánci konceptu označují za „nevyřešenou mezeru“ (Hepp et al. 2015), spočívá v odlišných pohledech na to, kdy vlastně mediatizace začala. Zatímco podle některých autorů jde o proces, který probíhá v západních společnostech během posledních zhruba čtyřech dekad, jiní jej pozorují od samotných počátků lidstva (ibid)⁴.

Další kritický bod v duchu vynechávání přichází na první pohled zvnějšku mediálních studií jakožto disciplíny. Bourdon a Balbi (2021) formulují svoji kritiku mediatizace jako „historickou a antropologickou“ a upozorňují na tři zásadní body. Zaprvé jde o koncept, který věnuje pozornost médiím jakožto technologickým artefaktům. Pokud přijmeme představu přejatou od Giddense a stojící v jádru mediatizace, podle níž média umožňují nové formy distancování se od prostoru a času (od tady a teď), proč se soustředit pouze na tisk, televizi, či chytré telefony, a nikoliv na korespondenci, náboženské rituály nebo jazyky?⁵ Zde se autorstvo opírá o tradici tzv. německé mediální teorie⁶ (nejde tedy o zcela vnější kritiku) věnující se „kulturním technikám“. Ty nahlíží na rozličné jevy (hejna zvířat, služebnictvo nebo dveře) během nichž dochází ke zprostředkovávání, přičemž je spojuje jeden zásadní předpoklad – každý projev kultury je zároveň projevem technologií, ve kterém nelze přehlížet role mimo-lidských aktérů (Winthrop-Young, 2013, citováno v Bourdon a Balbi, 2021). Teze o mediatizaci naproti tomu vychází ze striktního oddělení technologií (médií) od kultury, přičemž až s rozvojem a rozšiřováním prvního začíná docházet k interakci. Jak upozorňují Kannengießer a McCurdy (2021) mediatizační pojetí

---

⁴ Zastánci konceptu by se těmto výtkám mohli bránit odpovědí, že mediatizace není jednotnou teorií či empirickým jevem, ale širším přístupem ke zkoumání médií. Představitelé sociálně konstruktivistického křídla později mediatizaci označují jako „zcitlivující paradigma“ (Couldry a Hepp, 2016). Kritiku tohoto pojetí zmiňují nadcházející řádky.

⁵ Podobnou připomínku formulují také Ampuja et al. (2014), podle nichž nemá mediatizace uspokojivou odpověď na to, co přesně myslí médií.

⁶ Podrobněji viz následující podkapitola.

technologií až doposud úplně přehlíželo materialitu těchto technologií a z ní vyplývající enviromentální, ale i všechny ostatní dopady.

Druhý zásadní bod nám skrze historickou kritiku připomíná, že výše zmíněná interakce (médiá-kultura) se netýká pouze „západních společností v posledních dekádách“. Na ní navazuje antropologická část argumentu Bourdona a Balbi. V něm identifikují čtyři varianty „ontologie přítomnosti“ – způsobů, jak lidé vnímají svoje zkušenosti z prožívání světa⁷, a tím pádem i tady a teď (které má mediatizace proměňovat). V evropském klasickém myšlení spatřují naturalistickou ontologii, která vnímá člověka s výrazně odděleným nitrem (ať už jde o duši či mysl), který se pohybuje ve fyzickém světě, jež je naopak homogenní, spojený a měřitelný. Kromě ní ale existují i jiné varianty (autorstvo zmiňuje animistickou, totemistickou a analogistickou ontologii), přičemž různé komunity tyto alternativní pojetí střídala či kombinovala. V důsledku procesů modernity, kapitalismu a kolonialismu se pak naturalistická ontologie rozlila do celého světa a mediatizační teze jí nereflektovaně přejímá. Vynecháním odlišných ontologií se tak připravuje o možná alternativní kritéria ke zkoumání distancování se skrze technologie. Uvnitř mediatizace tak splývají dva zásadně odlišné elementy: technologické schopnosti a uživatelské zkušenosti, přičemž druhé jmenované se mohou právě kvůli různým ontologiím výrazně lišit i v interakci se stejnou technologií či médii – anebo ne. Mediatizace jakožto koncept ale takovouto variací přinejmenším ztěžuje.

Kritiku z další perspektivy, kterou by šlo zjednodušeně označit jako politickou, přináší Ampuja et al. (2014), když upozorňují „techno-centrické a apolitický podtón“ mediatizace. Jako rozvinutí tohoto argumente lze číst Ampujovu (2012) kritiku teorií globalizace. Ty podle něj právě v důsledku silného důrazu na propojenost skrze média přehlížejí změny v procesech globálního kapitalismu. Vedle toho zmiňuje další poznámku, která kromě globalizace sedí i na mediatizaci. Samotní teoretici globalizace sice své vlastní teze později zavrhlí či upravili, ty se však mezitím rozlily do ostatních disciplín – bez dostatečné reflexe následných diskuzí. Pokud bychom měli zůstat v prostoru mezi médii a politikou, příkladem může být speciální vydání vědeckého časopisu *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, jehož tématem je ‚mediatizace a politizace‘ (Krzyżanowski et

---

⁷ Autorstvo zdůrazňuje, že nejde o pouhé různé pohledy na jednu objektivní realitu, a právě proto pracují s termínem ontologie.

al., 2018) migrace. S termínem mediatizace se zde zachází většinou jako s jevem, během něhož se určité téma stane předmětem mediálního zájmu. Nepracuje se zde tedy ani se silnou (mediální organizace mají vliv na to, jak se konceptualizuje migrace), ani slabou verzí (médiá vstupují do obousměrného procesu s jinými aktéry, což ovlivňuje podobu jejich informování o migraci) mediatizace.

Výtky o tom, že určitý koncept něco vynechává a obsahuje vnitřní kontradikce, by šlo zřejmě vznést vůči každému termínu v sociálních a humanitních vědách. Mediatizace ovšem tím, že sama sebe prezentuje jako velký „metaprocés“ nebo „nové paradigma“, nese dva stíny, které činí tato kritická gesta o něco naléhavější. Livingstone a Lunt (2016) připomínají Kuhnem vymezenou základní charakteristiku nového paradigmatu – snadnost (v porovnání s dosavadními směry), se kterou odpoví na rozličné otázky v rámci disciplíny. Jak jsem ukázal v první části kritických poznámek, mediatizace vzhledem ke svým rozličným podobám, které je třeba neustále vyjasňovat, takovou úspornost v současnosti nepřináší. Zadruhé Deacon a Stanyer (2015) upozorňují, že mediatizace svým velikášským gestem, v němž sama sebe prohlašuje za nové zastřešující paradigma pro celou disciplínu, nutně přináší potenciál disciplinovat – a priori vylučovat takové zkoumání, které mediatizační teze nespĺňuje či nepřijímá jakožto překonané.

Faktem ovšem zůstává, že z mediatizace se stal „do počtu publikací a konferencí úspěšný a rostoucí akademický podnik“ (Ampuja et al., 2014, s. 121) a, jak je patrné z náhledu do výzkumných databází, stále hojně používaný termín nejen v komunikačních a mediálních studiích, ale také v jiných disciplínách.

2.2 O (nových) médiích bez médií

Druhá tendence nemá na rozdíl od mediatizace jeden výrazný termín: i proto zde nabídnu spíše její stručné načrtnutí než komplexní přehled. Za prvního výrazného zástupce považuji (již zmíněná) postkittlerovská německá mediální studia. Pro ně zkoumání nezačíná od existujících artefaktů či institucí (médií), ale od „operací, které [médiá] logicky a historicky předchází“ (Siegert, 2011, s. 15). Tyto operace pojmenovávají jako kulturní techniky (*Kulturtechniken*) a od samotného začátku (ať už konkrétního zkoumání, nebo dějin jako takových) je pro ně klíčová interakce mezi „reprezentací, materiálním jednáním, dovednostmi, vnímáním a

reprezentací“ (Parikka, 2013, s. 154). Na rozdíl od Kittlera tak nedostává primát kultura ani technika, a navíc se skrze otevření původnímu významu slova z 19. století⁸ otevírá prostor pro nové promýšlení vztahu k přírodě (Geoghegan, 2013, s. 77-79). Jak ilustrují prováděné výzkumy v této tradici, kulturní techniky lze využít jako nástroje k otázkám o celé řadě fenoménů: Které kulturní techniky právních systémů vdechují život „fikci o suverenitě lidského jedince“ (Vismann, 2013)? Jak se gesta služebnictva propojující vysoce regulované sítě vědění a moci stávají kulturními technikami, které tím následně umožňují figuře sloužícího určitou moc (nebo alespoň agentnost) (Krajewski, 2013)? Jak jsou kulturní techniky kalendářů a hodin propleteny na jedné straně se znaky a technologiemi, na druhé s rytmy planety země (Geoghegan, s. 78)? Prováděná konceptuální operace je tedy poměrně zřejmá: média jakožto objekt zkoumání jsou nahrazena širším a otevřenějším konceptem kulturních technik.

Dalším zástupcem média-skeptických teorií jsou ty vycházející z práce francouzského sociologa Bruna Latoura – jeho původní „teorie síti aktérů“ (ANT) i její pozdější upgrade na „bádání o modech existence“ (AIME). Pokud postkittlerovská německá mediální teorie přichází s expanzivní náhradou konceptu médií, Latour se konceptu vzdává úplně. V ploché ontologii ANT existují pouze aktéři (chápané v širokém smyslu lidských i více-než-lidských entit) vždy zasazené do sítě rozmanitých vztahů. Entity lze pak rozdělit na zprostředkovatele (*intermediaries*), kteří „přenášejí význam nebo sílu bez transformace“ (Latour, 2005) a prostředníky (*mediators*), u nichž se vstup nikdy nerovná výstupu. Pokud je výzkumným heslem ANT „sledovat aktéry“, Belliger a Krieger (2016, s. 8) tento systém trefně pojmenovávají jako „ontologii mediace“ – médium (ve smyslu zprostředkovatele nebo prostředníka) se v tomto směru stává úplně všechno a slovo médium není potřeba. Skepticismus přetrvává (nebo je završen, dalo by se také poznamenat) v AIME, které identifikuje patnáct modů existence⁹, z nichž ani jeden nepředstavují média¹⁰.

---

⁸ Slovo označovalo tehdy ve větším měřítku započaté procedury „zavlažování a odvodňování orné půdy, napřimování řek, nebo budování přehrad“ (Winthrop-Young, 2013, s. 5). Geoghegan (2013, s. 75) ale také poukazuje na jeho vztah k národu a pozdějšímu rasistickému diskurzu „krve a půdy“.

⁹ Jedná se v podstatě o režimy pravdy – věda má jiná kritéria pravdivosti než náboženství. Právě schopnost zachytit tyto nuance mezi různými doménami představuje pro Latoura hlavní důvod pro vypracování AIME.

Proč tedy nezkoumat vztah mezi novými médii a politikou jednou z těchto metod? Obě dvě teorie totiž implikují poměrně specifický typ výzkumu. Thielmann and Schröter (2014, citováno v Spöhrer, 2016) při promyšlení využití ANT v mediálních studiích dochází ke dvěma možným metodám: „mikroanalytické etnografii médií“ a „historiografické makroanalýze médií“. Winthrop-Young (2013) zase během představování kulturních technik identifikuje posun mezi disciplínami: „[kulturní techniky] vystupují z hranic literární vědy, mediální teorie a kulturních studií a vstupuje do oboru filozofie a antropologie“ (s. 7). To s sebou nese zásadní implikace. První je zcela prozaická: Ve zmíněných disciplínách a metodách postrádám potřebnou kvalifikaci a trénink. Ty další jsou specifické pro zvolenou metodu teoretického zkoumání a představím je v obecnější diskuzi v následující podkapitole.

2.3 Namísto definice: „Velké“ otázky z menšinových pozic

I přes veškeré výše zmíněné výhrady ke konceptu mediatizace s jeho zastánci jednu věc sdílím. Hepp et al (2013) si v diskuzích o termínu stěžují, že se pole mediálních a komunikačních studií stále více specializuje, přičemž ale zanedbává „velké otázky, kvůli kterým se do výzkumu médií a komunikace vůbec pouštíme“. Ptát se po tom, jak se s novými médii proměňuje jejich vztah k hegemonii, takovým dotazem bezesporu je. Zvědavost po otázkách širokého záběru tedy sdílíme, lišíme se ale v prostředcích. K tomu, abychom si tyto dotazy překračující hranice vymezené jednotlivými specializacemi mohli klást, dle mého soudu nepotřebujeme jeden termín či koncept, který si navíc bere za rukojmí disciplínu jako celek. V této práci bych se proto chtěl vydat stejným směrem, avšak po jiných cestách.

Koncept médií ale nemusíme ani zcela opouštět tak, jak to činí mediálně-skeptické přístupy. Pokud zastánci mediatizace považují fragmentárnost mediálních studií za překážku, mým záměrem je naopak vyzdvihnout ji jako přednost. Je to právě otevřenost metodám, přístupům a teoriím z různých disciplín a oborů, která vybavuje mediální studia nástroji k pátrání po „velkých otázkách“. Namísto dohánění (jako v případě mediatizace) nebo slévání-se-do (jako v případě mediálně-skeptických přístupů) „velkých“ oborů jako sociologie, antropologie, či

---

¹⁰ Patnáctičlenný seznam tvoří: reprodukce, metamorfóza, zvyk, technologie, fikce, reference, politika, právo, náboženství, vazba, organizace, moralita, síť, předložka a dvojité kliknutí.

ekonomie, by měla mediální studia naopak vzít za svou vlastní interdisciplinární, rozmanitou a menšinovou¹¹ povahu – se všemi jejími přednostmi i limity. Menšinovost zde chápu ve smyslu menšinové literatury. Deleuze a Guattari (2001) tímto pojmem neoznačují jen některé literatury, ale revoluční podmínky uvnitř každé „většinové“ literatury. Do sféry výzkumu tento pojem přináší třeba Boutaghou a Jean-François (2020), kteří taktéž inspirováni Deleuzem a Guattarim píšou o „menšinových studiích, která netvoří diskrétní disciplinární formace, ale porovnatelná pole, jež sdílí metodologie a procedury“ (s. 5).¹²

Na tomto místě je třeba učinit ještě jedno vyjasnění vůči oběma výše představeným tendencím. To, co se v úvodu kapitoly jeví jako protiklad mezi mediatizačním a mediálně-skeptickým proudem (kvůli opačnému postoji k užitečnosti konceptu médií ve druhém jmenovaném), lze zároveň číst jako pohyb ve stejném směru: jak mediatizace, tak latourovská i postkittlerovská teorie sdílí expanzivní pojetí médií či jejich substitutů. Věřím ale, že na velké otázky lze odpovědět i z menšinové pozice, tedy takové, která uzná, že nová média někde končí – namísto aby proklamovala širší záběr. Tato pozice má zásadní výhodu specifickou pro směr mého zkoumání. Není totiž tak silně „konceptuálně nabitá“ jako latourovská nebo postkittlerovská teorie, které nesou celou řadu silných ontologických a/nebo epistemických tvrzení. Ty potom komplikují proces kombinování s dalšími teoriemi, který je stěžejní pro metodu této práce.

V tomto duchu, který považuje otevřenost otázek a bádání za přednost, se ponese i ne-volba zastřešujícího teoretického konceptu na mediální straně mojí otázky. Jako inspirace nám poslouží odpověď Roger Silverstona (1999) na otázku „Co je nového na nových médiích?“ v historicky prvním čísle vědeckého žurnálu *New Media & Society*.

„Nové je nové. Technologie, které se objevily v posledních letech především ale nejenom v oblasti digitálních technologií, jsou nové. Dělají nové věci. Dávají nám novou moc. Vytváří následky pro nás jako lidské bytosti. Ohýbají mysl. Transformují instituce. Osvobozují. Utlačují.“ (s. 10)

---

¹² Lze srovnat též s Gottzén et al. (2019), kteří identitu menšinových studií navrhují pro studia maskulinity.

V tuto chvíli tedy nechám přesnou definici médií na autorstvu teoretických textů, s nimiž budu pracovat v případové studii. Rámec, který k tomu použiju, odpovídá způsobu myšlení o médiích, které přinesl již Marshall McLuhan – média nejsou o objektu ani o subjektu, ale o formě, která je oba tvaruje (Wark, 2020, s. 60). Pokud s mediatizační tendencí sdílím zvědavost po široce rozkročených otázkách, jeden zásadní předpoklad si беру také z postkittlerovské a latourovské teorie: přesné hranice nových médií se budou lišit jak v konkrétních případech, tak podle toho, do jaké širší techniky/sítě jsou zkoumaná média zapojena. K tomu je potřeba definovat druhý pro práci stěžejní koncept.

3. Hegemonie mezi Gramscim, diskurzem a hranicemi postmarxismu

„Možná, říkala jsem si, jsem přikládala přehnanou váhu kultivovanému užívání rozumu, vybrané četbě, bezpečnému ovládnutí jazyka, politické příslušnosti; možná jsme všichni stejní, když čelíme opuštění; možná ani velice uspořádaná mysl neunesla zjištění, že není milována.“

– Elena Ferrante: Příběh těch, co odcházejí, a těch, kteří zůstanou (2017/2013)

Vzhledem ke „strategii otevřenosti“ přednesené v předchozí kapitola se volba hegemonie jakožto druhého stěžejního konceptu může zdát jako argumentační harakiri, které nás dostane do sféry teoretické entropie. Na mnohoznačnost pojmu upozorňuje Anderson (2017), když poznamenává, že různé „významy [termínu hegemonie] přesouvající se mezi prostorovými nebo ideologickými lokacemi toho mají jen málo společného“ (s. 179), Williams (2020) označuje různé směry rovnou za protichůdné. Celkový směr této kapitoly lze proto shrnout jako postupné zužování významu, ve kterém budu pojmem hegemonie používat. Nejprve proto stručně nastíním historii pojmu¹³ a poté představím hlavní koncept – poststrukturalistickou verzi hegemonie v díle Ernesta Laclaua a Chantal Mouffe (2014/2001, 1990) (Laclau 2000, 2013/2006). Tuto verzi následně ještě zúžím prostřednictvím dvou úprav. První bude vycházet z neo-gramscianské teorie hegemonie Alexe Williamse (2020), druhá z debat ohledně termínu posthegemonie volně sdružených okolo sborníku *Radical Democracy and Collective Movements Today* (Katsambekis a Kioupiolis 2014).

---

¹³ Komplexnější přehled historického vývoje nabízí Anderson (2017), já nabízím pouze tu část směřující k verzi Laclaua a Mouffe.

3.1 Stručná historie pojmu

Počátky termínu se v evropském myšlení¹⁴ datují do antického Řecka, kde abstraktní slovo *hēgemonia* označovalo vůdčí postavení městského státu v širší alianci (ligy) okolo společného vojenského zájmu (Gilpin, 1981, citováno v Lentner 2005). Velmi podobný význam si termín zachová při svém znovuobjevení uvnitř ruské sociální demokracie na konci 19. století, kdy odkazuje k „politické[mu] vedení v rámci třídního spolenectví“ (Laclau & Mouffe, 2014/2001, s. 78) za účelem svržení carského režimu. Přes Lenina se termín dostává do třetí internacionály, kde se na něj nabaluje nový význam. Kromě možné strategie dělnické třídy se hegemonie stává také analytickým pojmem, jež umožňuje popsat fungování moci buržoazního státu. (Anderson, 1976, s. 18) V marxistické tradici jde o dvojitý zlom. Kromě konce exkluzivní vazby na dělnickou třídu se také mění jeho temporalita – nejde o pouhý prostředek k dosažení revoluce, ale obecnější princip vládnutí či udržování moci. Právě tuto verzi hegemonie dále rozpracovává v kontextu své domovské Itálie její nejvlivnější teoretik, Antonio Gramsci. Představit jeho teorii hegemonie v plné šíři zde vzhledem k rozsahu není možné¹⁵ a domnívám se, že ani nutné. Gramsci termín používá pojem v několika významech, ke kterým se později vrátíme skrze Williamsovo (2020) čtení. Prozatím zde zmíním pouze dva zásadní posuny. První je geograficko-historický, z Ruska se pojem přesouvá do Itálie, kde jej Gramsci využívá k analýze *risorgimenta* (proces sjednocování směrem ke vzniku národního státu), období parlamentní demokracie, ale i následujícího fašismu. Druhý posun je stěžejní na významové rovině. Hegemonie v novém pojetí neznamena vůdcovství pouze v politickém slova smyslu (i když Gramsci tento význam neopouští), ale také na morální a ideologické úrovni. Tento zlom shrnují Laclau a Mouffe (2014/2001):

---

¹⁴ Historickou studii, která nachází varianty slova hegemonie také ve starověké Číně a Palestině, přinesl – z dnešního pohledu možná ironicky, ale v historickém kontextu nikoliv náhodně – německý nacionalista podporující třetí říši Triepel (1938, citováno v Anderson, 2017).

¹⁵ Gramsci nikdy nepředložil ucelené dílo, které by se věnovalo hegemonii. Tak jako ostatně většinu svých analýz a teorie ji rozvíjel na několika místech v posmrtně vydaných Sešitech z vězení, které napsal v během svého uvěznění fašistickým režimem. Komplexní, filologicky orientovaný souhrn jeho pojetí hegemonie nabízí Thomas (2009), kratší verzi zachycující protichůdné interpretace viz např. Williams (2020, s. 87-109), intelektuální a historické zdroje hegemonie zachycuje Boothman (2008) a rozcestník k diskuzím o hegemonii v rámci gramscianské akademické komunity představuje Thomas (2020).

„Zatímco politické vůdcovství může být založeno na konjunkturní shodě zájmů, při níž si zúčastněné sektory zachovávají své oddělené identity, morální a intelektuální vedení vyžaduje, aby značný počet sektorů sdílel soubor „idejí“ a „hodnot“ [...]. Intelektuální a morální vedení zakládá podle Gramsciho vyšší syntézu, „kolektivní vůli“, která se prostřednictvím ideologie stává organickým tmelem sjednocujícím „historický blok.“ (s. 90)

Tento zlom přinesl nejen celou sadu navazujících termínů (např. v citaci zmíněný historický blok), ale také zásadně ovlivnil další konceptuální vývoj. Důraz na intelektuální a morální vůdcovství spolu s významem, který Gramsci přisuzoval občanské společnosti, a novým pojetím moci jako hybridu mezi donucováním a vytvářením konsenzu¹⁶, tak z hegemonie v 80. letech učinil ústřední koncept nově vzniklé disciplíny – kulturních studií (Thoburn 2007).

V oblasti politické teorie přinesl tento zlom zásadní spor o interpretaci. První tábor čte Gramsciho jako „Lenina Západu“, který přináší komplexnější teorii revoluce směřující k diktatuře proletariátu. Druhý směr naopak chápe hegemonii jako definitivní rozchod s leninistickou strategií a Gramsci se pro ně stává teoretikem radikální demokracie, což například legitimizuje soupeření komunistických stran v liberálních demokraciích¹⁷. (Riley 2011)

3.2 Postmarxismus aneb hegemonie jako politika bez konce

Je to právě druhý zmíněný interpretační směr, ze kterého vychází, ale zároveň jej do značné míry transformuje, autorská dvojice Ernesto Laclau a Chantal Mouffe. Pro teoretický projekt, jehož základy položili v roce 1985 knihou *Hegemonie a socialistická strategie* (2014/2001) (dále HSS), se vžil pojem postmarxismus. Pojem hegemonie je pro ně klíčový – označují jej za „ústřední kategorií politické analýzy“¹⁸ (s. 10). S jeho gramsciovskou verzí ale provádějí několik radikálních

---

¹⁶ Která ze složek moci je pro Gramsciho zásadnější představuje předmět celé řady debat. Různé disciplíny tento důraz také kladou různě, zmíněná kulturní studia se soustředí na konsenzus, v neogramsciánské škole mezinárodních vztazích zase převládá důraz na kombinaci ideologie, ekonomiky a silových prostředků. V realistické tradici mezinárodních vztahů se termín hegemonie používal naopak s důrazem na sílu – avšak jejich práce s termínem nevychází (alespoň přímo) z Gramsciho pojetí.

¹⁷ Podle Rileyho (2011) je toto čtení Gramsciho pevně spjato s italskou komunistickou stranou (PCI) ve druhé polovině 20. století a její umírněnou strategií (PCI byla až do roku 1989 druhou nejsilnější, byť izolovanou, parlamentní stranou v italském parlamentu), Anderson (1976) zase toto čtení považuje za zakládající teoretický bod tzv. eurokomunismu.

¹⁸ Dle některých komentátorů (např. Arditi, 2014) Laclau ve svých pozdních dílech tento primát komplikuje, protože na roveň hegemonie dává pojem populismus.

operací. Tu první lze nazvat jako *rozšíření autonomie politiky*. Zatímco pro Gramsciho byl pojem pevně spjatý s třídami v ekonomické základně, Laclau a Mouffe jakékoliv nutné spojení politického aktérství s třídním postavením odmítají¹⁹. První dvě (ze čtyř) kapitoly HSS se věnují různým formám marxistického myšlení, v němž rozpoznávají dvě logiky – kontingence a nutnosti. Kontingence má evokovat, že určitý jev není nutný, neznamená to však nahodilost takového jevu (Převrátíl, 2014, s. 228).

Nutnost pak byla spojena především s ekonomickým vývojem, který měl nahraovat sjednocení dělnické třídy a její následné politické akci chápané skrze kategorii historické nutnosti. Jakkoliv se v některých momentech (u austromarxistů, Lenina, Luxemburg, Sorrela, Althussera a především pak Gramsciho) vynořuje logika kontingence, která vytváří širší prostor pro politické jednání, nakonec u všech převládá právě logika nutnosti – ať už ve formě kvazi-přírodních zákonů ekonomiky, nebo teleologické zákonů historie. Právě těchto neduhů marxistického myšlení se Laclau a Mouffe chtějí radikálně zbavit, a proto že sociálnímu prostoru připisují jako charakteristickou vlastnost „strukturální nerozhodnutelnost“.

„Jestliže by byla veškerá strukturální uspořádání určována společenskou objektivitou a prostřednictvím jejich vnitřních zákonitostí (jak je tomu u čistě sociologické koncepce společnosti), neexistoval by žádný prostor pro kontingentní hegemonické reartikulace – a samozřejmě ani pro politiku jako autonomní činnost.“ (ibid, s. 12)

K pochopení pojmu (re)artikulace je třeba vysvětlit druhou radikální operaci, kterou pojmenují jako *přesun do oblasti diskurzu*. Laclau a Mouffe se odvolávají na vývoj ve třech intelektuálních proudech během 20. století – analytické filosofii, fenomenologii a strukturalismu, které všechny zpochybnily možnost nezprostředkovaného přístupu ke svým objektům svých zkoumání a skončily u různých podob diskurzivního zprostředkování (ibid, s. 11). Laclau a Mouffe svoji teorii diskurzu řadí za hranice sporu mezi realismem a idealismem²⁰. Na

---

¹⁹ To však neznamená, jak jim kritici často předhazují, že by pro třídnímu boj nepřikládali váhu, nebo na něj dokonce rezignovali. Výmluvná je v tomto ohledu věta ze závěrečné pasáže: „Každý projekt radikální demokracie nutně zahrnuje, jak jsme již řekli, socialistickou dimenzi – to znamená zrušení kapitalistických výrobních vztahů“ (ibid, s. 217).

²⁰ Tento přístup ilustruje poskytnutý příklad. V něm netvrdí, že se proběhlé zemětřesení doopravdy nestalo, ale jeho význam – šlo o přírodní jev, nebo boží trest? – už je konstruován diskurzivně. (Laclau a Mouffe, 2014/2001, s. 131)

ontologické úrovni totiž odmítají striktně oddělovat mezi významem a akcí/materialitou, přičemž za diskurz nepovažují pouze první jmenované, ale „vždy částečně fixované pravidelnosti strukturující vztah mezi lingvistickými a extra-lingvistickými praktikami. (Phelan a Dahlberg, 2011)“.

Důležité je zde rozlišení mezi diskurzem (či „všeobecným polem diskurzivity“) a diskurzivním strukturou. Ta ustavuje a organizuje společenské vztahy, ale je „vždy otevřena nadbytku významu, který [ji] podvrací“. Tento nadbytek se nachází právě ve všeobecném poli diskurzivity, způsobuje již dříve zmíněnou strukturální nerozhodnutelnost sociálna (jiný specifický pojem, který Laclau s Mouffe pro tento stav používají, je „nemožnost sutury“²¹) a otevírá tak současnou diskurzivní strukturu možné re-artikulaci.

Kdybychom měli předchozí odstavce shrnout prostřednictvím dříve nadneseného příkladu s dělnickou třídou: samotná pozice ve výrobním vztahu (materiální realita) nijak a priori nepředurčuje dělnictvo k tomu, že povede boj proti vlastníkům výrobních prostředků. Vždy záleží také na tom, jak bude tato materiální realita (tělesnosti práce, mzda atd.) artikulována – může být artikulována jako vykořisťování, ale také jako „heroická služba národu“, nebo zajištění rodiny.

V takto chápaném diskurzu pak Laclau a Mouffe (2014/2001) identifikují dvě logiky, které strukturují každý politický prostor: diference a ekvivalence.

„V diskurzech vytvářejících sociální pletivo zaujímají sociální aktéři rozdílné, diferenciální pozice. V tomto smyslu jsou všichni přísně vzato partikularitami. Na druhé straně existují ve společnosti sociální antagonismy vytvářející v ní vnitřní přehradu. Například tvář v tvář utlačujícím silám vytváří určitý soubor partikularit mezi sebou navzájem vztahy ekvivalence.“ (s. 13)

Tyto dvě logiky nám pomáhají plně pochopit již zmíněnou artikulaci. Převrátil (2014) upozorňuje na dva významy v angličtině, které jsou u Laclaua a Mouffe pevně spjaté. Kromě běžného použití jakožto vyslovení či vyjádření jej musíme chápat také jako skloubení. Artikulace pak spojuje “nestejnorodé prvky” (Laclau a Mouffe 2014/2001, s. 111), ale také vytváří vztah, v jehož důsledku se “mění

---

²¹ Převrátil (2014) slovo sutura definuje jako „jak záměrné, tak „spontánní“ spojení a také spojení, při němž zůstane zachován šev“ (s. 230). Českým ekvivalentem by byla slova sešítí, či zcelení, ale ani jedno z nich nenese požadovanou mnohoznačnost.

jejich identita” (ibid, s. 128). Jak se odtud dostaneme k hegemonii? K tomu je užitečné rozlišení mezi hegemonickou a ne-hegemonickou artikulací. Když se v důsledku byrokratické reorganizace za účelem vyšší efektivity změní pozice kanceláře v rámci ministerstva a nově patří pod jiný odbor, jedná se ne-hegemonickou artikulací. Jednotlivé prvky mají jinou identitu (kanceláři se změnil název, upravila agenda) a jsou jinak “skloubené” (mají jiné nadřazené). Hegemonickou se artikulace stává tehdy, když se organizuje okolo bodu roztržky – antagonismu²². Ten přitom neoznačuje pouhou opozicí (ne každý nesouhlas znamená antagonismus), ale „vztah mezi neslučitelnými silami, ve kterém se negativita stává vnitřním komponentem tohoto vztahu [a] obě síly negují identitu té druhé“ (Laclau, 2014, s. 103).

Abych navázal na příklad s dělnickou třídou a přiblížil ho středoevropskému kontextu: v okamžiku, kdy se v roce 1980 dělnická skupina z podniku A na gdaňském pobřeží připojí ke stávkovému hnutí (nové skloubení), přestává být pouze “skupinou požadujícím v podniku A zlepšení podmínek X a Y” (nová identita), ale stává se součástí širšího – hegemonického – momentu požadující změny v roztržce s polským státem, respektive komunistickou stranou. Protože komunistická strana kontrolující stát zakládá svoji identitu na zastupování všech polských pracujících a politické jednání dělnictva v podobě stávek a vznášení požadavků tuto identitu neguje, máme co dočinění s antagonismem par excellence.

Třetím radikálním pohybem Laclaua a Mouffe je *převedení hegemonie na abstraktní rovinu*. Explicitně se zde vymezují vůči Gramscimu, pro nějž se hegemonie vždy točila okolo jednoho centra, které v konečném důsledku představovalo moc v rámci národního státu. V její postmarxistické verzi ale hegemonie znamená „politický typ vztahu, nebo – chcete-li – jistou formu politiky, ne ale místo s určitelnou polohou v topografii sociální“ (ibid, s. 165). Díky tomu můžeme pozorovat hegemonické operace nejen na úrovni celé společnosti jako v předchozím příkladu z Polska, ale také na úrovni různě velkých a ohraničených skupin – třeba pracujících v rámci jednoho podniku, obyvatelstva několika sousedících vesnic nebo členstva politické strany.

---

²² Laclau a Mouffe pracují s heideggerovským rozdělením na ontologické a ontické. Zatímco na ontologické úrovni je antagonismus přítomen vždy jakožto “zakládající prvek sociální ukazující jeho meze“, na ontické úrovni jej vyvolává právě artikulací praxe.

S tím souvisí první ze tří dalších charakteristik hegemonického vztahu. K možnosti existence hegemonického vztahu potřeba specifická situace, v níž se „sociální oblasti reprodukuji za neustále měnících se podmínek“ (ibid, s.137). To pak znamená, že terén tvoří „plovoucí prvky, které lze artikulovat do protikladných táborů“ (ibid, s. 162). Pro Laclaua a Mouffe je proto hegemonie historicky spjata především s moderními společnostmi, ve kterých předpokládá určitou míru politických svobod. Podmínku by šlo vztáhnout i na výše zmíněný příklad – poté, co je v Polsku v prosinci roku 1981 vyhlášeno stanné právo, se možnosti artikulace okolo antagonismu se zásadně snižují. Zadruhé se hegemonie nezakládá na pouhém rozptylu jednotlivých prvků, ale opírá se o hegemonické uzlové body²³, ve kterých se zhušťují sociální vztahy a stávají se tak privilegovanými body dané diskurzivní formace. Pro příklad z této oblasti se lze přesunout do tehdejšího Československa – v diskurzu místního disentu lze za takový uzlový bod považovat lidská práva. Zatřetí je pro hegemonický vztah zásadní, co se stane při vzniku takzvaného řetězce ekvivalencí. Ten Laclau (2013/2006, s. 179-195) popisuje jako proces, kdy jednotlivé požadavky vůči moc zůstávají nevyslyšené, propojí se a ke svým partikulárním obsahům přidají také rozměr zpochybnění stávající moci jako takové. Neznaменá to, že by požadavky zanikly, ale jejich identita se rozštěpí na vlastní požadavek a na identitu člena širší skupiny – řetězce ekvivalencí. Ten ale nefunguje sám o sobě, nezprostředkovaně. V určitou chvíli totiž řetězec začne být reprezentován partikulárním požadavkem, který je přitom s celým řetězcem sice nesouměřitelný. Bíba (2013) uvádí příklad z českého listopadu 1989: různé požadavky od zlepšení ekologické situace přes dodržování lidských práv po konzumeristické touhy se v určitou chvíli sjednotily pod požadavkem „Havel na hrad!“ – konkrétním požadavkem na změnu v administrativě. Právě tento proces, kdy partikularismus zaujímá dočasné univerzální místo, nazývají Laclau a Mouffe hegemonií. Specifikum tohoto vztahu také vyvstává v porovnání s tím, čím není:

„Není to důsledek smluvního rozhodnutí jako v případě Hobbesova Leviathana, protože hegemonický vztah přetváří identitu hegemonických subjektů. Není nutně vázán na veřejný prostor, jak je tomu u Hegelova pojmu „univerzální třídy“,

---

²³ Pojem vychází z lacanovských *points de caption*, tedy „privilegovaných signifikantů, které upevňují význam signifikujícího řetězce. „Toto omezení produktivity signifikujícího řetězce vytváří pozice, jež umožňují vyslovit výpověď – diskurz neumožňující jakkoli fixovat význam je diskurzem psychotika“. (s. 137)

protože hegemonické reartikulace začínají na úrovni občanské společnosti. Nepodobá se konečně ani marxovskému pojmu proletariátu jako univerzální třídy, protože není výsledkem konečného lidského usmíření vedoucího k vymizení státu a konci politiky; hegemonický vztah je naopak od základu politický.“ (Laclau a Mouffe, 2014/2001 s. 13)

3.3 Williamsova mimo-diskurzivní úprava

V předchozí podkapitole jsem představil abstraktní verzi hegemonie Laclaua a Mouffe. Právě tato úroveň abstrakce mi později umožní pracovat s konceptem v menším měřítku v rámci případové studie. Zároveň ale svou abstrakcí otevírá dveře k takovému čtení, podle něž představuje hegemonie se svými diskurzivními mechanismy buď imanentní princip pokrývající celé sociální, nebo přinejmenším privilegovaný typ vztahu. Abych se takovému principu vyvaroval, představím v této podkapitole kritiku Laclaua a Mouffe z pera politického teoretika Alex Williamse a zakomponuju některé její aspekty.

Ten nabízí kritiku Laclaua a Mouffe v rámci vystavování vlastní teorie hegemonie, která stojí na dvou nohách: první je především čtení Gramsciho skrze filologické poznatky Thomase (2009) a kriticky realistickou perspektivu Josepha (2002, citováno ve Williams, 2020), druhou představují poznatky z široce pojaté teorie komplexity kombinující poznatky ze sociálních i přírodních věd ale také deleuzovské filozofie. Tak jako HSS předkládá příběh termínu hegemonie jako umožňující čím dál tím větší autonomii politična, přičemž sama sebe představuje jako dotáhnutí této tendence do konce, Williams ve své verzi tento příběh přepisuje jako zachycování čím dál tím větší společenské komplexity. Na HSS proto oceňuje, že z Gramsciho teorie hegemonie ukotvené v meziválečné Itálii činí abstraktní teorii moci, kterou lze aplikovat na více úrovních. Považuje ji ale za nedostatečnou především ze tří důvodů. (1) Klíčovým bodem kritiky je fakt, že model Laclau a Mouffe se příliš opírá o lingvistické metafory, které nestačí na uchopení komplexity přítomné ve společnostech 21. století. Tím, že jejich pojetí diskurzu zahrnuje jazykové i ne-jazykové prvky, se v podstatě dopouští stejné chyby, kterou Laclau (1990) vyčítá Marxovi, tedy modelování veškeré materiální reality dle jedné logiky – dialektiky, respektive diskurzu. To následně znemožňuje analyzovat vliv institucí, lokalizovaných dynamik nebo zkrátka rozlišovat mezi odlišnými sférami sociální. (2) Zadruhé na několika úrovních kritizuje způsob,

jakým se v HSS přistupuje k materialitě. Williams částečně sympatizuje s kritikou Milibanda (1985, citováno ve Williams 2020, s. 124), podle nějž je v postmarxistické analýze politická subjektivita vždy voluntaristická. Dále kritizuje podceňování napětí vznikající mezi reálným a sociálně konstruovaným. Teorii diskurzu Laclaua a Mouffe označuje za nedostačující pro analýzu ekonomických vztahů a v jejich pozdějších pracích jim vyčítá přehlížení důsledků neoliberalismu (ibid, s. 130). V neposlední řadě pak nesouhlasí i s jejich definicí realismu jako takového a nepřímo se tak přidává ke kritikům jako Geras (1988), kteří považují HSS za dílo spadající do idealismu. (3) Zatřetí – z hlediska, které lze nazvat strategické – zpřetrhání vazeb mezi politikou a ekonomikou, vynechání materiálních zájmů a rezignaci na možnost universalismu podle něj zbavuje levicovou politiku srozumitelnosti (Williams 2020, s. 118).

Poslední bod nehraje pro tuto práci tak zásadní roli, proto jej můžeme nechat stranou. První dva body spolu naopak úzce souvisí, a proto se s nimi vypořádám pohromadě. Začněme od vztahu mezi politikou a ekonomikou. Williams si všímá, že zatímco v HSS se především poukazuje kontaminaci ekonomického prostoru politickými procesy, v odpovědi Gerasovi už je Laclau a Mouffe (1990, s. 115) označují za vzájemně ovlivňující se, byť autonomní sféry, pochopitelně bez jakékoliv determinace v poslední instanci. I zde ale zopakují své tvrzení z HSS, tedy že „ekonomický prostor je strukturován jako politický“ (ibid).

Právě o tuto větu se Williams odráží k tvrzení, že pro Laclaua s Mouffe „politická konstrukce zvítězí nad jakýmkoliv endogenním ekonomickým procesem“ (Williams 2020, s. 126) a vyvozuje z něj dvě možné čtení jejich projektu: buď stojí ekonomičino v diskurzu a tím pádem by se i k jeho analýze měly používat difference a ekvivalence namísto tříd, anebo stojí mimo diskurz, přičemž v takovém případě nám postmarxismus nenabízí žádný způsob, jak analyzovat vzájemný vztah mezi ekonomičnem a diskurzem. Zastavme se nejprve u klíčové věty. Je fakt, že Laclau a Mouffe touto nešťastnou formulací Williamsovi umetají cestu. Na druhou stranu je větu třeba chápat v kontextu pasáže a širšího argumentu. Pasáž se pokouší ukázat, že ani ekonomická sféra se neřídí (kvazi)přírodními zákony s jedinou logikou, že i do ní vstupují vnější vlivy jako stávky, různé podoby odborové organizace atd. Toto gesto neznamená, že by na ekonomické sféře neměla svoje implikace, pro Laclaua a Mouffe je však nutné

ukázat, že i v ní je esencialismus pouhou fikcí, aby mohli pokračovat v argumentu o kontingenci a absenci jakékoliv finální sutury sociálna.

Proto lze – plně v souladu se zbytkem výkladu v HSS – tuto větu upravit na slabší verzi: ekonomický prostor *je částečně* konstituován jako politický. Pokud přijmeme tuto formulaci, kritika se stává obtížnější. V rozporování této verze lze pak zaslechnout ozvěnu velké debaty marxistické historiografie mezi Immanuelem Wallersteinem a Robertem Brennerem²⁴. Zatímco první jmenovaný ve své teorii světových systémů tvrdil, že pro zrod kapitalismu v Evropě byla klíčová akumulace plynoucí z ne-kapitalistických forem podřízenosti jako otroctví či nevolnictví ve východní Evropě a na ně navázaných nerovných obchodních vztahů mezi centry a periferiemi, podle Brennera lze zrod kapitalismu vysvětlit pouze srkze změny uvnitř třídních vztahů. Vzhledem k tomu, že Williams na jiných místech (s. 128, 169) poukazuje na důležitost intersekcí mezi třídními a jinými formami útlaku (na základě rasy, genderu, sexuality atd.), s navrženou slabší verzí by tedy pravděpodobně souhlasil.

Tím pádem se můžeme přesunout ke dvěma možným čtením, jež Williams navrhuje. Zatímco první varianta po předchozím vyjasnění evidentně nepřípadá v úvahu, zůstává druhá varianta s ekonomickým mimo diskurz. Zde je třeba nejprve oponovat Williamsovu tvrzení, že Laclau a Mouffe o vztahu mezi politikou a ekonomikou neříkají vůbec nic. Ti přitom za výchozí bod své analýzy považují „pluralit[u] politických a sociálních prostorů, jež se nevztahují k žádnému konečnému jednotícímu základu“ (Laclau a Mouffe, 2014/2001, s. 166) a specifikují, že „artikulační praktiky probíhají nejen uvnitř daných sociálních a politických prostorů, ale také mezi nimi“ (ibid).

Pokud tedy přijmeme tuto pluralitu sociálních prostorů a přidáme k ní určitou míru autonomie přidělenou ekonomickému prostoru, dostáváme se k prvnímu zásadnímu obratu od hegemonie předestřené v HSS. Ten nazvu *provincializací hegemonie vůči různým sférám sociálna*. Williams (2020) ve své teorii hegemonie rozpracovává různé formy hegemonie pro různé sféry sociálního prostoru – konkrétně se věnuje hegemonii na ideologické, ekonomické, státní a socio-technické úrovni. Toto přiznání odlišných dynamik odlišným sociálním prostorům

---

²⁴ Pro shrnutí viz např. Denemark a Thomas 1988.

lze chápat jako stěžejní pro další postup v této práci – jediné tak²⁵ můžu konceptualizovat vztah mezi ideologickou hegemonií (tomuto druhu dle Williamse je to postmarxistické chápání nejbližší) a novými médii. Dle mého čtení předestřeného výše se prostor pro tyto nuance otevírá již v samotné HSS a není třeba postmarxistický projekt opustit kompletně tak, jak to činí Williams. Souhlasím tak s Carpentierem (2018), podle nějž Laclau s Mouffe ve své teorii otevírají dveře pro vztah mezi diskurzivním a mimo-diskurzivním – mezi jednotlivými sociálními prostory – ale nevěnují mu příliš pozornosti. To dobře ilustruje jejich analýza nástupu neoliberalismu a nové pravice v 80. letech. Ta pronikavě ukazuje, okolo kterých antagonismů, za pomoci jakých artikulací a skrze které ekvivalenční řetězce se podařilo vybudovat politický projekt, který legitimizoval neoliberální transformaci ekonomiky. S vyšší citlivostí k nuancím mezi různými sociálními prostory najednou můžeme ale této analýze přidat další, neopomenutelnou rovinu – tedy jako proces, během nějž celá řada sfér života přešla z různých forem státního či veřejného dohledu pod kontrolu prostřednictvím tržních mechanismů a spousta rozhodnutí prováděných v politické (ideologické) sféře přešla do sféry expertní (Boltanski 2011, s. 116-149) – jde tedy v podstatě o ukázkové příklady re-artikulace *mezi sociálními prostory*, o kterých se píše ve výše uvedené citaci.

Tato analýza je tak v souladu se zásadním teoretickým přínosem Laclaua a Mouffe – tedy poznatkem, že ani sociální prostory nejsou pevně dané, se stabilní identitou. Autorská dvojice přiznává, že zásadním rysem jejich projektu je „upřednostnění politického momentu ve strukturování společnosti“. Pokud chceme zůstat věrni jejich odmítnutí esencialismu a chápat hegemonii jako skutečně otevřený systém²⁶, je nutné chápat toto upřednostnění politického momentu pouze jako jeden ze způsobů, jak lze na sociálno nahlížet. Pokud ale „politický moment“ představuje hlavní předmět mého zájmu, představuje pro mě tento způsob nejužitečnější možnost.

3.4 Posthegemonická úprava

Skrze zapracování kritiky Alexe Williamse jsem ukázal, že politické vztahy představují pouze jeden typ procesů, které lze sledovat v rámci společnosti. Nyní

---

²⁵ Zárodky pro chápání tohoto vztahu lze však najít už v HSS, jak ukážu v následujícím oddílu.

²⁶ Jednou z linek, která se táhne skrze kritiku marxistického myšlení, je právě konstrukce sociální reality jako uzavřeného systému pod nadvládou ekonomiky.

se zaměřím podrobněji na postavení hegemonie uvnitř procesů, které lze nazvat jako politické. K tomu využiji kritiku laclau-mouffovského pojetí hegemonie, kterou souhrnně nazvu jako *posthegemonickou*.

Pokud Williams do značné míry opíral svoji kritiku HSS o výtky z pohledu materialismu vznášené na přelomu 80. a 90. let, posthegemonická kritika „nevychází z minulosti, nebrání zrazenou (marxistickou) ortodoxii, ale „hlásí se k zachycování současnosti a budoucnosti s její urgentní naléhavostí biopolitiky a afektivity“ (Stavrakakis, 2014). Referenčním bodem zde není Marx, ale trajektorie Spinoza – Deleuze a Guattari – Hardt a Negri. Thomas (2020) rozlišuje posthegemonické teorie na tři varinty. *Temporální* tvrdí, že hegemonie byla užitečným nástrojem ve 20., ale nedostačujícím pro 21. století. Podle *zakládající* koncepce nebyla hegemonie pro chápání mocenských vztahů nebyla vhodná nikdy kvůli svým analytickým i normativním nedostatkům. *Expanzivní* kritika se pokouší předchodí dva směry integrovat spolu s teorií hegemonie. Ačkoliv budu vycházet primárně z práce poslední jmenované verze, alespoň ve stručnosti je třeba představit také její kritické předchůdce.

Nejpodrobněji posthegemonickou situaci rozpracovává z pole latinskoamerických studií vycházející Jon Beasley-Murray (2010), který patří mezi nejradikálnější zástupce *zakládajícího* proudu a zároveň do své práce integruje díla nejen zástupců „svého“ proudu, ale také *temporálního*²⁷. Jeho kritika míří explicitně na laclau-mouffovské pojetí hegemonie²⁸, přičemž taktéž vychází z psychoanalytické triády Imaginárno/Symbolično/Reálno. Diskurzivně pojatá hegemonie se skrze svůj důraz na reprezentaci zaobírá především Symboličnem a tím pádem ji vždy

---

²⁷ Namátkový přehled: Day (2005) kromě *temporální* dimenze (alter-globalizační hnutí ukázalo, že hegemonie není potřeba na velké akce) kritizuje laclau-mouffovskou hegemonii i na normativní úrovni prostřednictvím lacanovské psychoanalýzy tak, že postmarxistický projekt interpretuje jako touhu pramenící z nedostatku samého, která proto nikdy neusilující o její skutečné naplnění, a tím pádem si představuje emancipaci pouze „skrze existující struktury dominance“. *Temporální a zakládající* pojetí propojuje Thoburn (2007) s důrazem na afekt a ontologickou podstatu moci. Do *zakládajícího* směru patří také ontologická perspektiva Williamse (2022), jež pozoruje vzájemné podobnosti mezi afropesimismem a posthegemonií. Za prvního myslitele *zakládající* posthegemonie označuje Thomas (2020) Alberto Moreirase (2001, citováno v Thomas, 2020, s. 322), který svůj projekt dále rozvíjí jako infrapolitiku (2021). Z hlediska kladených otázek je mojí práci nejpříbuznější Lash (2007), který ve svém *temporálním* pojetí po odmítnutí reprezentace lokalizuje moc v komunikaci samotné a zároveň upozorňuje na generativní moc algoritmů.

²⁸ Laclau a Mouffe si vybírá proto, že jejich pojetí hegemonie považuje za nejvlivnější. Stejně tak kritický je ale také ke Gramsciovi verzi – pokud za jeden zásadních přínosů jeho verze považujeme koncepci moci jako kombinující donucování a konsenzus, Beasley-Murray (2010) „upozorňuj[e] na procesy, které nezahrnují ani konsenzus ani donucování“ (s. X), přičemž celou dichotomii považuje za „mylnou a oslabující“ (s. 63)

něco uniká (tj. vše obsažené v Reálnu). Z toho přímo vychází normativní kritika, podle které hegemonická analýza přehlíží subalterní skupiny (vytěsněné ze Symbolična do Reálna) a zároveň důrazem na konstruování lidu²⁹ legitimizuje tradiční pojetí suverenity státu v Hobbovské tradici.

Vedle toho ale zakládá také analytičtější formy kritiky. Posthegemonie Beasley-Murrayho operuje skrze zvyk (namísto názorů) a afekt (namísto emocí), které také umisťuje do reálna. Z toho potom vyplývají dvě úzce propojené „náhrady“ – moc se akcentuje jako ustanovující (nikoliv ustanovená³⁰), protože je chápána spíše jako potencialita generující proudy jednání, nikoliv jako omezující poklop. Subjekt této moci pak představuje multituda (nikoliv z ekvivalenčního řetězce vzešlý lid), která „zahrnuje rozpínavý soubor těl, který zvětšováním svojí afektivní síly utváří společnost a posouvá čas kupředu“³¹ (ibid, s. xi). Pro posthegemonické myšlení to ale neznamena oslavu statutu quo: multituda je sice nositelem této potenciality, ale aparátům státu (kam pro Beasley-Murrayho patří i občanská společnost) a kapitálu se daří tuto energii přeskádat proti multitudine samotné takovým způsobem, že „manažersky řídí“ (ibid, s. 108) sebe samu. Právě kvůli důrazu na multitudu (pocházející z díla Michaela Hardta a Antonia Negriho), kterou lze chápat také jako ve shodě jednající, ale vždy nepolapitelnou a na jediný celek neredukovatelnou množinu singularit, poznamenává Thomas (2020, s. 323), že posthegemonii v tomto pojetí lze chápat nejen jako radikální rozhod, ale také pokračování tendencí nastolených v HSS – konkrétně nikdy nepřicházející suturovanosti sociálna, ale také akcentování logiky difference (tehdy se vymezující vůči apriorní třídní jednotě).

I přes existující podobnosti lze ale vůči posthegemonickým teoriím hovořit spíše o bifurkaci. Na úrovni analýzy se proměňuje chápání moci jako něčeho hlubšího (operujícího – slovy Lashe – na ontologické úrovni). Zároveň nefunguje pouze abstraktně (skrze více či méně abstraktní diskurzivní struktury), ale na tělesné úrovni operuje jako biopolitika prostřednictvím již zmíněných zvyků a afektů.

---

²⁹ Přítomné zejména v pozdějších pracích Laclaua, které se věnují populismu jako „královské cestě k pochopení podstaty politiky“ (Bíba, 2013, s. 23). Kritiku lze ale vztáhnout i k HSS, kde se sice přímo nepracuje s pojmem lidu, ale hegemonická artikulace protichůdných táborů skrze řetězec ekvivalencí funguje na stejném principu

³⁰ V originále se používají výrazy *constituent power* a *constituted power*.

³¹ Beasley-Murray (2010) termínem přebírá s výhradami (s. 281-283) od Hardta a Negriho, pro které multituda představuje ústřední analytickou i emancipační entitu, jež rozpracovávají na poli trilogie *Empire*, *Multitude* a *Commonwealth*. V češtině jejich pojetí shrnují Slačálek (2006) a Hauser (2020).

V porovnání s postmarxismem lze vysledovat i odlišné teoretické kořeny posthegemonie. Pokud přijmeme hrubé rozlišení na dva směry, které v rámci vztahu mezi marxismem a poststrukturalismem nachází Choat (2010), první jmenovaný směr vychází spíše z dvojice Lyotard – Derrida, zatímco druhý se odráží od tandemu Foucault – Deleuze. Na úrovni cesty k emancipaci pozorujeme u posthegemonie skepsi k reprezentaci jako takové (ať už symbolické či volební), z níž částečně vyplývá také nedůvěra ve stát (zatímco v HSS je role státu vždy kontingentní a závislá na situaci). Zato Hardt a Negri (2009) se svým pojetím multitudou vypracovaného obecního (*common*) nabízí třetí cestu mezi soukromým vlastnictvím kapitalismu a veřejným vlastnictvím socialismu. Inspirace v podobě konkrétních politických aktérů je přímá u Hardta a Negriho, kteří svůj projekt přímo zakládají na reflexi alter-globalizačního hnutí z přelomu tisíciletí, pro řadu jejich posthegemonických spolu-myslitelů je také důležité zapatistické povstání v polovině 90. let a s ním spojená podpůrná mobilizace v různých částech světa. Oproti tomu HSS vycházela z mnohosti tzv. nových sociálních hnutí fungujících od 60. let a inklinovala k eurokomunismu, v pozdější verzi západoevropskému levicovému populismu desátých let 21. století³². Po tomto shrnutí skrze zjednodušené binarity se jistě nabízí názor, který zastává např. Rekret (2014), podle nějž hegemonii především Laclaua (a jen částečně Mouffe – pracuje převážně s jeho pozdějšími texty) a multitudu Hardta a Negriho spojuje především tendence hledat pro své teoreticko-politické projekty oporu především v rovině ontologie, které jsou v obou případech natolik odlišné, že to paralyzuje jakýkoliv vzájemný dialog.

Odlišný přístup zaujímají teoretici expanzivní posthegemonie, kteří se pokouší myslet posthegemonickou situací napříč výše popsanou dichotomií, případně jasně ohraničeným časovým zlomem. Právě jejich poznatky budou klíčové pro moji úpravu konceptu hegemonie. Thomas (2020) u dvou zakládajících myslitelů tohoto směru pozoruje dvě různé strategie. Yannis Stavrakakis (2014, 2022) se snaží integrovat posthegemonické poznatky přímo do projektu Laclaua a Mouffe, přičemž dokazuje, že zejména v pozdních Laclauových pracích se objevuje

---

³² Tato afirmace pochází z pera Mouffe (2019). Specifickou situací byl pak vývoj španělské strany Podemos, která explicitně – podle některých kritiků až příliš rigidně (Moreiras a Muñoz 2020) – vycházela z Laclauovy „populistické hypotézy“. Íñigo Errejón, tehdejších čelní představitel a hlavní politický teoretik strany používal laclauovské koncepty už ve své dizertaci a později byl dokonce spoluautorem knihy s Chantal Mouffe (Errejon a Mouffe, 2016).

zásadní otevření dveří ke stěžejní roli afektu. Pokud představuje reprezentace jeden z klíčových bodů (post)hegemonického sporu, Laclau (2005) zavádí koncept sociální heterogenity, který definuje jako „vnějškovost nejen uvnitř prostoru reprezentace, ale také vnějškovost k prostoru reprezentace jako takovému“ (s. 140). Stejně tak se do své teorie integruje další trumf posthegemonie, afekt, když tvrdí, že „primární roli v diskurzivním konstruování sociální hraje něco patřící primárně do sféry afektu“ (Laclau, 2004, s. 326) a upozorňuje na důležitost „afektivní investice“ do hegemonického řádu (Laclau, 2006, citováno ve Stavrakakis, 2022, s. 416). Toto teoretické rozšíření³³ je pro moje pojetí hegemonie klíčové: spojování do řetězců ekvivalencí okolo antagonismů budu chápat jako spojení, na kterém se může (ale nemusí – i tady zůstanu věrný kontingenci z HSS) podílet právě afekt.

Neméně důležitá je i obrana, kterou Stavrakakis vznáší vůči námitce na Reálno: Jednota společnosti či lidu je samozřejmě fikční a nemožná, ale to neznamená, že mizí jeho strukturální pozice. V politice zůstává přítomno jakožto absentující a jakkoliv vždy přináší vlastní nenaplnění, uvádí do pohybu afektivní procesy (Stavrakakis, 2022, s. 415).

Pokud Stavrakakis nachází v pozdním Laclauovi oporu pro přetvoření postmarxistické teorie hegemonie na diskurzivně-afektivní hegemonii, Benjamin Arditi (2014) naopak v této části jeho díla spatřuje naplnění těch nejhorších sklonů. Naplno se v něm ukazuje cykličnost tohoto pojetí hegemonie, neobratné přeskokování mezi ontickou a ontologickou rovinou a dva mylné předpoklady ohledně spojování rozličných prvků – zatímco podoba spojení je kontingentní, jeho samotná přítomnost působí jako nutná prerekvizita pro jakoukoliv politickou akci. To všechno vyúsťuje v tendenci srovnávat hegemonii s politikou jako takovou. Zárodek pro tento přístup nachází Arditi (2014, s. 20) v pasážích, kde se na hegemonii oceňuje vlastnost, podle které zvědomuje kontingenci a dočasnost všech mocenských uspořádání. Hegemonická forma politiky je zde lepší než ostatní. To vygraduje v úplně poslední větě HSS, kde se pole politická vyhláší jako prostor pro hru, která „uniká pojmu, [ale] má přinejmenším jméno: hegemonie“ (Laclau a Mouffe, 2014/2001, s. 218). Hegemonie se zde stává

---

³³ Podrobněji než Laclau roli afektu rozpracovává právě Stavrakakis především skrze psychoanalytické pojmy. Zabývá se jeho nedostatkem při neúspěšném konstruování evropské identity (2004) a podceňováním jeho významu v celé oblasti studií nacionalismu (2007, s. 190).

politikou jako takovou. Laclau v tomto trendu pokračuje. Nejdříve z hegemonie udělá „inherentní dimenzi veškeré sociální praxe“ (Laclau 1990, s. 212), aby později začal tento pojem používat zaměnitelně s populismem a politikou (Arditi 2014, s. 22). Tímto odmítnutí všezahrnující verze hegemonie je informováno i moje čtení moje čtení HSS v předchozích částech, kde právě proto zdůrazňuji rozdíl mezi hegemonickou a nehegemonickou artikulací.

Po přijetí této omezené verze se ale vyjevuje zásadní otázka: Kde se nachází práh, který odděluje artikulaci (tu můžeme chápat jako kategorii politického jednání) hegemonickou od nehegemonické? V rámci HSS by šlo odpověď hledat v pasáži o autonomii, přece jen jedním z leitmotivů knihy je vztah mezi levicí a autonomními boji tzv. nových sociálních hnutí.

„[A]utonomizace určitých sfér není nutným strukturálním důsledkem ničeho, ale výsledkem přesných artikulačních praktik budujících tuto autonomii. Autonomie zdaleka není neslučitelná s hegemonií; je formou hegemonické konstrukce. [...] Ale jestliže tyto identity [různých hnutí] závisejí na určitých přesných sociálních a politických podmínkách existence, samu autonomii lze hájit a rozšiřovat jen cestou širšího hegemonického boje“ (Laclau a Mouffe 2014/2001, s. 167)

Pokud ale nechceme chápat artikulaci jako a priori hegemonickou, rozevírá se tu přinejmenším časová kapsa. Autonomie je nejprve kontingentně artikulována, ale pro její následné hájení či rozšiřování je třeba širší hegemonický boj. Právě v tomto mezičase vzniká prostor pro formu ne-hegemonické politiky. V souladu s tím je návrh Stavrakakise (2014, s. 121), který na příkladu argentinské revolty z roku 2001 ukazuje, jak mohou být spontánní, autonomní, nehegemonické politické projevy multitudy později zahrnuty do hegemonického či populistického řetězce. Nejde ale o zdaleka jedinou možnou podobu vztahu mezi hegemonickou a nehegemonickou artikulací. Zároveň ale nemusí jít pouze pre-hegemonickou politikou: Laclau a Mouffe (2014/2001) v HSS popisují jejich verzi Gramsciho situace organické krize následovně:

„Čím nestabilnější jsou společenské vztahy, tím méně úspěšný bude jakýkoli určitý systém diferencí a tím víc se budou množit body antagonismů. Toto šíření bude ztěžovat budování jakékoli centrálnosti a tudíž vytváření jednotných řetězců ekvivalence.“ (s. 157).

Takto popsanou situaci lze chápat jako moment, ve kterém se daří právě nehegemonickým typům politické akce. Arditi uvádí několik příkladů inspirovaných postanarchistickými myšlenkovými proudy – exodus Paula Virna, Dočasnou autonomní zónu Hakima Beye, obývání prasklin v systému Johna Hollowaye (jeho exemplárním příkladem jsou zapatisté, ale stejně tak by šlo zmínit squatting). I přes veškeré limity, které tyto přístupy nesou, ale ukazují, že artikulace může být také nehegemonická. Samozřejmě se může někdy v budoucnu stát, třeba i proti své vůli, součástí ekvivalenčních řetězců. I pro pochopení tohoto procesu ale může být produktivnější promýšlet kontingentní vztah mezi dvěma druhy artikulace, než jednomu z nich přisuzovat aprioriní tendenci k zahrnování pod ten druhý. Smith (1998) například v tomto směru přemýšlení poznamenává, že „krátkodobá maximalizace vlastní autonomie může hnutí posílit“ (s. 200), umožní mu dále rozvinout vlastní demokratickou kritiku, která pak v pozdějších artikulacích působí mnohem větší silou. Stejně tak se lze v promýšlení vztahu mezi hegemonickými a nehegemonickými formami odrazit – paradoxně – od Stavrakakisovy obhajoby vůči posthegemonické kritice, konkrétně již zmíněné jednoty, která je sice vždy absentující, ale nesoucí afektivní důsledky. Nemůže takové důsledky nést taktéž absentující partikularita v řetězci ekvivalencí či diskurzivní struktuře, která v ní byla doposud přítomná?³⁴

Vedle toho je třeba zmínit další zásadní vymezení ne-hegemonické politiky. Hegemonii privilegující přístup naznačuje, že jakákoliv formace politické kolektivity (na všech úrovních) vyžaduje jakési „významové +1“ – provizorně jednotící partikularitu, prázdný ekvivalent, hegemonu. Arditi ale pokládá skrze Deleuze a Guattariho (1988) spekulativní otázku: „Potřebuje *n* individualit Generála, aby mohlo pálit v unisonu?“ (s. 17; citováno v Arditi 2014) Jinými slovy: nemůžou určité druhy kolektivního politického jednání opravdu fungovat bez sjednocení na úrovni významu? Co když souhrn singularit přiměje k akci zkrátka jenom prostorová blízkost, afektivní prožitek nebo něco úplně jiného? Odpovídat na tyto a podobné otázky zde není mým záměrem. Udržet je na mysli

---

³⁴ Vztah mezi hegemonickým a mimo-hegemonickým jednáním promýšlí také Katsambekis (2014). Ubírá se poněkud odlišným směrem než tím, jež je zde rozvíjen, a u radikálních politických subjektů pozoruje „neuniknetelné prokluzování mezi lidem a multitudou“, tedy hegemonickou a ne-hegemonickou formou politiky.

je ale podstatné, pokud chceme provádět Stavrakakisem navržený dvojitý pohyb, tedy „myslet současně uvnitř i za hranicí hegemonie“ (Stavrakakis, 2022, s. 416).

3.5 Provincionalizovaná hegemonie: shrnutí a zdůvodnění

V této kapitole jsem představil vlastní, reflexivní (ibid, s. 414) pojetí hegemonie. Jeho hlavním zdrojem je postmarxistická verze hegemonie z pera Laclaua a Mouffe. Ta vychází z radikální kontingence společenských vztahů a ustanovuje hegemonii jako typ politického vztahu v rámci široce vymezeného diskurzu. V něm potom operují dvě hlavní logiky, diference a ekvivalence, pomocí kterých lze odlišovat různé typy artikulace a lokalizovat vynořující se antagonismy. Za pomoci Williamsovy kritiky Laclaua a Mouffe jsem ukázal, že diskurzivně vymezenou politiku je třeba vnímat pouze jako jeden ze sociálních prostorů, přičemž její hranice nikdy nejsou pevně vymezeny. Toto gesto mi umožňuje konceptualizovat vztah mezi hegemonií a novými médii. Skrze tzv. posthegemonickou kritiku jsem ukázal, že veškeré politické jednání nelze redukovat na hegemonické operace řízené logikami diference a ekvivalence a představil některé koncepty, které umožní toto jednání plastičtěji zachytit – multitudu, zvyk a afekt. Byť se poslednímu pojmu budu ještě podrobněji věnovat později, prozatím je klíčové konstatování, že může být přítomny v hegemonických vztazích antagonismu a ekvivalence. I přes veškeré úpravy zůstává výsledná koncepce hegemonie abstraktní a tím pádem aplikovatelná na situace v různých měřítkách³⁵. Pokud jsem tedy s pomocí Williamse provincionalizoval hegemonii v rámci sociálna, skrze diskuze ohledně posthegemonie jsme ji provincionalizoval také v rámci samotného politična. S takto vymezeným „reflexivním pojetím hegemonie“ (ibid, s. 414) se můžu přesunout k představení již několikrát skloňovaného pojmu afekt.

Ještě předtím ale vysvětlím, proč považuji za nutné představit takto robustní definici hegemonie. Důvodem je stav dosavadního výzkumu. Phelan a Dahlberg (2011) upozorňují na interdisciplinární mezeru mezi postmarxistickou teorií hegemonie a (kritickými) mediálními studii – výzkumnictvo diskurzu vycházející z Laclaua a Mouffe se nevěnuje médiím, mediální studia zase ignorují jejich pojetí diskurzu, hegemonie a z něj plynoucí teoretický aparát. Autoři svým textem uvádí

---

³⁵ Tím se chci vyhnout zjednodušenému čtení hegemonie, před kterým varuje Ardití: zaměnění hegemonie za měřítko, kdy velká (celostátní či mezinárodní) politika funguje hegemonicky, malá (lokální či zaměřená na jedno téma) nikoliv.

sborník, jehož ambicí je tuto mezeru přemostit. Marchartova (2011) práce se soustředí na ontologii: autor tvrdí, že média náleží do ontické sféry a aby je bylo možné začlenit do laclau-mouffovského diskurzu, zavádí na ontologické úrovni pojem medialita – stejně jako antagonismus tak dává i médiím „oporu“ v ontologii. Gilbert (2011) pouze volá po větší pozornosti k materiální a afektivní dimenzi oproti chladně ideologickému zkoumání. Simons (2011) zase vyčítá Laclauově teorii populismu fakt, že nijak nekonceptualizuje média. Všechny doposud zmíněné texty spojuje fakt, že i vzhledem k době vzniku pojmají média převážně jako masová. Výjimku představuje Fenton (2011), která představuje skeptický argument ohledně vztahu mezi novými médii a hegemonií – inspirována kánonickou esejí Dean *Why the Net is not a Public Sphere* (Proč internet není veřejnou sférou) upozorňuje, že neexistuje žádné nutné spojení mezi větším počtem zaznívajících hlasů a změnou hegemonie (ani konceptu, ani momentálního rozložení sil).

Podobné volání po podrobnější teorii pak přidává o několik let později také Schou (2016). Zajímavou trajektorii pak přináší analýzy věnující se mediální stránce politických kampaní španělské strany Podemos, jejíž představitelé se explicitně hlásili k odkazu Laclaua s Mouffe. Casero-Ripollés et al. (2016) velebí jejich hybridní využití starých a nových médií během voleb do Evropského parlamentu v roce 2014, přičemž stranu titulují jako „transmediální“. Cancela a Rey-Araújo (2022) o pár let později už ale označují přílišný důraz na mediální působení (a nedostatečné promyšlení médií jako takových, dalo by se podotknout) jako jednu z příčin pozdějšího úpadku strany. Možná nejproduktivnějšího využití se dostalo konceptům Mouffe z teorií demokracie, které jsou využívány pro studium internetových memů (Miller, 2016. s. 118-142) mimo jiné tzv. americkou alternativní pravici (Tuters a Hagen, 2020). Z výše tohoto shrnutí dosavadních výzkumů je ale zřejmé, že neexistuje osvědčená teoretická cesta, po které by se šlo vydat. Právě proto jsem věnoval zvýšenou pozornost úpravám hegemonie do takové podoby, aby ji bylo možné kombinovat s poznatky o nových médiích.

4. Najít místo v afektové teorii

„*Naše stroje jsou znepokojivě živé a my sami jsme děsivě bez života.*“

– Donna Haraway: A Cyborg Manifesto
(2006, překlad vlastní)

Jak jsem ukázal v předchozí kapitole, jev zvaný *afekt* vpouští do (ne)hegemonické hry nejen kritici pojmu, ale také pozdní Laclau a především Stavrakakis (viz kapitola 3.4), z jehož pojetí vychází ve své poslední knize také Mouffe (2022). Tato kapitola ve stručnosti představí afekt jakožto pojem a tendence v rámci afektové teorie, to vše za trojím účelem: Zaprvé poskytnout čtenářstvu předporozumění nezbytné pro následnou případovou studii, zadruhé zařadit zvolené pojetí afektu do existujících proudů afektové teorie, zatřetí obhájit na první pohled složitou teoretickou konstrukci pro zkoumání vztahu mezi hegemonií a novými médii.

4.1 Afekt mezi médii a politikou

V běžné angličtině má slovo *affect* několik významů. Zaprvé může být slovesem ve smyslu ovlivnit, zasáhnout. Právě v tomto významu pozorujeme červenou linii táhnoucí se k úplně prvnímu teoretikovi, který slovo afekt používal. Benedikt Spinoza (1977/1677, citováno v Jirsa 2017) jej v 17. století chápal jako „[stav] těla, [jímž] se zvětšuje nebo zmenšuje jeho schopnost něco konat“. Vedle toho lze ale termín *affect* (případně odvozené přídavné jméno *affective*) používat zaměnitelně ke slově jako cit či emoce. Genealogie pojmu afekt bývá často popisována skrze tzv. obrat k afektu v sociálních a humanitních vědách. Ten lze velmi přesně umístit v čase i prostoru – za spouštějící se označuje rok 1995 (např. Stenner 2018), kdy v severoamerickém akademickém světě vychází nezávisle na sobě dva texty – první od Briana Masumiho, druhý od Eve Kosofsky Sedgwick a Adama Franka. Základní verze vysvětlení se pak soustředí na dvojí vymezení, které tyto zakladatelské texty provádí na jednu stranu vůči poststrukturalismu s jeho důrazem na diskurz a jazyk, na druhou vůči psychoanalýze s jejím pevným oddělením vnějšího světa a vnitřního psychického prožívání individua.

Na první pohled nemusí být zřejmé, proč v práci promýšlející vztah mezi novými médii a hegemonií použít zrovna afektovou teorii. Důvod je jednoduchý: Obě dvě

dimenze (mediální i politická) jsou přítomny v samotném jádru zakládajících textů. Sedgwick a Frank (1995) upírají pozornost k afektu skrze čtení psychologa Silvana Tomkinse, přičemž za formující pro jeho myšlení považují historický moment, který označují jako „kybernetický ohyb“. V tomto období mezi koncem 40. a polovinou 60. let 20. století je „myšlení o mozku a životních procesech“ poznamenáno konceptem, možností, blízkostí výkonných počítačů, ale opravdový výpočetní sval nových počítačů ještě není dostupný.“ (ibid, s. 508) Politická úroveň je v textu přítomná skrze explicitní snahu o novou formu feministické a queer teorie, která je od svého vzniku pevně spjata s politickým aktivismem v době pandemie AIDS (Seidman, 1995, s. 123). Massumi (1995) zase svoji esej a celé chápání afekt otevírá interpretací psychologického experimentu, který zkoumal děti při sledování televizního programu. V závěru pak skrze analýzu osobnosti Ronalda Reagana ukazuje, jak může afekt pomoci „jinak promyslet postmoderní moc po ideologii“, přičemž „technologie přenášející obraz“ jsou v jeho čtení pro pochopení Reaganova úspěchu nezbytné. Faktem ovšem je, že samotná média v Massumiho chápání pouze přenášejí, jako důležitější vnímá „aparáty aktualizace“ – „rodinu, církve, školu, obchodní komoru“.

Téměř tři dekády od počátku obratu k afektu se koncept stal pevnou součástí celé řady sociálně vědních i humanitních oborů, byť se míra recepce lišila napříč regiony a jazykovými prostory – Jirsa (2017) upozorňuje na skutečnost, že výraznější přijetí afektové teorie na humanitně vědních fakultách v prostoru východní Evropy lze pozorovat až ve druhé dekádě 21. století. Vzhledem k rozšíření konceptu pak pochopitelně nelze mluvit o jedné koherentní afektové teorii. Ve zbytku kapitoly se proto zaměřím nejdříve na její přijetí ve dvou disciplínách (z dominantní angloamerické perspektivy), které jsou nejpříbuznější mému zkoumání³⁶, poté představím dvě štěpící linie v rámci afektové teorie.

4.2 Provizorní mapa

V mediálních studiích pozorují obrat k afektu Lünenborg a Maier (2018) zhruba od poloviny nultých let, ale i více než dekádu poté upozorňují na nutnost „ptát se na to, jak můžou být tyto teoretické koncepty *produktivně využity* v mediálních a

---

³⁶Pro podrobnější rozcestník k tématům ležícími mezi politikou, novými médii a afektem nabízí sborník editovaný Slabým a von Schevem (2019), stručnější verzi nabízí Boler a Davis (2021). V češtině různé proudy afektové teorie třídí Anger (2017, s. 14-16).

komunikačních studiích“ (s. 2, kurzíva přidána).³⁷ Později, ale s větší intenzitou vstupuje afekt do oboru politologie. Pokud mohli v roce 2012 Hoggert a Thompson (s. 1) psát o „teprve nynějším znovuobjevení emocí po dekadách zanedbávání“ v rámci politických studií, o deset let později Anderson a Secor (2022) poznamenávají, že emoce se staly klíčovými prvky pro vysvětlení úspěchu takzvaného pravicového populismu – autorstvo je identifikuje třeba u Mudda nebo Norris a Ingleharta (2004, respektive 2019, citováno v ibid, s.4), jedněch z nejcitovanějších prací v podoboru tzv. studií populismu. To však neznamená, že by tito autoři vstupovali do bližšího kontaktu s afektovou teorií. Anderson a Secor v hlavním proudu studií populismu identifikují různé verze „modelu mobilizace křivdy“, který zdůrazňuje různé kombinace strachu a vzteku na straně elektorátu, ale neobjasňuje vztah těchto emocí k populismu ani širším souvislostem. Podobná situace panuje v postmarxistické politické teorii, kde po důslednějším kontaktu s afektovou teorií volá Marchart (2018, s. 104), který si představuje „politickou afektologii“ integrující laclau-mouffovskou hegemonii s pozdním Foucalem a spinozovskou tradicí politické teorie.

Pokud jsme vyjasnili roli afektové teorie v rámci sledovaných disciplín, můžeme se pustit do různých pojetí afektu podle významu. První škálu lze načrtnout podle toho, do jaké míry lze slovo afekt použít jako synonymum ke slovu emoce³⁸. Zdaleka nejdál od synonymického pólu stojí přístup, jehož nejvlivnějším představitelem je již zmíněný Massumi. Pro něj je rozdíl mezi emocemi a afektem naprosto klíčový, protože „následují odlišné logiky a náleží do odlišných řádů“ (Massumi, 2002, s. 26). Afekt přichází před emoci, je „neredukovatelně tělesný“, a nese intenzitu stejně jako neurčitost. Emoce naproti tomu „socio-lingvisticky fixuje kvalitu zkušenosti, která je od tohoto bodu definovaná jako osobní“ (s. 28). Hlavním referenčním bodem je pro tento přístup filozof Gilles Deleuze a jeho čtení Spinozy a Bergsona. Tím se liší od přístupu, který symbolizuje Sedgwick –

---

³⁷ Vedle toho rozdělují přístupy k afektu podle disciplíny, ze které do mediálních studií přicházejí. Pokud je importérem mediální psychologie či neurověda, v reakci na mediální obsahy se zkoumá a měří úroveň vzrušení, nebo pozorují projevy afektu v lidské tváři. Dále pak kromě psychoanalytického rozlišují také tři blízké spjaté – kritický, filozofický a socio-vztahový přístup.

³⁸ Pokud by afekt znamenal „jenom“ emoce, linii takového zkoumání ve společenských vědách by natáhnout mnohem hlouběji do historie než do 90. let 20. století. Kromě psychologie a příbuzných disciplín můžeme pozorovat vlny zájmu o emoce například ve 30. letech 20. století v rámci historie (Matt, 2011) nebo v 60. letech v rámci sociologie (Scheff, 1983). Ohledávání emocí najdeme ostatně již u „velkých jmen“ sociálních věd 19. století, lze zmínit třeba afektivní sociální jednání u Webera nebo odcizení u Marxe.

pro ni je zásadní čtení psychologa Silvana Tomkinse. Podle něj existuje limitovaný počet³⁹ afektů, které různými kombinacemi tvoří to, co běžně nazýváme emocemi (Sedgwick 2002, s. 24). Afekty jsou na jednu stranu univerzální všem lidem, na druhou stranu je pro něj důležitá vzájemná odlišnost jednotlivých druhů afektu (na úrovni jednak biologických procesů v mozku, ale také jejich projevů ve výrazu tváře) kterou dává do kontrastu s psychoanalytickým „zplošťováním“ všech emocí do projevů touhy a libida. Kromě massumiánské a sedgwickovské verze, které za nejvlivnější v rámci afektové teorie považují například Gregg a Seigworth (2010), lze najít celou řadu ostatních přístupů. Ty lze pak na výše načrtnuté škále zařadit blíže k pólu „synonymní s emocemi“ – například když afekt evokuje emoce na kolektivní úrovni (viz např. Berlant 2011).

Důležitý příspěvek, který na pomyslnou škálu načrtá jasný předěl, přináší historička vědy Ruth Leys (2017, s. 307-350). Její kritika afektivního obratu v humanitních vědách míří především na massumiánské a sedgwickovské proudy, ale také neurovědecké přístupy k afektu. Všechny podle ní pracují se stejnou teorií emocí, která je striktně vyděluje z procesů kognice, což jednoduše neodpovídá konsensu v psychologii. Právě tento předpoklad o striktním oddělení umožňuje na zdánlivě nekoherentní vzájemné reference mezi neurovědou, které schéma základních a singulárních emocí přijde vhod k měření aktivity neuronů, a představitelkami deleuzovské filozofie či queer teorie, které v něm spatřují moment destabilizace psychoanalytických, diskurzivních (a potenciálně všech ostatních) struktur⁴⁰. Důležitý dovětek k debatě přidává Pierce (2020, s. 185-190), která upozorňuje na fakt, že Sedgwick čte Tomkinse spíše jako literární kritička – soustředí se na jeho práci s textem, kterou považuje za způsob jak „dělat vědu afektivně“. To ale neznamená, že by se bez výhrad podepisovala pod jeho vědu, naopak jeho „vysoce podezřelý scientismus“ nahlíží přinejmenším ironicky, ne-li rovnou s výsměchem. Závěr, který si z těchto diskuzí do případové studie беру, je otevřený: Budu pracovat s různými pojetími afektu z výše načrtnuté škály a k zachování přehledu čtenářstva budu na tyto odlišnosti u jednotlivých upozornění vždy upozorňovat.

---

³⁹ K původnímu studu, zvědavosti, překvapení, radosti, vzteku, strachu, distresu a znechucení přidává Tomkins později také opovržení. (Sedgwick a Frank 1995, s. 500)

⁴⁰ Některé kritičky upozorňují na konkrétní politické projevy teorie základních emocí, podle které lze devět základních afektů/emocí vyčíst z tváře. Např. Tuschling (2014) upozorňuje, že hlavním představitelem této teorie, psycholog Paulem Ekmanem, radil administrativě George Bushe s odpovědí na 11. září a sám byl také majitelem společnosti nabízející sledovací technologie.

Druhé zmíněné dělení na rozdíl od „významové blízkosti k emocím“ nepředstavuje škálu, ale spíš štěpící linii. Fleig a von Scheve (2020) si všímají dvojkolejnosti v humanitních a sociálních vědách. V prvním jmenovaném oboru (a části sociálních věd) pozorují rozvoj celé řady sofistikovaných teorií afektu a použití konceptu afektu jako běžného nástroje k analýze estetiky nebo literatury. V sociálních vědách se emoce v analýzách objevují⁴¹, ale bez podrobnější teoretické konceptualizace, která by se opírala o poznatky z humanitních věd. Ty zase příliš nepracují se sociálně-vědními, empiricky orientovanými výzkumy, které by mohly integrovat do svých teorií. Příčinu autorstvo spatřuje v tendenci humanitně-vědních teorií (především v kulturních studiích) vnímat afekt jako „pre-lingvistickou, ne-diskurzivní dimenzi sociální, samu o sobě ‚asociální‘, ale nikoliv pre-sociální“ (ibid, s. 5). Právě snaha o přemostění této dvojkolejnosti naviguje můj přístup k afektové teorii. V případové studii se proto opírám převážně o texty s podobnou ambicí. Na konkrétním případě ukazuju, jak může afektová teorie přispět k promýšlení vztahu mezi novými médii a hegemonií. Hlavním teoretickým zdroje proto představuje kniha *Affective Publics* mediální teoretičky Zizi Papacharissi (2015), první výraznější výzkum v tomto duchu. Dále pracuji s koncepty Paasonen (2015, 2020), Bargetz (2014) a Slabeho (2019), autorstva sdruženého ve sbornících publikovaných Collaborative Research Center (CRC) na Svobodné univerzitě v Berlíně⁴². Na několika místech ale budu pracovat i s čistě teoretickými koncepty z humanitních věd od Berlant (2011) a Ahmed (2014/2004).

Kromě duality plynoucí z oborových ukotvení se pokusím afekt vyprostit také z normativní dvojkolejnosti, na kterou upozorňuje Bargetz (2014). Ta v obrazech k afektu napříč disciplínami, které zkoumají různé formy politična, rozpoznává za pomoci termínů Sedgwick buď tzv. reparativní, nebo paranoidní čtení. Zatímco podle první varianty afekt vytváří prostor pro neznámé a překvapivé, čímž „usnadňuje nové formy politického jednání a kritiky“ (s. 292), podle druhé verze slouží afekt v současném neoliberálním uspořádání především k individualizaci,

---

⁴¹ Autorstvo zmiňuje dlouhou tradici důrazu na emoce ve studiích sociálních hnutí. K tomu lze přidat práci Solomona (2012, 2013), který vztah afektu a bezpečnosti rozpracovává na pomezí mezinárodních vztahů a kritických bezpečnostních studií.

⁴² Snahu o přemostění lze chápat jako *raison d'être* existence CRC. Lünenborg a Maier (2018) ve svém mapování dopadu afektu v mediálních studiích označují CRC za hlavní představitele tzv. sociálně-vztahového proudu.

depolitizaci, moralizování, a nakonec udržování mocenských hierarchií a nerovností.

Na závěr tak můžu splnit třetí předeslaný cíl této kapitoly. Afektivní teorie sice v rámci mediálních studií nepatří mezi nejzavedenější teorie, ale jak jsem ukázal na dvou „zakládajících“ textech, média i politika jsou v jejím zorném poli přítomné od samotného začátku. Ani v mediálních studiích, ani v politologii nemá zkoumání afektu (ať už pojímaného jakkoliv) jasně vymezenou metodu či výzkumnou praxi. Právě proto věřím, že je možné (a vhodné) jej zkoumat skrze kombinaci s jinými teoriemi. Jak je patrné z podkapitoly 3.4, v rámci postmarxistické teorie hegemonie již vznikla celá řada pokusů, jak afekt začlenit do tohoto teoretického směru. Všechny ale spojuje fakt, že vychází z psychoanalýzy. V této části jsem ale zmínil, že jedním z hlavních impulsů afektivní teorie je vymezení se vůči psychoanalýze. Mým záměrem není tvrdit, zda je psychoanalytické pojetí afektu lepší či horší. V této práci chci zkrátka prozkoumat, jak může k promýšlení vztahu mezi hegemonií a novými médii přispět takové pojetí afektu, které má jiné než psychoanalytické kořeny.

5. Případová studie

„Vítej na internetu, Copak by jsi rád?

Boj za rovná práva nebo rasisticky psát?

Bud' šťastný, bud' nadržžený, vylij si vztek

Máme milion cest, jak ti zapojit mozek.“

– Bo Burnham: Welcome to the Internet
(2021, překlad vlastní)

Jak jsem předeslal v úvodu, kombinování teorií provedu v kontaktu s empirickým materiálem – prostřednictvím případové studie. Konkrétně půjde o disciplinovanou interpretativní případovou studii (Odell 2001, s. 165-168). Zvolený případ tedy považuji za hodný studia svou jedinečností a významem, k jeho prozkoumání potom využiji teorie, které na něj doposud nebyly aplikovány. Poněvadž mým záměrem je pracovat nikoliv s jednou ucelenou, ale více verzemi vybrané teorie, bude tato případová patřit k těm, které se soustředí na zkoumání podmínek a mechanismů v rámci jevu – spíše než na hledání četnosti jevů (George a Bennet, 2005, s. 31).

Poněvadž se jedná o teoretickou práci, případ by měl primárně ukázat, jak může afektivní teorie obohatit promyšlení vztahu mezi novými médii a hegemonií. Teorie mě tedy bude provádět případem, nikoliv naopak. Tomu odpovídá i struktura případové studie, která se bude odvíjet od teoretických konceptů, nikoliv od případu samotného, jeho periodizace či jiné kategorizace. V první části představím ústřední koncept Papcharissi, afektivní veřejnost, a prozkoumám jej spolu s jiným konceptem – afektivním uspořádáním. Ve druhé části se zaměřím na to, jak probíhají (mimo)hegemonické operace v prostředí těchto afektivních veřejností. Ve třetí části potom prozkoumám, jak samotná existence afektivních veřejností ovlivňuje širší hegemonické formace ležící mimo afektivní veřejnosti.

Zvoleným případem bude souhrn událostí následujících po fotbalovém utkání Evropské ligy mezi Glasgow Rangers a Slavií Praha, jež se odehrálo 18. března 2021. V utkání došlo k incidentu, během nějž obránce českého týmu Ondřej Kúdela s rukou přes ústa cosi pošeptal soupeři Glenu Kamarovi. Ten bezprostředně poté nahlásil hlavnímu rozhodčímu, že jej Kúdela rasisticky urazil.

Česká strana tuto verzi odmítla a přidala výpověď, podle níž po samotném utkání Kamara fyzicky napadnul Kúdelu v útrokách stadionu. Obě dvě obvinění – první z nich na poměry profesionálního evropského fotbalu téměř bezprecedentní, druhé s precedentem v řádech jednotek⁴³ – vyvolaly celou řadu reakcí. Právě ty poslouží jako hlavní náplň archivu, se kterým budu pracovat.

Moje zdůvodnění pro volbu případu je dvojitá. V první řadě jde o jeho výjimečnost, považuji jej totiž za první široké zapojení české veřejnosti do globálních debat o rasismu probíhajících v klimatu po policejní vraždě George Floyda a následným působením hnutí Black Lives Matter. Tím se otevírají dveře k pozorování hegemonických mechanismů. Reakce navíc do značné míry probíhaly na platformách sociálních médií (vzhledem k probíhající pandemii se lidé nemohli vyjadřovat např. na stadionech). Případ tak lze považovat za relevantní pro studium vztahu mezi hegemonií a novými médii.

Na tomto místě je třeba také vyjasnit zařazení méj práce ve vztahu k dosavadní literatuře k případu. Ten byl doposud zmapován ve třech podobách, přičemž každá z nich vychází z odlišné disciplíny i žánru. Antropolog Kalmar (2022) věnoval aféře kapitolu v knize *White But Not Quite*, Rudwick a Schmiedl (2023) jakožto lingvistka a politolog vydali článek v odborném časopise *Sport in Society*, Koubek (2022) k tématu vypracoval diplomovou práci z perspektivy mediálních studií.

Jak jsem již zmínil, moji cestu případem sice navigují především zkoumané teorie, ale částečně také toto již proběhlé zkoumání, přičemž jsem se pokoušel vyhnout duplikování toho, co již bylo zjištěno. By protože se po většinu případové studie soustředím na českou stranu případu, neprovádím komparaci tak jako Koubek. Stejně tak nepřináším ani analýzu rasismu a jeho kořenů tak, jak to činí Rudwick a Schmiedel (2023), ani analýzu vztahu mezi západem a východem Evropy jako Kalmar (2022). Moje zaměření a vztahování se k otázkám rasy spíše odpovídá tomu, co Gagy (2016) pojmenovává jako „použití rasismu a antirasismu v konkurenčním boji v globální hierarchii“.

---

⁴³ Viz Kalmar (2022), pro starší případy rasistických urážek mezi soupeřícími hráči z anglického prostředí viz Burdsey (2014).

5.1 Část první: Veřejnost a uspořádání, sítě a afekt

Výchozí bod pro Papacharissi představuje poměrně jednoduchá teze: Na sociálních sítích vznikají tzv. afektivní veřejnosti. Ty jsou udržovány při životě dvěma prostředky: afektem a sítovými technologiemi. Termín tak vychází z pojmu *sítované veřejnosti*, který si Papacharissi vypůjčuje od boyd (2010). Ten nese dva významy. Zprvé jde o prostor konstruovaný sítovými technologiemi (Papacharissi pracuje s příkladem Twitteru), zadruhé jde o „představu kolektivu, který se vynořuje jako výsledek průsečíku mezi technologiemi, lidmi a praktikami“ (s. 39).

Záměr Papacharissi lze lépe pochopit při bližším pohledu právě na druhý význam. boyd totiž používá slovní spojení *představa kolektivu* (imagined collective) s tím, že při jeho vysvětlení odkazuje na historika Benedicta Andersona a jeho *představu komunity* (imagined community)⁴⁴, kterou používal k označení moderního pojetí národa tak, jak vzniká v 19. století. S ním pak sdílí hlavní vyznění: nezáleží na tom, že na počátku stojí pouhá *představa* skupiny – klíčové je, že lidé jednají tak, jako kdyby skutečná byla. Zásadní rozdíl, který nás vrací zpět k Papacharissi, ale spočívá v temporalitě. Zatímco Andersonova představa-národ i ve 21. století slouží k organizaci společností, (sebe)identifikaci lidí a celé řadě dalších účelů, *představa kolektivu*, se kterou pracuje Papacharissi, je mnohem provizornější. To ukazují také jí zvolené případy, které se soustředí buď okolo událostí v offline světě (egyptská revoluce z roku 2011 a protesty hnutí Occupy v USA), nebo okolo trendujících hashtagů na Twitteru, které se můžou střídat i po pár hodinách. Řečeno stručně: Papacharissi tedy zajímá dynamika mezi afektem a technologiemi, která udržuje takovéto provizorní, sítované a afektivní veřejnosti při životě.

5.1.1 Afektivní uspořádání

Na začátku případu představím novější koncept *afektivního uspořádání* (*affective arrangement*), který afektivní veřejnost dobře doplňovat. Slaby (2019) jej nabízí

---

⁴⁴ Pro zachování návaznosti používám běžně používaný překlad. Je však třeba přidat kritickou poznámku: spojení *představa komunity* evokuje hlavní roli představy, zatímco anglické *imagined community* privilejuje spíše komunitu, kterou doplňuje „představový“ přívlastek. To působí zmatek vzhledem k celkovému vymezení, které Anderson činí vůči jiným modernistickým teoretikům nacionalismu – Hobsbawmovi a Gellnerovi. Pro Andersona (1991) je moment představy (respektive konstrukce) národa sice důležitý, ale neznamená to, že by z něj vzešla komunita (národ) byla více či méně fikční než jakákoliv jiná komunita (s. 6), jakmile se na něm dostatek lidí shodne, považuje národ za sociální fakt.

jako otevřený přístup, pod který lze zahrnout různé konkrétnější koncepty z různých myšlenkových zdrojů. Afektivní uspořádání zahrnuje „osoby, věci, artefakty, prostory, diskurzy, chování, výrazy nebo jiné materiály spojené do koordinované formace, která vzájemně afektuje a je afektována⁴⁵“ (s. 109). Právě vymezení takového uspořádání může pomoci výzkumníkům nalézt opakující se vzorce – ať už konkrétních podob afektu, nebo třeba jen směru jeho proudění. Jednotlivé prvky je zase třeba chápat především skrze jejich zapojení do konkrétní formace. Slaby netvrdí, že by přicházel s něčím radikálně novým, naopak uvádí celou řadu konceptů, které „myšlení skrze uspořádání“ už dávno provozují – klíčovým vlivem jsou proudy vycházející z pojmu *agencement* Deleuze a Guattariho⁴⁶. Vedle toho Slaby zmiňuje také několik konkrétních výzkumů, prováděných v duchu afektivního uspořádání a také změny důrazu v mediální teorii, která se přesunula „od oddělených zařízení k mediálním prostředím a překrývajícím se praktikám mediace s mnohonásobkem formátů, technologií a temporalit splývajících do multi-smyslových komplexů.“

Už samotnou spouštějící událost můžeme lépe pochopit, pokud se jí pokusíme vnímat jako afektivní uspořádání. K incidentu došlo na fotbalovém stadionu, který zůstal kvůli pandemii covid sice bez diváků, ale pro televizní přenos snímalo hřiště a jeho okolí několik kamer. To je běžnou praxí, přičemž na nejvyšší úrovni může množství snímajících zařízení dosáhnout až 29 (UEFA.com 2018). Obě tyto skutečnosti jsou důležité vzhledem tomu, že si Kúdela při promluvě ke Kamarovi zakryl ústa. Ať už bylo motivací doručit promluvu bez nutnosti zvyšovat hlas na slyšitelnou úroveň v kulisách prázdného (a tím pádem relativně tichého), nebo zabránit možnosti pozdějšího odezření ze rtů, jednalo se o akt, který dostává s přihlédnutím k intersekcí mezi tělesností a technologiemi novou významovou rovinu. James (2021) skrze anonymizované výpovědi hráčů ukazuje, jak se u fotbalistů z anglické nejvyšší soutěže stalo zakrývání úst na hřišti reflexem nejen při diskuzích se spoluhráči, ale třeba i přátelských rozhovorech s protihráči po

---

⁴⁵ Výše jsem zmiňoval druhý význam anglického *affect* jako slovesa ovlivnit, zasáhnout. V češtině by se prostým překladem vytratila pro tuto kapitolu klíčová, dimenze afektu, proto si vypomáhám anglicismem.

⁴⁶ Mezi další uváděné příklady patří *aparát* (a na něj navázaný *spleteneč* [v originále *entanglement*] feministické filozofky vědy Karen Barad, *dispozitiv* Michela Foucalta, nebo koncept *asambláže* rozvíjený Manuelem DeLandou a teorií sítí-aktérů spojenou s Latourem.

konci zápasu. Tento dohled nad hráči se přitom opírá nejen o televizní kamery⁴⁷, ale také o miliony sledujících⁴⁸, kteří na podobné momenty můžou upozornit na sociálních sítích.

Afektivní uspořádání umožňuje chápat i další vývoj, který už ovlivňuje hegemonické operace. Koubkem (2022) sledovaná česká média charakterizovala hru Rangers jako surovou a zákeřnou. Nejčastěji zmiňovaným momentem byl zákrok útočníka Kemara Roofa, který kopem do obličeje zasáhl brankáře Slavie. Útočník jamajské národnosti byl za zákrok vyloučen a brankář opustil hřiště na nosítkách s frakturou lebky. Zápas skončil okolo jedenácté hodiny a během zbývajících hodin přidal Roofe na svůj instagramový účet příspěvek obsahující rasistické urážky, které obdržel ve formě komentářů ke starším příspěvkům (Kemar Roofe, 2021). Některé z nich Instagram datoval jako přidané „před dvěma hodinami“, musely tedy přijít ještě během zápasu.

Proces, kdy hráči skrze sociální média obdrží urážky navázané na bezprostřední dění na hřišti, je také poměrně běžný (Vidgen et al. 2022, s. 37-38), přičemž na nebílé fotbalisty tato praxe dopadá častěji (Signify Group 2021). V publicistice (např. Okwonga 2019) se tato praktika dává do kontrastu se „starým“ způsobem rasistického urážení na fotbalových stadionech – křik fanoušků z tribun. Zatímco staré urážení končí po příchodu do šaten, to nové naopak začíná – ve chvíli, kdy si fotbalista zapne telefon a začne dostávat upozornění na nové komentáře. Nejenže se během této praxe implicitně počítá s návykem (viz Oulasvirta et al. 2012) kontrolování telefonu, ale dochází také k vzájemnému přelívání obsahu a afektu mezi „jevištěm“ a „zákulisím“. Tuto metaforu používají pro popis rasistických urážek fotbalistů Kilvigton a Price (2019) s odkazem na kanonickou práci Goffmana. Podle autorů se v určitých společnostech explicitní projevy rasismu přesunuly z jeviště do zákulisí (např. obývací pokoj s televizí, na níž běží fotbalový zápas), ale právě skrze sociální média se znovu dostávají na jeviště, přes

---

⁴⁷ K nim se někdy přidávají audiovizuální pořady, které se právě na odezírání ze rtů zaměřují – James zmiňuje pořad španělské televize z konce 90. let, českou soutěž takto mezi lety 2016-2019 sledoval pořad Odezřeno (iSport.cz, 2019)

⁴⁸ V řádech pochopitelně existují nuance – milionovou sledovanost mají zápasy anglické, ale rozhodně ne české nebo skotské ligy, kde bude tím pádem dohled méně intenzivní.

kteřé ale doputují znovu do zákulisí⁴⁹ konkrétního člověka, jemuž jsou projevy adresovány.

Tento typ online obtěžování (někdy označovaný jako *dogpilling*), během nějž skupina lidí zaplaví profil jedince nadávkami či výhružkami, bývá spojován s určitou mírou koordinace. Mortensen (2016) a Potts et al. (2019) na příkladu tzv. GamerGate⁵⁰ popisují, jak může dogpiling iniciovat domluva na fóru, výzva populárního profilu, nebo amorfnější proces „síťového gatekeepingu“ skřze označování obsahu hashtagy. Náš případ ale ukazuje, že taková koordinace možná není nutná. Vzhledem ke rychlosti, se kterou Roofe nenávislné reakce obdržel, k ní mohlo dojít jen velmi obtížně.

5.1.2 Od multitudy ke (kontra)hegemonii

Propojení ke vztahu mezi hegemonií a novými médii lze najít ve dvou linkách. Tou první je otázka: kdy lze artikulaci považovat za hegemonickou? Doposud popsáný případ splňuje celou řadu kritérií, které by posthegemoničtí autoři přiřadili spíše multitudě – spontánnost, prostorově rozesté singularity jednající ve shodě, navzdory energii směřujícím aparátům⁵¹. Arditi (2014) zase jako jeden z typů ne-hegemonického jednání navrhuje „virální politiku“. Za její klíčovou charakteristiku považuje spojení skřze síť (které se nemusí nutně nacházet pouze v kyberprostoru), které dává do kontrastu k řetězcům ekvivalence. Virální politika umožňuje ad hoc zapojení i takovým nespokojeným lidem, kteří „nemají čas, zdroje nebo chuť budovat institucionalizované alternativy“ (s. 41). Jak tedy vyplývá ze sledovaného případu: Toto afektivní uspořádání snižuje vstupní práh i pro takové jednání, které by AFK (away from keyboard – v překladu „mimo klávesnici“)⁵² nejen nebylo proveditelné, ale jeho „institucionalizované

---

⁴⁹ Tato trajektorie nemusí nutně vést přes jeviště, pokud lze v afektivním uspořádání zaslat konkrétnímu člověku soukromou zprávu.

⁵⁰ Označení pro konflikt ohledně feminismu a diverzity ve videoherní kultuře probíhající v druhé polovině roku 2014. Kromě samotného obsahu byl významný tím, že upozornil na praktiky online obtěžování, jimž čelily herní novinářky a vývojářky.

⁵¹ Zřejmě nikdo z posthegemonických autorů nepovažuje rasistické urážky za politicky přijatelné jednání. Na politickém ukotvení multitudy ovšem nepanuje shoda, její ustanovující autoři, Hardt a Negri, ji vnímají jako inherentně demokratickou entitu, zatímco např. Virno ji v normativní rovině chápe jako ambivalentní kategorii (Agustín 2021). *Zakládající* posthegemoničtí autoři pak multitudu chápou jako zcela otevřenou jednotku analýzy, např. Beasley-Murraym (s. 284-296) skřze ni popisuje vojenský puč i následnou proti-reakci Chavézova režimu ve Venezuele.

⁵² Jurgenson (2019) tuto zkratku pocházející z chatovacích platforem nultých let používá v kontrastu s jiným akronymem – IRL (in real life – ve reálném životě). AFK zdůrazňuje kontinuitu mezi „online“ a „offline“ světem (na rozdíl od duality reálného a virtuálního života) a digitalitu chápe jako vtělenou a materiální. V případech, kdy by oddělení mohlo napáchat víc

alternativa“ by nejspíš stála mimo zákon. Popsaný *dogpilling* tedy splňuje některé charakteristiky virální politiky i multitudy. Důležité je, že se – prozatím – nejedná o hegemonickou operaci.

To se mění s reakcí, která přichází ze strany Roofa, který screenshoty s urážkami zveřejní, čímž se dostáváme ke druhé lince spojující popsané afektivní uspořádání se vztahem nová média – hegemonie. Jeho příspěvek lze číst jako hegemonickou formu politiky ze dvou důvodů. Zaprvé (1) jej zveřejňuje pro afektivně síťovanou veřejnost shromážděnou okolo zápasu. Stejně jako Papacharissi v analýzách sleduje také to, jaké profily autorstvo promluv označuje pomocí znaku @, v případě Roofa pozorujeme, že na konec svého popisku („Pořizovat screenshoty takových komentářů bych mohl klidně celou noc“) přidává označení oficiálního účtu Evropské ligy, soutěže v jejímž rámci zápas proběhl. Ten lze chápat jako – jakkoliv implicitní – vznášení požadavku směrem k mocenskému centru. Pokud spolu s Laclauem (2013, s. 182) chápeme požadavek za počáteční bod hegemonické analýzy, vyjevuje se nám (2) potenciální „skloubení“ s promluvou, kterou pronesl na tiskové konferenci trenér Rangers Steven Gerrard.

„S Glenem [Kamarou] mám velmi silný vztah, stoprocentně mu věřím. Další hráči okolo to slyšeli také. Jsem teď naštvaný. Někdy se během kariéry stanou věci, které jsou důležitější než samotný fotbal. To se stalo dnes. Nyní je to na UEFA⁵³. Doufám, že to nezamete pod koberec,“ (Nýč 2021, citováno v Koubek, 2022)

Dva odlišné body roztržky – „Roofe versus rasističtí komentující“ a „Kamra versus Kúdela“ – se stávají součástí jednoho ekvivalenčního řetězce, kdy oba vznášejí požadavek na autoritu (de facto UEFA). Z citátu je zároveň patrné, že Gerard událost zapojuje do širšího ekvivalenčního řetězce, který přesahuje afektivní veřejnost okolo zápasu Rangers – Slavia („důležitější než samotný fotbal“) – do globálního antirasistického boje. V tuto chvíli tedy můžeme konstatovat, že tak jako nám koncept afektivního uspořádání umožňuje pochopit snížení prahu určitých nehegemonických typů politického jednání, se srovnatelnou rychlostí lze okolo těchto akcí budovat hegemonické artikulace, které také můžou přesahovat rámec konkrétní afektivně síťované veřejnosti.

škody než užitku (jako například naznačit menší závažnost rasistických urážek proto, že se dějí na internetu), budu proto používat tento termín.

⁵³ UEFA evropskou fotbalovou asociací, která je pořadatelem několika soutěží, mezi něž patří i Evropská liga.

5.1.3 Shrnutí první části případové studie

V této části jsem představil koncept afektivní veřejnosti a pro analýzu počátku případu ho zkombinoval s pojetím afektivního uspořádání. To nám umožnilo vzít do úvahy specifickou situaci na prázdném, ale kamerami v živém vysílání sledovaném stadionu v Glasgow. Okolo tohoto vysílání se utvořila afektivní veřejnost a přenos kamer také stál na počátku kolektivní, avšak nikoliv organizované metody rasistického obtěžování. Oběti tohoto obtěžování se rozhodly bránit zveřejněním těchto urážek před celou afektivní veřejností, což v rámci afektivní veřejnosti rozehrává hegemonické artikulace, pro které je stěžejní antagonismus proti akcím multitudy či virální politiky. Navazujícím snahám o hegemonii se bude věnovat následující podkapitola.

5.2 Část druhá: nedokonalá hegemonie uvnitř nových médií

Pokud chceme studovat interakce (ne)hegemonických procesů s afektivní veřejností, je třeba vyjasnit jejich vzájemný vztah. Papacharissi sice odkazuje na Mouffe a její agonistické pojetí teorie demokracie (s. 90, 93), ale přímo slovo hegemonie v celé knize ani jednou nezmiňuje. Důležitější než lpění na konkrétních formulacích je způsob, jakým autorka přemýšlí nad vztahem nových médií a politiky (jakkoliv ji možná nemá vymezenou hegemonicky). Ten lze shrnout do čtyř propozic.

- 1: Produktivnější než chápat nová média jako sílu, která něco v politice mění, je chápat je jako prostředí, kde se politika odehrává.
- 2: Tato prostředí umožňují nové formy politického jednání, pro jejichž pochopení nestačí koncepty z tradiční politické teorie⁵⁴.
- 3: Během analýzy je třeba nezaměňovat politiku v tomto prostředí s „reálným dopadem“.
- 4: Politika v prostředí nových médií může, ale nemusí být navázaná na kolektivní akce mimo klávesnici.

Pokud tyto teze přijmeme, vyplývají z nich dva směry, které jsem předeslal již v úvodu případové studie. První možnost je sledovat hegemonické operace uvnitř afektivně síťované veřejnosti – tento proces jsem na začátku předchozí

---

⁵⁴ Papacharissi se v tomto ohledu vymezuje především proti habermasovské koncepci veřejné sféry, ale zároveň zůstává věrná tradici deliberativní demokracie

podkapitoly a budu v něm pokračovat v této části. Druhou variantou je sledovat interakci mezi afektivní veřejností a širší hegemonickou formací mimo nová média – tomuto směru se věnuje podkapitola 5.3.

5.2.1 Strukturálně zakoušet: epochu, nebo hashtag?

Poněvadž chci pracovat s teorií vztažené k empirickému případu, je potřeba pracovat také s jeho kontextem. Za tímto účelem představím další, pro Papacharissi zásadní koncept: strukturu zakoušení (v originále *structure of feeling*)⁵⁵. Ten autorka přebírá od Raymonda Williamse (1977), který tak označuje „charakteristické prvky impulzů, omezení a tónů; specificky afektivní prvky vědomí a vztahů“, které jsou charakteristické pro určitou generaci nebo epochu. Williams chce tímto pojmem zachytit, jaké je to zakoušet přítomnost na konkrétním místě, v konkrétním historickém bodě a sociální pozici⁵⁶, přičemž toto zakoušení nejde redukovat na materiální podmínky, sociální organizaci, nebo převládající ideje. Se všemi třemi aspekty je ale v určitém vztahu, nejde o vytržené „podvědomí, tolik mytizované v buržoazní kultuře“ (s. 131). Zároveň nejde ani o individualizovanou zkušenost – pojem struktura indikuje nejen kolektivní aspekt, ale také fakt, že „impulzy, omezení a tóny“ mají jistá pravidla a panují mezi nimi hierarchie. Důležitý je také analytický kontext, ve kterém Williams pojem zavádí. Používá jej jako kategorii pro čtení uměleckých děl (v jeho případě především literatury) – právě skrze ně⁵⁷ je možné se strukturu zakoušení poznat, což může následně prozradit něco o společnosti jako celku. Pojem tak obrací naši pozornost k prostoru „mezi sociálním vědomím epochy (kodifikovaným v doktrínách a legislativě) a celým procesem skutečného prožívání jejich důsledků“. Právě tato potencialita, kdy je struktura sice nevyslovená, ale přesto „vyvíjí hmatatelné tlaky a nastavuje limity zkušenosti a jednání“ (s. 132), činí koncept lákavý pro afektovou teorii, která ve Williamsovi

---

⁵⁵ Zde máme co dočínění s překladem (inspirováno Šebkem [2019]), který je možná přesnější než originální sousloví, s nímž ostatně sám Williams (2015/1979), autor konceptu, „nikdy nebyl spokojený“ (s. 155).) Poznává totiž, že by jeho záměr lépe vystihovalo spojení struktura zkušenosti (experience), kdyby ovšem v angličtině příliš nekonotovalo již proběhlý, uzavřený děj (1977, s. 132), přičemž právě zachycení přítomnosti prožitku tvoří klíčový bod jeho výkladu. *Zakoušení* namísto nabízejícího se *pocitu* zachycuje tuto dvojakost.

⁵⁶ Ve vlastních analýzách pracoval Williams zejména s kategorií třídy, která ale nemusí být nutným prvkem analýzy, neboť vždy záleží na historické situaci – v některých epochách mohou odlišné (dokonce i bojující) třídy sdílet stejnou strukturu zakoušení.

⁵⁷ Netvrdí, že výhradně, ale sám Williams pojem používá pouze ve svojí disciplíně kulturních studií.

spatřuje proto-teoretika afektu (Grossberg 2010 a Stewart 2007, citovaní v Reinelt 2015, Papacharissi 2015, s. 117).

Papacharissi k tomu provádí se strukturou zakoušení další dvě – pro její i můj případ zásadní – teoretické modifikace⁵⁸. Zprv jde o předmět analýzy, skrze něž lze strukturu zakoušení poznat. U Williamse ji vystihovali v textech umělci, přičemž v jeho analýze hrálo důležitou roli, kdo může takové texty vytvářet⁵⁹. Pokud tedy mají ve 21. století k produkci veřejně dostupných textů přístup široké masy, proč by se neměla stát objektem analýzy jejich produkce – včetně tweetů a komentářů o fotbalovém utkání? U Papacharissi lze tedy strukturu zakoušení vyčíst z textů produkovaných na sociálních sítích. Na tomto místě je také nutné vyjasnit, že Papacharissi termínem diskurz označuje „všechny mluvené a psané formy jazyka, chápané jakožto sociální jednání“ – jedná se tedy o mnohem užší vymezení než u Laclaua s Mouffe.

Druhý teoretický posun ve struktuře prožívání se od Williamse odchyľuje mnohem radikálněji a proměňuje, jakých skupin se struktura zažívání týká. Williams netvrdí, že celá společnost sdílí jednu strukturu, ale stále operuje na vysoké úrovni sociální jakožto celku. Strukturu přiřazuje buď ke generaci nebo třídě, ale konkrétní rozložení je historicky kontingentní, ani jedna kategorie nemusí být nutně přítomná. Kontingence se vztahuje i na jednotu v rámci kategorie: někdy má celá třída/generace jednu společnou strukturu, jindy se v rámci jedné skupiny objevují rozdíly⁶⁰. Papacharissi ale tuto možnost radikálně pluralizuje, a tím posouvá koncept o úroveň níž. V její analýze má každá afektivní veřejnost svoji vlastní strukturu zakoušení. Přitom ale nelze říct, že by se struktura tvořila zcela

---

⁵⁸ Kromě dvou popsaných změn je třeba vyjasnit terminologický zmatek u Papacharissi (2015). V úvodu (s. 32) navrhuje chápat sdílené diskurzy (příběhy) tvořené okolo hashtagů či témat na sociálních sítích jako něco, co strukturu zakoušení formuje či utváří. V závěru je ale vztah přesně obrácený: struktura zakoušení „utváří texturu online vyjadřování a propojování“ (s. 115). Aby komplikací nebylo málo, později opouští samotné rozdělení mezi strukturou zakoušení a sdílenými diskurzemi, když je navrhuje „chápat a dále interpretovat jako struktury zakoušení“ (s. 116). Od té doby zaniká pro Williamse stěžejní rozdíl – mezi reprezentovaným (žitou zkušenost formující struktura zakoušení) a reprezentujícím (texty, které tuto zkušenost zachycují). Právě kolaps tohoto rozlišení vysvětluje vzájemně protichůdná použití – Papacharissi tak někdy označuje zkušenost, jindy její zachycení. Pro srozumitelnost dalšího výkladu budu tedy tyto dva fenomény odlišovat a pojmem struktura zakoušení označovat strukturu o sobě, nikoliv její vyjádření či artikulace.

⁵⁹ V 60. a 70. letech 17. století v Anglii upozorňuje na „[početně] omezenou sociální třídu přispívající ke kulturní produkci“ (Williams 2015/1979, s. 193), ve 40. letech 19. století zase analyzuje romány, které nově začínají psát příslušníci dělnické třídy (Williams, 1965/1961).

⁶⁰ Například v analýze Anglie 60. a 70. let 17. století Williams rozlišuje dvě struktury zakoušení – jednu u Puritánů poražených v občanské válce, druhou u vítězných monarchistů, přičemž jde o příslušníky stejné třídy.

bez ohledu na materiální vztahy či širší dobový kontext – Papcharissi poznamenává, že je „při životě udržována společnostmi“ (s. 133) a vzniká v interakci s širším „veřejným pocitem“ (s. 117). Právě tento veřejný pocit, lze chápat jako ekvivalent struktury zakoušení ve Willamsově obecnějším slova smyslu. Vztah mezi konkrétnější strukturou zakoušení a širším veřejným pocitem snad lépe objasní následující odstavce.

Abych ukázal relevanci tohoto teoretického aparátu pro sledovaný případ, tak se v nich pokusím načrtnout – vzhledem k omezenému prostoru zdaleka ne vyčerpávající – popis struktury zakoušení pro afektivně síťovanou veřejnost okolo zápasu Rangers – Slavia, přičemž se budu zaměřovat především na její českou část. Důvodem je nejen důležitost místního kontextu pro koncept struktury zakoušení, ale také celkový záměr v případě: v úvodu jsem sice popsal hegemonické operace britské strany, ale ve zbytku kapitoly se budu soustředit především na tu českou⁶¹.

Popisovaná afektivní veřejnost nabyla unikátní dynamiku po zmíněném incidentu s rasistickým obtěžováním. Do té doby se však struktura zakoušení nijak zvlášť nelišila od ostatních sledování fotbalových zápasů českých týmů v mezinárodních pohárech – v tomto ohledu se tedy mnou sledovaný případ nejvíce blíží čtvrté kapitole u Papcharissi. Ta v ní sleduje diskurzy okolo trendujících hashtagů na Twitteru, u kterých pozoruje osobně-politické „mini performance sebe“, v nichž se opakují určité vzorce: prvky hry, provokace skrze podvracení vybraných pravidel, konstrukce autenticity a mnoho dalších. Nové afektivní veřejnosti s podobnými tématy vznikaly a zanikaly každý den, přičemž struktura zakoušení zůstávala podobná.

Začneme od úrovně, která se nejvíce přibližuje univerzálnějšímu „veřejnému pocitu“. Kalmar (2022) chápe „spektákl týmového sportu“ jako důležitý vehikl sounáležitosti, která v globální kapitalistické společnosti představuje nedostatkové zboží. Fotbalové kluby – respektive fanouškovské komunity sdružené okolo nich – tak představují „protilátku vůči neomezenému trhu, jež odosobňuje a segmentuje mezilidské interakce“ (s. 236). Celá řada autorů z oboru sociologie sportu sice poukazuje na odlišné formy fanouškovství tvarované například

---

⁶¹ Dělicí linie pochopitelně nevedla čistě po národnostních hranicích, v obou táborech existovaly hlasy disentu, ale pro zjednodušení budu používat takto národně vymezené přívlastky.

konzumeristickými tendencemi (viz Davis, 2015), určitá forma soudržnosti ale přesto přetrvává. Konstruování fanoušků-klubu jakožto soudržného společenství najdeme v oficiálních „brandovaných“ diskurzích klubů (např. Fenton et al., 2023), v rozhovorech s členy aktivních fanouškovských skupin (Kossakowski a Besta, 2018), tak u vlašnějších příznivců (Behrens a Urich, 2020). Důležitou roli zde hrají také nová média – například vlivná kategorizace Giulianottiho (2002, s. 33-40) rozděluje identitu fanoušků a fanynek do čtyř ideálních typů, přičemž u dvou z nich je klíčová právě technologická mediace⁶². Performování podpory v online prostoru může pro některé skupiny znamenat primární způsob identifikace s klubem.

Právě pocit soudržnosti identifikuji jako klíčový aspekt, který formuje další aspekty struktury zakoušení. Pokud se necháme vést nejstručnější formou Williamsovy definice – „impulzy, omezení, tóny“ – můžeme rozpoznat další charakteristiky. Pokud přijmeme pozici novějších „studií fanouškovství“, které publikům připisují aktérství a nikoliv pouhé pasivní následování (Grey et al, 2017), můžeme rozpoznat důležitý jev. Zejména při nepříznivých výsledcích lze najít celou řadu projevů nesouhlasů, kritiky či urážek mířících do vlastních řad. Lze v nich ale vyzorovat celou řadu omezení. Například vždy směřují na adresu hráčů, trenérů, managementu či majitelů klubu, jakožto konkrétních aktérů, kteří se provinili vůči širšímu klubu-společenství jako celku – zahrnujícím i fanouškovská publika. To můžeme ilustrovat na jednom z výjimečných komentářů v rámci případu, který pochybuje o slávistické obhajobě a vyčítá Kúdelovi jeho chování:

„Jsem hrdý slávista a speciálně Ondru mám rád, ale tohle mi opravdu nezní jako věta, která by vyvolala takovou reakci okamžitě na hřišti a pak i po zápase. [...] Já v téhle situaci asi zůstanu nezaujatý a nebudu věřit ani jedné straně. Každopádně je to obrovská kaňka, která zastíňuje parádní postup a odvádí pozornost od velmi ostré hry ze strany Rangers.“ Houser (2021)

Další charakteristický rys fotbalových afektivních veřejností ukazuje, že sounáležitost není utvářena pouze uvnitř hranic klubu-společenství. Rivers a Ross (2019) na něj upozorňují během jejich typologie jevu označovaného jako *banter*

---

⁶² Kromě nejaktivnějšího fanouška (v originále *supporter*), kterému by odpovídala Kalmarova teze, uvádí také *příznivce* (v originále *fan*), sledujícího, a *flaneura*. Sledující se s klubem identifikuje primárně skrze elektronická média, flaneur zase skrze nová média získává přístup ke dříve kulturně vzácným statkům jako např. znalost tradičních chorálů.

(nejpřibližnější překlad by zněl škádlení). Autoři jej chápou jako „typ jazyka užívaný především v interakcích mezi muži“ (s. 867), který na lingvistické úrovni využívá prvky „ponižující neslušnosti“, které ale nejsou myšleny vážně, a tak jsou aktéry vnímány jako posilující vzájemné vztahy, na rozdíl od standardního vtípkování totiž vyžaduje „sdílené kontextuální znalosti a interaktivní vzájemnost“ (s. 872). Zmíněná typologie přenáší koncept do prostředí fotbalového fanouškovství a přináší dvě relevantní kategorie. Tou první je „škádlení odkazující na dědictví“, které probíhá mezi fanoušky dvou klubů a odkazuje k určitému statutu klubu – např. nedostatku získaných trofejí nebo málo početné či oddané fanouškovské základně. Když se člověk či jeho klub stává „terčem škádlení“, konstruuje to jeho příslušnost ke klubu-společenství, zároveň se ale také aktem škádlení stvrzuje jakási širší fanouškovská komunita okolo fotbalu či konkrétní soutěže jako takové. S tím jde ruku v ruce další užitečná kategorie, porušení škádlení. To přichází, když někdo poruší nepsané normy, a stane se terčem urážek, které jsou míněny vážněji. V našem případě je tímto porušením normy pro skotskou stranu rasismus, pro českou stranu je to buď surová („nesportovní“) hra, nebo obvinění z rasismu jako takové („tahání politiky do sportu“).

Kalmar vedle toho upozorňuje na další důležitou skutečnost: v rámci evropské fotbalové scény se české fotbalové soutěže nachází v periferní pozici oproti západoevropským soutěžím ať už z hlediska rozpočtů nebo diváckého zájmu. To s sebou nese několik důsledků pro strukturu zakoušení. Na straně zvýšené prestiže mezinárodních zápasů (jako byl ten v Glasgow) přináší také zvýšenou úroveň „afektivní investice“ ve smyslu, jak afekt chápe Papacharissi (2015) – tedy jako intenzitu (oddělenou od emocí), která „předchází emoce a pohání intenzitu, s jakou jsou pociťovány“ (s. 15). S periferní pozicí a Kalmarovou kontextualizací v rámci kapitalismu souvisí další impuls: sebe-identifikace s pozicí outsidera (Frazier a Snyder, 1991), v českém případě konstruovaná například skrze příběhy o aktérech (trenéři, hráči), kteří to dotáhli *do Evropy* z kulis regionálního sportu nebo po předchozích nezdarech⁶³. Kromě ideologické funkce dlouhá století budovaného narativu o osobní odpovědnosti (Williams [1965, s. 77-88] jej

---

⁶³ Pro ilustraci publicistické titulky spojené s účinkováním Slavie v Lize Mistrů: „Z Měcholup do Barcelony. Trenér, který se živil za barem, nezapomíná, odkud vzešel“ (Malina, 2019). „Na Spartě ho nechtěli, v Edenu ohrnovali nos. Jak se „psychopat“ Hovorka stal hvězdou (Hrejzek, 2019)

popisuje už v románech z 19. století) je pro můj případ podstatné především to, že takovým aktérům také připisována morální nadřazenost (Frazier a Snyder, s. 382). Tato morální kvalita zapadá do pozitivní verze českého autostereotypu o „malém českém člověku“, který je apolitický, zručný a/nebo inteligentní, ale přesto skromný a obyčejný (Holý, 2010/1996, s. 81).

O to skandálnější jsou pak příkoří, které se těmto malým lidem mohou stát. Rudwick a Schmiendl (2023, s. 3) poukazují na fakt, že v české veřejné paměti najdeme několik případů, kdy se tato outsiderská pozice na sportovním poli překrývala s geopolitickým měřítkem – zřejmě nejvýraznější příklad představuje vítězství československé hokejové reprezentace nad sovětským týmem během mistrovství světa v roce 1969 (Kalous, 2009). S tím souvisí také sebe-vnímání českého národa jako výjimečného tím, že se vyhýbá nacionalismu, který chápe jako negativní výraz méně vyspělých národů. Sám sebe potom charakterizuje moderní a univerzalistický (Holý, 2010, s. 186).

5.2.2 Mezi afektem a antagonismem

V předchozí sekci jsem pomocí skrze pojem struktury zakoušení představil kontext, který formuje sledované pole. Do něj pak vstupuje – na konci podkapitoly 5.1 zmíněné – zveřejnění rasistického obtěžování a obvinění Kúdely. Po pár hodinách (necelé dvě hodiny po půlnoci – dle datování příspěvku na oficiálním facebookovém profilu [SK Slavia Praha, 2021]) reaguje se svým vyjádřením Slavia, která nařčení odmítá jako falešné a přidává vlastní obvinění z fyzického násilí:

„Po utkání nebyl tým vpuštěn do kabin a Ondřej Kúdela byl zbaběle bez varování zbit pěťmi do obličeje hráčem Kamarou za přítomnosti trenéra Stevena Gerrarda. V šoku byli i zástupci UEFA, kteří byli u celého incidentu osobně přítomni.“ (slavia.cz, 2021)

Zaměříme se nyní na to, jak Papacharissi (2015) konceptualizuje vztah mezi strukturou zakoušení a afektem. V tomto ohledu jej chápe jako „aktivní složku, která naplňuje⁶⁴ strukturu zakoušení různými stupni intenzity“ (s. 117). To dokreslují další podstatné aspekty, které zmiňuje při definování afektu samotného. Nepřináší přitom pevně ukotvenou definici, ale spíše paletu možností, jak lze

---

⁶⁴ Pro plastičtější obraz se hodí zmínit také druhý význam slova *diffuse* (kromě použitého naplňovat, vnášet): vylouhovat se.

afekt chápat⁶⁵. Kromě massumiánského chápání afektu-jako-intenzity zmiňuje také pojetí, s nímž pracuje například Ahmed (2014) a má blíže k interaktivismu: afekt je sice pevně spjat s konkrétním tělem, ale může být také vypuštěn do interakcí s ostatními těly, myšlenkami nebo nápady (s. 14). Pokud šlo v první části o cirkulaci afektu mezi konkrétními těly (s mediací smartphonů a aplikací), s Gerardovým a následným slávistickým prohlášením se zvyšuje afekt-jako-intenzita v celé afektivně síťované veřejnosti – už nejde jen o výsledek hry, ale o něco „důležitějšího než fotbal“. Zde stojí za povšimnutí, že česká strana v podstatě zrcadlí tu britskou: přesah ale nespočívá v rasismu (jak doslova zmiňuje Gerard), nýbrž v ohrožení zdraví jejích hráčů (v prohlášení najdeme zmínky o surové hře Rangers, zranění brankáře, napadení Kamary, potřebu ochrany od policie). Na konfliktní pojetí přesahů pak upozorňují i komentující.

„Nechci snizovat otazku rasismu ☹ ale i kdyby to tak bylo tak by slo o jedno dve slova a vertig ale to ze hraci Rangers cilene sli po hracich Slavie a treba takovej Kolar ten klidne mohl prijít o oko atd a misto aby se resila pomalu kriminalni hra Rangers tak se resi „jedna pani povidala” a zbit hrace v tunelu?!“ (Bajer, 2021)

„Bohužel, dneska je slovo rasismus na západě kouzelné. Neplatí presumpce nevinny, neexistuje obhajoba, a neexistuje horší věc, než říct slovo na N. Nikdo nebude na západě řešit likvidační faul, ani kopání do hráče na zemi, ale jen to, co údajně řekl.“ (Hrdlička, 2021)

Pokusme se nastalou situaci nahlédnout prizmatem hegemonie. Afektivně síťovanou veřejnost můžeme chápat jako relativně autonomizovaný sociální prostor. Po většinu dvojzápasu⁶⁶ jsou prvky relativně stabilizované v diskurzivní struktuře vymezené příslušnictvím k jednomu či druhému týmu dle standardních pravidel struktury zakoušení. Po obvinění z rasismu se ale vynořuje celá řada nových antagonismů okolo otázek naznačené v citátech výše: Má být větší pozornost věnována rasistickému urážení, nebo surovým zákrokům a fyzickému napadení? Co přesně Kúdela Kamarovi řekl? K nim se postupně přidávají další: Je důležitější presumpce nevinny, nebo důvěra obětem rasistických urážek? Co je podstatou hnutí Black Lives Matter? Je s ním spojený antirasistický boj stejně

---

⁶⁵ Tato strategie přímo souvisí s explicitně vymezeným cílem Papcharissi „porozumět ne-lineárním vztahům a procesům“ (s. 17), které nelze redukovat na přímou kauzalitu.

⁶⁶ Zápas v Glasgow byl odvetou o týden dříve hraného utkání v Praze.

relevantní pro celý svět, nebo se Česka (tolik) netýká (viz Rudwick a Schmedl, 2023)? Nasvětluje celá kauza spíše typicky český (východoevropský) rasismus, nebo britský (západoevropský) „východo-evropanismus“⁶⁷ (viz Kalmar, 2022)? Protože spolu s Laclau a Mouffe nechápeme tábory účastníci se antagonismu jako předem ohraničené, nýbrž jako otevřené novým vztahům ekvivalence či difference, můžeme také popsat změnu v rámci afektivní veřejnosti. Okolo nových antagonismů lze rozšířit stávající ekvivalenční řetězce o nové účastníky, pro které afektivní intenzita nespočívá ve vztahu ke klubu či hráčům:

„Posilam podporu z Moravskeho Kraje, sice fandim Baniku, ale v tomhle drzim pri jednom :))) Morava je s vama, ty kundy Skotske, at jim rekl cokoliv, by meli sklopit usi a doufat, ze je UEFA nevytlouci z poharu navzdy....“ (Betting, 2021)

V popisu z hlediska hegemonie lze dále pokračovat. Chvilé, kdy UEFA rozhodne o výši trestu k nespokojenosti obou stran, je klíčová pro další krok, konstrukci řetězce ekvivalencí. K ní se dostaneme později, nyní přejdeme k první sadě poznatků, které přináší Papacharissi. Ta v jednom z klíčových závěrů studie charakterizuje rysy afektivně síťované veřejnosti následovně: „Dopad je symbolický, aktérství je sémantické a moc je liminální“ (s. 131). Pojem sémantického aktérství tak lze zaprvé chápat jako styčnou plochu s laclau-mouffovskou hegemonií, v jejímž jádru stojí právě neustávající potenciál k podvracení ustálených významů a diskurzivních formací. Pokud kritika Alexe Williamse zmíněná ve třetí kapitole vyčítala Laclauovi s Mouffe přílišný důraz na tvorbu významů a nedostatečně promyšlený vztah mezi diskurzivním a mimo-diskurzivní, pro sledování operací v rámci konkrétní afektivní veřejnosti se z hegemonie naopak stává analytický koncept *par excellence*.

Papacharissi se konfliktní povaze afektivních veřejností věnuje především v kapitole o online diskurzech okolo hnutí Occupy. V těch s postupem času pozoruje čím dál častější výskyt tweetů, které „zpochybňovaly premisu hnutí a snažily se jej delegitimizovat“ (s. 90), což mohlo oslabit afektivní intenzitu hnutí a

---

⁶⁷ Kostrbatý překlad Kalmarova (2022) pojmu *Eastern Europeanism*. Ten má zachycovat variantu rasismu namířenou ze Západu vůči lidem z východní (postkomunistické) Evropy. V zákeřnosti a vážnosti dopadů ji sice nelze srovnávat s rasismem vůči obyvatelstvu bývalých evropských kolonií, ale přesto konstruuje lidi z východní Evropy jako jiné a podřadné (s. 5).

na něj napojené síťované veřejnosti. V námi sledovaném případě ale díky jeho specifickým odlišnostem a hegemonickému prizmatu pozorujeme odlišnou dynamiku. „Místem antagonismu se může stát jakákoli pozice v systému diferencí, pokud je negována“⁶⁸ (Laclau a Mouffe, 2014 s. 157), což se v našem případě děje – důraz britské strany rasismus jako hlavní problém oproti hrubosti jako hlavnímu problému je v přímém konfliktu s českými komentujícími o jejich sémantické aktérství – komu náleží právo určit význam společně sledované události?

Antagonismus se tak neobjevuje až od určité kritické masy (jako v případě Occupy), ale je v afektivní veřejnosti přítomen od počátku (respektive od její razantní proměny po zmiňovaných obviněních), a naopak se stává něčím, co udržuje tuto veřejnost pohromadě – diskuze ohledně výše popsanych sporů přetrvávaly i měsíce po skončení samotného zápasu (Rudwick a Schmiendl, 2023). Technologické afordance⁶⁹ platform sociálních médií pak umožňují přinejmenším tři typy praktik, které tuto dynamiku umocňují. Prvním případem jsou aktivity podobné již zmíněnému *dogpillingu* – prakticky u všech příspěvků Slavie s většími metrikami sdílení a označování „to se mi líbí“ najdeme komentující z protějšího tábora. Druhá praktika umožňuje tyto protější názory sdílet, kromě již ukázaného příkladu Roofa lze za podobnou praxi považovat příspěvek fanouškovského blogu Ibrox Chat, který sdílel foto několika slávistických hooligans, kteří v reakci na incident vyrobili transparent s heslem v angličtině (evidentně tedy směřováno zahraničnímu publiku), které by šlo přeložit jako „Kamara – prostě n**r“. Skotský účet k fotce připsal: „Tahle odporná epizoda právě narazila na nové dno. J**at Slavii Praha.“ (Ibrox Chat, 2021). Paasonen (2015) potom upozorňuje na třetí praktiku z online prostředí – *trolling*. Ten interpretuje jako provokaci skrze uvádění vyhrocených promluv, jejíž hlavní princip spočívá ve zvyšování afektivní intenzity. Ta se přitom děje v rámci specifické informační architektury platform, která tuto intenzitu odměňuje větší viditelností⁷⁰ (Gramigna, 2022). Tento kontext spojuje trolling s předchozími typy

---

⁶⁸ Citace navíc vyjasňuje to, co mohlo být s ohlednutím na předchozí sekci o strukturálním zakoušení nejasné – během „škádlení odkazující na dědictví“ nejde o antagonismus, fanouškovská identita je spíše upevňována než negována.

⁶⁹ Pojem afordance (affordance) vychází z psychologie, kde označuje všechno, co prostředí nabízí nebo dává k dispozici živočichovi (Gibson, 2014, s. 119).

⁷⁰ Zřejmě nejpůsobivější ilustrací bylo odhalení z tzv. Facebook files, podle něž algoritmus kurátorující feed přiděloval pětkrát větší skóre (podle něž se uživateltvu řadí příspěvky) za reakci

praxe. Všechny tedy podporují opačnou dynamiku, než kterou popisuje Papacharissi: podle ní „antagonistický obsah narušil afektivní harmonii“ (s. 93). Co když ale tato harmonie některých afektivních veřejností spočívá právě v konfliktu? Afektivní intenzita pak roste právě kvůli zviditelnění nepřijatelného postoje protistrany.

Papacharissi se svoji knihou pokoušela překročit tehdejší, ale částečně stále ještě probíhající (viz Bruns, 2019 nebo Rhodes, 2022) schématickou debatu o vlivu sociálních médií na politiku. Podle jedné hypotézy přináší větší pluralitu a zviditelňuje pod-reprezentované pohledy, podle druhé platformy uzavírají uživatelstvo do tzv. komnat ozvěn (*echo chambers*) nebo filtrovaných bublin (*filter bubbles*), ve kterých je vystaveno pouze podobným názorovým pozicím, což vede ke negativnějším postojům vůči ostatním a následné polarizaci společnosti. Náš případ tak ukazuje, že koncept afektivní veřejnosti lze využít k analýze, která toto schéma překračuje. Naše čtení případu také odpovídá novějším empirickým studiím, které poukazují na to, že jen samotné vystavování protichůdným postojům může namísto porozumění naopak utvrzovat či radikalizovat uživatelstvo ve stávajících postojích (Bail et al., 2018), nebo příčiny zvýšené polarizace lokalizují AFK, přičemž platformy pak slouží jako prostor k jejímu vyjádření (Waller a Anderson, 2018).

5.2.3 Afektivní naladění a lepivost

V předchozí sekci jsem ukázal, jak může hegemonie s jejím důrazem na antagonismus obohatit jak koncept afektivní veřejnosti, tak čtení konkrétní sledované situace. V tom budu ještě nějakou dobu pokračovat: na případ budu nahlížet hegemonickým prizmatem, dokud mě nedovede do slepé uličky. V tu chvíli vpustím do hry aparát afektivní teorie, abych obohatil teoretický aparát hegemonie.

Vraťme se proto k okamžiku, kdy UEFA nevyslyší požadavky a vše je tedy vše připraveno ke složení řetězce ekvivalencí. Ten nevzniká sám od sebe, je výsledkem typu politického jednání, který Laclau s Mouffe nazývají artikulací. Jak víme z první kapitoly, tato praxe vytváří mezi prvky takový vztah, při kterém se mění jejich identita. V případě ekvivalence je změna identity spojená

„to mě štvě“ než za reakci „to se mi líbí“. Podrobnější poznatky ohledně architektury jako takové však nejsou možné – korporace provozující platformy je uchovávají jako obchodní tajemství.

s předpokladem, že řetězec nikdy neexistuje sám o sobě – je vždy reprezentován. Tímto reprezentujícím se stává jeden prvek, partikularita, která svoji identitu rozštěpuje na dvě: nepřestane existovat ve své partikularitě (konkrétním požadavku), ale zároveň se stává zástupcem celého univerzálního řetězce. „Právě tento vztah, kterým jistá partikularita přebírá reprezentaci s ní naprosto nesouměřitelné univerzality, nazýváme hegemonickým vztahem“ (s. 14). Laclau (2013, s. 69-80) později pro tento reprezentující prvek ustanovuje označení prázdný signifikant.

Otázky, která se nabízí v našem případě, tedy zní: Dojde v rámci české strany sledované afektivní veřejnosti k takovéto hegemonické artikulaci? A jaký prvek se stane (nebo pokusí stát) prázdným signifikantem? Abych na tuto otázku odpověděl, na následujících řádcích se z hlediska prázdného signifikantu zaměřím na dva výrazné prvky v rámci sledovaného případu.

V nejvýhodnější pozici k tomu stát se prázdným signifikantem nejspíš stála Slavia Praha, případně přímo osoba Ondřeje Kúdely. Podle ústřední hegemonické premisy v každém řetězci ekvivalencí dochází k rozštěpení identity zapojených prvků na partikulární požadavek a sdílenou, „kontaminovaně univerzální“ (Laclau a Mouffe, 2014/2001 s. 14) identitu reprezentující všechny požadavky z řetězce. U prázdného signifikantu je tato logika ekvivalence vyšponována na maximum: vzdá se téměř všech diferenčních charakteristik, aby se stal co nejprázdnějším. K tomu však u Slavia ani Kúdely nedošlo, respektive ne dostatečně⁷¹. Za doklad *určité míry* vyprázdnění lze chápat například podporu ze strany fanoušků Sparty, odvěkého rivala („Přeju Ondrovi i jako Sparťan, ať to dopadne pro něj a těm brečánkům rozum 😊“ ať mu řekl cokoli, tak si začal on [...])“ [Šunda, 2021]). Určité požadavky ale Slavia ani Kúdela nebyli ochotní vstřebat. Hned v prvním, již citovaném prohlášení, Kúdela „odmítá rasismus“, a klub se identifikuje jako „multikulturní“ (slavia.cz, 2021). Později se Slavia vymezila vůči nejradikálnějším formám rasismu například v reakci na již zmíněný transparentu skupiny slávistických fanoušků (SK Slavia Praha, 2021a). Zároveň na „mezinárodní den za odstranění rasové diskriminace“ publikovala video, v němž trenéři a hráči (včetně Kúdely) klubu po vzoru mezinárodních kampaní UEFA ve

---

⁷¹ V laclau-mouffovské hegemonii je většina otázek koncipována jako otázka míry. Například ani jedna z hlavních logik – diference a ekvivalence – nikdy nemůže úplně převládnout, v politických prostorech vždy sledujeme jejich vzájemný poměr.

svých rodných jazycích vyslovují prohlášení „říkáme ne rasismu“ (SK Slavia Praha, 2021b).

V reakcích na něj najdeme různé stupně podpory gesta a vymezením vůči skotské straně: Od převládající podpory („Proto tento klub milujeme. [...] Vždycky jsme s vámi a přijmeme rádi každého hráče z každé země, který za nás bude hrát...“ [Dvořáková, 2021]) přes vyrovnaný důraz („Super gesto. Tak snad se hráči Rangers zastydí.“ [Knápek, 2021]), po větší důraz na anatonismus vůči Rangers („Ne rasismu ne Rangers a hlavně ne Gerrardovi co předvedl čemu přihlížel a jak se choval nepřipustné a zároveň velké zklamání!“ [Soviš, 2021]). Některé reakce zmiňovaly pouze Rangers („Říkám NE kriminálíkům a lhářům FC Rangers!“ [Rupa, 2021]), ale značná část se vůči antirasistickému obsahu videa explicitně vymezovala: („Hlavně si neklekat a nesklápět hlavu. Rangers by se mělo hodně omlouvat a místo toho tady jedete provinile takovou kampaň. Za mě blbost a špatná volba.“ [Frohlich, 2021] „SOUSTŘEĎTE SE NA FOTBAL, NE NA TYHLE OPIČÁRNÝ“ [Kubiček, 2021]). Video lze tedy chápat jako ilustraci toho, že Slavia – ať už byly její motivy jakékoliv⁷² – nebyla ochotná vypustit ze své partikulární identity nesouhlas s projevy rasismu. Signifikant se tedy nevyprázdnil natolik, aby mohl reprezentovat takový řetězec ekvivalencí, který by obsahoval i nemalou část afektivní veřejnosti, která používá explicitně rasistické urážky, nebo rasismus vnímá jako zcela nepodstatný či opovržením hodný problém.

Za další pokus o hegemonickou artikulaci a ustanovení prázdného signifikantu lze považovat otevřený dopis, který po rozhodnutí o trestech zaslal UEFA Vratislav Mynář (2021), kancléř tehdejšího prezidenta republiky, Miloše Zemana. V dopise zmiňuje všechny dříve zmíněné antagonismy jako nespravedlnost udělených trestů, zpochybnění, zda k rasistickému urážení vůbec došlo, ale také relativizaci antirasistického boje jako takového (UEFA se podle něj snaží „naplnit zvrácená očekávání úzké skupiny aktivistů“, což údajně přináší riziko situace „kdy bude osoba s jinou než černou barvou pleti diskriminována, utlačována a krácena na svých právech“). Zmiňuje také široký nesouhlas napříč veřejností a konstruuje otázku jako záležitost národní suverenity („Nepoklekneme před vámi a žádné

---

⁷² Kalmar (2022, s. 237) poukazuje na vyjádření prezidenta klubu Jaroslava Tvrdíka v britském tisku, kde svůj odmítavý postoj vůči rasismu spojuje s ambicí přilákat mezinárodní sponzory. Podobně pragmatický argument by šel vztáhnout i ke sportovní výkonnosti – obraz rasistického týmu není pro klub žádoucí jak s ohledem na stávající členy kádru, tak na potenciální posily.

výhrůžky na českého fotbalového fanouška neplatí“). V posledním odstavci pak vyvolává obraz Miloše Zemana, který vnímá situaci jako závažnou „z pohledu spravedlnosti a lidské důstojnosti“, „vyjadřuje sounáležitost všem občanům“ a přeje „hráčům i fanouškům, aby [...] i nadále tak srdnatě podporovali svůj tým“.

Mynář tedy strategii vyprazdňování provádí důsledněji než Slavia, což je vzhledem k jeho povaze jakožto primárně politického aktéra pochopitelné. I přesto se mu ale nepodaří ustanovit natolik prázdný signifikant, aby reprezentoval celou českou stranu afektivní veřejnosti. Vzhledem k tomu, že reakce nepřichází s jednotící myšlenkou či tvrzením, v reakcích se zastřešující role prisuzovala trojici možných signifikantů: Na jednu stranu se nabízel samotný Mynář jakožto autor dopisu a dlouholetý fanoušek Slavie (Kubištová, 2021). Miloše Zemana, který je v závěru dopisu zmíněn, by k tomu zase předurčovala prezidentská funkce, dlouhá tradice výroků na obrany české suverenity a odsouzení hnutí Black Lives Matter jako rasistické již v létě roku 2020 (novinky.cz, 2021). Třetí možností byl „Hrad“ jakožto kolektivní entita. Kromě neurčitosti ve vymezení konkrétního prázdného signifikantu lze za příčiny neúspěchu podat další dva důvody. Zaprvé se v kauze nad rámec dopisu nikdo ze zmíněných dále neangažoval, zadruhé lze obě osoby i s nimi spojenou instituci vnímat jako protkané příliš mnoha antagonismy z předchozího politického působení⁷³. Někteří reagující byli ochotní předchozí neshody překonat:

„Když odmyslím osobu, která to poslala. Proč je to dno? Jakože nespravedlnost se má přijímat s pokorou? To je právě zlo dnešní společnosti [...]“ (Sirucek, 2021)

„Jaktu sebranka z hradu nemám rád, tohle je dobře.. To co ta zku**ená UEFA předvádí je neskutečné. Se vsadím, že jim leží v žaludku, že neklecíme, protože je to taky nesmysl..“ (Šulc, 2021)

Jiní ovšem nesouhlasili a navzdory nesouhlasu s trestem od UEFA upozorňovali na nepřijatelnost angažovaných osob, tak na jejich nekompetenci ústící v nevhodné formulace.

„Neuvěřitelný dopis fanouška Vráťese, nějakým omylem hradního kancléře, vejde do dějin. Až se přeloží do AJ, bude to nové dno vnímání Česka a Čechů ve světě.“

---

⁷³ Jednou z konstant Zemanova politického slovníku byla konstrukce antagonistické hranice mezi ním jakožto zástupcem „spodních deseti milionů“ proti „pražské kavárně“ nebo novinářům. Pro důkladnější shrnutí Zemanových antagonismů viz např. Slačálek (2021, s. 161-164).

Verdikt disciplinárky UEFA hodnotím velmi kriticky, ale tahle reakce je ještě horší. Mnohem.“ (Hošek, 2021)

„Není to strejda v hospodě, napsal a zveřejnil to na oficiálním webu prezidenta republiky. Řada jeho replik se dá snadno vnímat jako rasistická [...]“ [Foltán, 2021]).

Pokud bychom tedy na první otázku položenou v úvodu oddílu odpovídali pouze hegemonickým teoretickým aparátem, odpověď by zněla, že k žádné hegemonické artikulaci nedojde. Takovéto tvrzení by znělo poněkud zvláště v porovnání se zbytkem literatury věnující se případu. Podle Kalmara, Rudwick se Schmiedlem a částečně také Koubka totiž v reakcích české strany docházelo k minimu vzájemných konfrontací a většina reakcí mířila stejným směrem, byť s odlišnými vzdálenostmi: hráči a představitelé Rangers jsou zákešní, trest je nespravedlivý, rasismus by se neměl řešit. U posledního typu reakcí pak Rudwick a Schmiedel nejen během „Kúdelovy aféry“ ale i v dalších událostech propojující fotbal a rasismus identifikují tři nejčastější narativy, které zaznívají v komentářích na sociálních sítích: (1) odmítání rasismu jako relevantního problému pro Česko, respektive východní Evropu, (2) „nové“, ze Západu přicházející formy boje proti rasismu, jsou rasistické a diskriminují bílou populaci, (3) samotné tematizování rasy způsobuje rasismus. K nim by šel přidat i čtvrtý rámeček zdůrazňovaný Kalmarem: (4) obvinění z rasismu je jen další způsob, jak Západní Evropa udržuje východní v podřízené roli.

„Britové se jen dopouštějí jediného povoleného rasismu či spíše xenofobie, a to proti zemím z východnější části Evropy. Východ jim bere práci a teď i poráží ve fotbale.“ (Le, 2021)

„Když se kouknete na jejich Rangers FC vsude nás v komentech berou jako východní evropany. A podle fanousku je to normalní, že východnari jsou rasisté. Takže UEFA mafia už má o tom jasno“ (Veleta, 2021)

Shrňme si tedy doposud popsanou situaci. Prostor na české straně sledované afektivní veřejnosti je protkaný antagonismy vůči vnějškovým aktérům (UEFA, Rangers, kolektivní Západ atd.). Být se jednotlivé prvky liší v konkrétních jednotlivostech, všechny spojuje, že „jejich požadavky zůstávají nevyslyšeny“ a zároveň (až na výjimku Slavie – vulgární rasisté) nejsou ve vzájemném konfliktu.

Jak jsem ale ukázal, žádný prvek nezujímá reprezentující pozici prázdného signifikantu, a tudíž nedochází ke vzniku hegemonické formace. Co si tedy počít, pokud nastalý vztah nelze pojmenovat jako hegemonický, ale zároveň jej nechceme vnímat jako náhodné rozptýlení prvků. K tomu nám poslouží vykročení právě do sféry afektivní teorie a nových médií v díle Papacharissi.

Další z pěti závěrů její studie totiž zní: „Afektivní veřejnosti podporují konektivní, ne však nutně kolektivní akce“ (s. 128). Pojem se opírá primárně o sociologickou analýzu Castellse, která identifikuje sítě jako převažující model vztahu v pozdně moderních společnostech. Pokud sítě nahradily pevnější skupinové vazby, Bennett a Segerberg (2011) tento princip aplikují do prostředí politického jednání a sociálních hnutí, kde se vedle starší logiky kolektivní akce objevuje také logika tzv. konektivní akce. První jmenovanou charakterizovala vysoká úroveň organizačních zdrojů, formální členství a kolektivní identita, pro druhou jsou klíčové komunikační prvky jako personalizované obsahy a jejich sdílení, které jsou umožněny komunikačními médii a poháněny rostoucí individualizací. Když se k tomuto vymezení přidá rozlišení dle Papacharissi mezi afektivní veřejností a „reálným dopadem“, konektivní akce tedy předpokládá spíše společnou komunikaci⁷⁴, která se může, ale také nemusí přetavit v další politické jednání. V našem případě bychom tedy neměli apriori očekávat, že se sdílený vektor komunikace přetaví do akce typu demonstrace, bojkotu nebo snad vzniku formálnější organizace.

S povahou konektivní akce je pevně spjat další termín, který Papacharissi zavádí: afektivní naladění. Tento proces, který „umožňuje lidem cítit politiku a tím pádem v ní najít vlastní místo“ (s. 93), se odehrává na úrovni jednotlivých afektivních veřejností a jejich struktur zakoušení. Díky kolektivní povaze diskurzů tvořených v prostředí sociálních sítí se před uživatelstvem otevírá nejen širší spektrum pozic, na které může sebe samo umístit, ale také se do jejich tvorby zapojit. Papacharissi zároveň zdůrazňuje, že přívlastek afektivní se opět vztahuje k intenzitě – komentující se můžou naladit jak na pocit, tak na myšlenku, přičemž ani jedna podoba nemá prioritu (s. 134).

---

⁷⁴ Pro studii akcentující vedle mediované komunikaci také její dopady na organizační struktury hnutí viz Gerbaudo (2012).

Pokud tyto poznatky vztáhnou k procesům na hranici hegemonie, mohou obohatit pojmem artikulace. Moje teze bude stručně znít: Afektivní naladění představuje specifický typ nehegemonické artikulace. To, že artikulace nemusí být nutně hegemonická, jsem ukázal s pomocí posthegemonické kritiky již ve třetí kapitole. Afektivní naladění se ovšem liší od doposud zmíněných typů nehegemonické artikulace. Vyjděme ze základní definice předložené v HSS. Podle ní artikulace ustanovuje mezi rozličnými prvky vztah, který má dvě složky. Zaprvé jde o propojení prvků (skloubení), zadruhé o proměnu identity prvků v tomto vztahu. Pro doposud zmíněné typy artikulace – multitudu a Arditiho virální politiku zmíněnou v první části případové studie – se skloubení odvíjelo především od společné akce. Arditi začíná svoje vymezení od bojkotů a protestů, Hardt s Negri zase zdůrazňují společné jednání singularit. Afektivní naladění je ale spojeno s konektivní, a nikoliv kolektivní akcí, jde tedy o jiný typ vztahu založený na odlišném typu akce. Ten umožňuje zapojit širší počet lidí, ale intenzita vztahu je nižší, neboli, slovy Papacharissi: „na konektivní akci je něco inherentně demokratického a povrchového“ (s. 129).

Druhou složkou artikulace je změna identity: U Arditiho se člověk stává členem sítě (tj. méně formální, ale stále struktury) a přebírá tedy také kolektivní identitu – byť jen na krátký okamžik. V případě multitudy je tato změna identity vlnnější. Protože je neredukovatelná na celek a „sociální rozdíly zůstávají rozdílnými“ (Hardt a Negri, 2005, s. 11), hlavní výzvu pro ni představuje „zvládnout komunikovat a jednat společně, ale přitom zůstat interně odlišnými“ (s. xiv). Navzdory těmto vnitřním odlišnostem ale k určité proměně identity dochází. Hardt a Negri totiž rozlišují konceptuálně odlišné, ale v praxi vždy spjaté verze – ontologickou a politickou. První jmenovaná je utvářena podmínkami nastolenými globálním kapitálem, druhá jmenovaná pak „potřebuje politický projekt, aby ji přivedl k bytí“ (s. 221). U afektivního naladění si změna identity bere něco z obou příkladů: tak jako u virální politiky je časově omezená (vzniká a zaniká s novými zprávami ohledně vývoje aféry), multitudě se zase podobá společným komunikováním (ne však nutně jednáním) bez zanikání rozdílů. Změna identity je taktéž politická, nevyžaduje ovšem celý „politický projekt“ – stačí pouze přihlížení stejné události (obvinění z rasismu během fotbalového zápasu), technologické propojení a afektivní intenzita.

Pro zhodnocení našeho případu tedy můžeme konstatovat: na české straně afektivní veřejnosti se neutvořila plně artikulovaná *hegemonická* formace. Navzdory tomu došlo prostřednictvím afektivního naladění k nehegemonické artikulaci, která zahrnovala většinu české strany afektivní veřejnosti. Porovnejme doposud popsanou situaci s popisem gramsciánského pojmu organické krize z pera Laclaua a Mouffe (2014/2001):

„[Č]ím nestabilnější jsou společenské vztahy [...] tím víc se budou množit body antagonismů. Toto šíření bude ztěžovat budování jakékoli centrálnosti, a tudíž vytváření jednotných řetězců ekvivalence.“ (s. 157)

Vzhledem k jejich temporalitě, kdy můžou rychle vznikat i zanikat, lze pak o afektivních veřejnostech poznamenat, že pro ně tento krizový stav představuje normu. Přestože nevznikají řetězce ekvivalence, určité propojení v afektivní veřejnosti přesto najdeme. Různé prvky afektivní veřejnosti spojují intenzivní emoce ve sdílených momentech, které jsou v prostředí platforem sociálních médií namířeny podobným směrem (byť ne nutně do jednoho bodu) a zesilované různými antagonismy. Pokud zůstaneme u prostorové metafory, formaci, která z této nehegemonické artikulace afektivního naladění vznikne, navrhuji označit jako *afektivní nakloněnou rovinu*. Ta pak dokáže pojmut celou řadu prožitků, přičemž na ně napojené požadavky mohou být na významové rovině vzájemně odlišené, antagonistické nebo patřit do zcela jiných sfér – ve stejném proudu afektu se tak může octnout fanouškovský zážitek, zapálená obrana principu presumpce nevinny, rasová nesnášenlivost a pocit křivdy z mocenských hierarchií v rámci Evropy. K jejímu zformování v námi sledovaném případě přispěla také v části 5.2.1 popsaná struktura zakoušení se svým důrazem na pospolitost, která mohla v určitých chvílích suplovat sdílení afektivní intenzity, aniž by se prvky musely uchýlit k vyjednávání politických pozic na významové rovině.

5.2.4 Propustnost a lepivost

V předchozí sekci jsem začal pro čtení případu využívat koncepty vycházející z afektové teorie, které chápu jako ne-hegemonické formy artikulace. Proces artikulace označuji termínem *afektivní naladění*, výslednou formaci jako *afektivní nakloněnou rovinu*. Některé charakteristiky těchto dvou pojmů pak rozvinu za pomoci dalších termínů z afektové teorie i v této sekci, abych na závěr přišel

s modifikací jednoho z východisek předložených v HSS pro prostředí afektivní veřejnosti.

K tomu poukážu tendenci, kterou lze pozorovat na české straně afektivní veřejnosti a lze ji uvést v diskuzi s poznatky Papacharissi. Konverzace a diskurzy odehrávající se v prostředí sociálních médií jsou podle ní z logiky konektivní akce propustnější, protože absorbují širší množství hlasů. To však neplatí bezpodmínečně, což podle ní dokládají „ideologicky uzamčené skupiny jako nacisté nebo rasisté“ (s. 122), kteří budou odmítat větší pluralitu nehledě na používanou technologii. Sledovaný případ však ukazuje, že v rámci *afektivně nakloněné roviny může* tento princip prosakování může probíhat i opačným směrem – od explicitně rasistických skupin ke zbytku afektivní veřejnosti.

Rudwick a Schmiedel pozorují, jak se rámce ustanovené během Kúdelovy aféry držely v diskuzích i během následných událostí jako neklečení české reprezentace před zápasy na mistrovství Evropy, pozdější zápas Sparty proti Rangers nebo rasistických urážek na stadionech v rámci české ligy. V posledním jmenovaném případě tedy i takových, kdy argumentace o „absenci rasismu v Česku“ nebo nerovném vztahu mezi západem a východem Evropy nemá jakékoliv opodstatnění.

„Pár desítek let zpátky by tahal někde pluh po polích a dneska si tady vyskakuje“ (Hirschbrich, 2021)

„Jsem Viktorián [fanoušek týmu, jehož hráč byl rasisticky urážen], ale ať už všichni táhnou do prdele s tím rasismem. Dyt' tohle už je rasismus proti nebarevným co se ve světě děje“ (Kunco, 2021)

Právě v odkazech na současnou dobu (zdůrazněny v citacích), která se dle náhledu komentujících radikálně mění, lze pozorovat *prosakování*, během něžž ve stejném směru proudí explicitní projevy rasismu (první komentář) a „sofistikovanější“ rasistické narativy nastíněné Rudwick a Schmiedelem, kdy druhý komentující propojuje nepatřičnost v českém kontextu („ve světě děje“) s údajnou diskriminací bílé populace („rasismus proti nebarevným“). Tento pocit vágně nepřátelského pohybu „kdesi ve světě“ však může sdílet i militantní obhájce presumpce nevinny a liberálních hodnot. To dobře ilustruje konektivní povahu afektivně nakloněné roviny – lidé nemusí vyjednávat o ideologických rozdílech, mohou se zkrátka jen

nést podobným afektivním prožitkem, přičemž na úrovni významu si za předmět antagonismu může každý dosadit svůj vlastní objekt. Převáděno do hegemonického aparátu: Není třeba ustanovit „uzlové body, jež částečně [, neúplně] fixují významy“ (Laclau a Mouffe, 2014, s. 138).

Dalším užitečným konceptem může být v tomto ohledu způsob, jakým afekt charakterizuje Ahmed (2014). Ta jej chápe v širším smyslu jakožto emoci, za zásadní rys považuje jeho lepkavost (*stickiness*). Některé emoce (afekty) pak ulpívají na některých tělech více než na jiných, což „závisí na historii asociací, které často fungují skrze zakrývání“ (s. 13). Afektivně síťované veřejnosti lze pak chápat jako místa, kde se tato lepkavost – vzhledem k zakládající roli afektu v tomto typu kolektivu – zintenzivňuje. V našem případě se to projevuje tak, že různé předměty debaty od sebe nejde oddělit – panuje mezi nimi vztah lepkavosti. To bylo patrné v těch částech afektivní veřejnosti, kde probíhaly debaty mezi českou a skotskou stranou, přičemž na druhé jmenované se k sobě přilepilo rozporování důkazů o urážce s narážkami na surovou hru, nebo v případě druhého komentáře britský „východo-evropanismus“ a implicitní odmítnutí BLM jako rasistického hnutí.

„Je to velmi smutné. Neexistuje žádný důkaz, že Kúdela řekl něco dehonestujícího nebo rasistického. [...] Ještě smutnější je, že tady v komentářích někteří soudí ostatní lidi jenom podle jejich jména nebo země... nevěřte téhle propagandě. Na všech životech záleží.“ (Kúdelka, 2021)

„Řekl bych, že je to nevyvážené. Pokud potrestáte Kúdelu za to, že (možná) něco řekl, Kamara a Roofe by měli být trestně stíháni, protože jejich chování nemá nic společného se sportovním chováním nebo snad lidskostí.“ (Bareš, 2021)

V reakcích na druhý komentář ze skotské strany lze pak pozorovat snahu od sebe jednotlivé antagonismy „odlepit“. Najdeme v nich nesouhlasné vymezení se vůči (1) zpochybnění toho, že k rasismu došlo („Neřekl to možná, řekl to určitě, a proto byl potrestán desetizápasovým trestem. Nechápu, co je na tom tak složitého k pochopení“ [Smith, 2021]), (2) menšímu důrazu na závažnost rasismu jakožto „něčeho řečeného“ („To se ti snadno řekne, protože jsi nikdy nebyl rasisticky urážen. [v takovém případě] bys ho taky knockoutoval.“ [Abdullahi, 2021]) a (3) tvrzení, že hra Rangers byla zákeřná („[Roofe] šel po míči a dokonce ho trefil

předtím, než tam brankář dal svůj obličej. Takové nehody se občas stávají“ [Brannan, 2021]).

Ve sledované afektivní veřejnosti se však tato snaha o „rozdělení konverzace“ jen málokdy setkala s úspěchem. V běžném jazyce se pro charakterizování některých obsahů na nových médiích vžil přívlastek virální – jako odkaz na rychlost a strukturu jejich šíření. Z výše uvedeného lze navrhnout, že analogicky charakteristickým rysem může být také to, nakolik je obsah lepkavý – kolik asociací k plovoucím prvkům dokáže navázat. Tato charakteristika nám umožňuje lépe popsat výše načrtnuté absorbování rasistických diskurzů do „hlavního proudu“ afektivní veřejnosti. Nejedná se o plné přijetí všech předpokladů nejradikálnějších rasistů – s jejich diskurzem se naváže volnější, lepkavá asociace. Ta však může sloužit jako pro pozdější radikalizaci.

I tady lze vznést důsledky pro hegemonické operace v rámci nových médií. Laclau a Mouffe (2014, s. 157) popisují v HSS dvě typizované situace: Jednu umísťují do „pokročilých průmyslových společností“ a druhou na „periferii kapitalistického světa“. V první dochází k „množení bodů antagonismu a znásobování demokratických bojů“, ve druhé naopak vše tendenčně směřuje k rozdělení na dvě pole – lidového subjektu a centra moci. Ve sledované afektivní veřejnosti (česko-britské) jako kdyby docházelo k oběma situacím zároveň – na jednu stranu se množí body antagonismu (co Kúdela řekl, jak závažný problém představuje rasismus atd.) na druhou stranu se i za přispění lepkavosti a vzniku afektivní nakloněné roviny většina prvků rozdělí do dvou táborů. I zde by si další zkoumání zasloužila role struktury zakoušení – její předem daná pospolitost je vymezená dvěma týmy, od kterých je jen malý krok ke dvěma národům, poskytuje pro rozdělení na dva tábory minimálně vhodný odrazový bod.

5.2.5 Shrnutí druhé části případové studie

V této části jsem propojil poznatky Papacharissi s hegemonií vymezenou v první kapitole, abych podrobněji popsal politické operace v rámci afektivní veřejnosti. Pomocí konceptu struktury zakoušení jsem ukázal, jak lze hegemonii přizpůsobit lokálnímu a subkulturnímu kontextu. Poté jsem popsal, jak může přítomnost antagonismu v afektivně síťované veřejnosti zvyšovat afektivní intenzitu – za pomoci mixu technologických afordancí a na ně navázaných praktik. Nakonec jsem porovnal afektivní naladění s ostatními formami hegemonické i

nehegemonické artikulace, přičemž závěrem bylo vymezení afektivního naladění jako specifické formy nehegemonické artikulace s výslednou strukturou afektivní nakloněné roviny. Na procesu propustnosti jsem ukázal, jak můžou radikální názory „kontaminovat“ zbytek diskurzu a v podobě lepivosti nabídl koncept, který umožňuje zachytit nejen rychlé střídání afektivních veřejností, ale také sedimentaci určitých prvků. Ve třetí části přinesu několik poznámek k tomu, jak se může tato dynamika přelít do hegemonických operací, které přesahují prostředí afektivních veřejností.

5.3 Část třetí: předběžné poznámky k přelívání

V předchozí části jsem ukázal, jak je hegemonie jakožto koncept modifikována v prostředí nových médií v rámci konkrétního, relativně úzce vymezeného politického pole. V této podkapitole se budu věnovat vlivu afektivních veřejností na hegemonii v širších politických prostorech. Můj přístup bude vycházet z poznatků, které o nových médiích přináší větev afektové teorie popsána v úvodu kapitoly. Spíše než o pokus o komplexní aktualizaci tak jde o načrtnutí předběžných poznámek, které by stály za podrobnější rozpracování a případně kritickou reflexi. Nejprve popíšu obecné principy, poté se zaměřím na konkrétní možnosti vztahu mezi afektivní veřejností a širší hegemonickou strukturou a v závěru popíšu podrobněji jeden z mechanismů, který hegemonické vztahy mohou přejímat od afektivních veřejností.

5.3.1 Kontingence a nestabilita

Laclau a Mouffe (2014/2001) v předmluvě k druhému vydání uvádí současný stav „globalizované společnosti ovládané informacemi“ (s. 10) jako jeden z hlavních důvodů, proč k analýze nestačí tradiční marxistické koncepty. Vedle toho se zároveň vymezují vůči převládajícímu paradigmatu tzv. třetí cesty, v němž informační technologie znemožňují jakékoliv jiné než neoliberální uspořádání. V komentářích k historickému vývoji marxismu odmítají Plechanovovu redukci ekonomiky na technologie (de facto technologický determinismus) (s. 47), ale přiznávají technologiím určitou roli v politicko-ekonomickém rozvoji skrze Bauerův austromarxismus (s. 52). V podobném duchu Laclau (2005) ve svých pozdních pracích představuje koncept „globalizovaného kapitalismu“, jakožto „kvalitativně novou fází kapitalistické historie“ (s. 231). Jeho podstatou není ekonomika, ale heterogenita, jež signalizuje, že systém je poháněn

„ekonomickými, vojenskými, politickými, technologickými determinanty“ (s. 230). O technologiích (pod něž by v této kvalitaci nejspíš média spadala) toho však jinak příliš neřekne, Schou (2016) poukazuje na fakt, že Laclauovou primární ambicí je zde pokračování anti-esencialistického argumentu z HSS, spíše než pokus o popis konkrétních mechanismů v této historické fázi. Tento velmi stručně načrtnutý přístup budu chápat jako setrvání na ústředním principu kontingence a jeho přenesením na vzájemný vztah mezi politikou a novou technologicky-ekonomickou situací.

Pro jeho aplikaci se odrazím se od ústředního teoretického konceptu přechodí části. V ní jsem pojímal afektivně síťovanou veřejnost jako nový typ politického prostoru, v němž se odehrávají (ne)hegemonické artikulace. V této části budu naopak pozorovat, jak samotná existence těchto nových prostorů proměňuje hegemonii. Tento krok lze opět chápat analogicky k tomu, když HSS v 80. letech 20. století teoreticky rámovala nové politické prostory, které vytvořily nová sociální hnutí. Afektivně síťované veřejnosti se mohou stát prvkem, který bude artikulován do širšího řetězce ekvivalencí. To s sebou však nese určitá specifika. Jak je zmíněno v předchozí části, jednotlivé afektivní veřejnosti mohou vznikat a zanikat každý den. Přesněji ale možná proces popisují slovesa vynořovat a zanořovat – odkazující k přechodu do ontické sféry, se kterou se taktéž pracuje v HSS. Sledovaný případ také představuje důvod pro použití této terminologie: Veřejnost se po určité době zanořila, ale pak znovu vynořila s rozhodnutím o trestu, pozdějším utkání Slaviie proti anglickému Arsenalu, o několik měsíců později v rámci mistrovství Evropy. Mezi jednotlivými událostmi se však vždy přesunula do zanořené fáze. Z toho je patrné, že jde o vysoce nestabilní prvek. To pochopitelně neznamená, že by jiné prvky byly stabilní, klíčovým argumentem HSS je přece jen neúplnost a kontingence všech identit. Přesto lze konstatovat, že afektivní veřejnosti jsou méně stabilní, než institucionalizované prvky – jako například národní stát nebo politická strana.

Tato nestabilita pramení ze dvou nohou, o něž se afektivně síťované veřejnosti opírají – technologické propojení a afekt. Sociálně mediální platformy mají dle Papacharissi ve svém jádru jeden poměrně prostý imperativ: „podněcují, odměňují a libují si ve sdílení“ (s. 126). V důsledku toho se mísí různé druhy obsahů bez ohledu na jejich žánr. Autorka zároveň odmítá snění o čisté veřejné sféře, a

naopak tento rys považuje za výhodu s odkazem na starořecké agory, kde se politika také mísila s drby, obchodováním nebo běžnými přátelskými konverzacemi. Důležitý dodatek z uživatelské perspektivy přináší Paasonen (2020, s. 54-56), když popisuje afektivně dvojaké, vzájemně se doplňující způsoby konzumování obsahu. Na jednu stranu se jedná o bezprostřední a vědomě vyhledávané zážitky *mikroproudu* (v originále *microflow*), které vytrhává z nudy či úzkosti běžných dní. Na druhou stranu ale dochází také jevu, který Massumi pojmenovává jako *mikrošok*. V každé změně pozornosti je podle něj sotva znatelné vytržení, momentální zlom v probíhajícím zaměstnání života. Vzhledem k tomu, že platformy extrahují hodnot z uživatelské pozornosti, kterou udržují právě tyto mikro-proudy a mikro-šoky, musí i politické požadavky, ze kterých jsou tvořeny afektivní veřejnosti, obstát v měřítku mikro-proudivosti a/nebo šokovosti. S tím přímo souvisí druhá opěrná noha – afekt jako intenzita. Jakmile vyprchá či klesne pod určitou úroveň, kterou asembláž uživatelských reakcí a algoritmického třídění obsahu vyhodnotí jako nedostatečně afektivně-intenzivní, veřejnost se zanořuje pod ontickou hladinu.

5.3.2 Možnosti vztahu k afektivní veřejnosti

Pokud chceme pokračovat v duchu kontingence ve vztahu k afektivním veřejnostem, je zřejmé, že se k nim hegemonické (či o hegemonii usilující) formace mohou vztahovat různými způsoby. První způsob je prostý: o jejich zapojení do řetězců ekvivalence vůbec neusilovat. Zde lze zmínit jeden z případů vyplývající faktor, která má určující vliv na to, zda dojde k pokusu o začlenění. Širší hegemonické řetězce se k afektivně síťované veřejnosti budou spíše vztahovat tehdy, pokud v rámci těchto veřejností dojde ke konfrontaci tzv. uzlových bodů širší hegemonické struktury. V těchto bodech se koncentrují významy a stabilizují tak celou řadu dalších prvků v rámci diskurzivní struktury⁷⁵. Ve sledovaném případě pak lze číst britské obvinění z rasismu, které začne být spojováno s českou, respektive východoevropskou identitou Kúdely nebo Slavie (Kalmar, 229), jako útok na dva důležité uzlové body českého nacionalistického diskurzu. Tím prvním je v kapitole 5.2.1 popsané sebe-vnímání jako

---

⁷⁵ Žižek (2009, s. 96) uvádí příklad, kdy uzlový bod „komunismus“ v radikálně levicovém diskurzu dále strukturuje celou řadu pojmů ve vztahu k třídnímu boji – demokracie je chápána jako opravdová a v opozici k tzv. buržoazní formální demokracii, feminismus jako boj s vykořisťováním žen plynoucím z dělby práce, ekologie je chápána jako boj proti destrukci přírodních zdrojů za účelem akumulace zisků atd.

univerzalistického a moderního národa, které je negováno obviněním z rasismu (dokonce strukturálního). Druhým je pak deklarovaná příslušnost k Západu (nejvýrazněji vyjádřená Kunderou [2023/1983]), kterou zase neguje přiřazení ke kolektivnímu východu Evropy. I proto jsme v našem případě mohli být svědky celé řady různých politických aktérů od krajní pravice přes konzervativce, liberály až po sociálně demokratického ministra, kteří se pokoušeli k afektivní veřejnosti vztáhnout (Vávra, 2021; iRozhlas.cz, 2021). V celé řadě jiných afektivních veřejností však k takovému útoku nedochází, a proto do širšího politického diskurzu nikdy neproniknou.

Druhý způsob vztahování k afektivním veřejnostem lze tedy vnímat jako tradiční hegemonickou politiku, která se o začlenění snaží. Vnímá ji pak jako nový prvek – afektivní veřejnost. Jako příklad tohoto přístupu lze uvést již zmíněný pokus prostřednictvím otevřeného dopisu Vratislava Mynáře, kancléře tehdejšího prezidenta Miloše Zemana. Antagonismus vůči Západu i rasializovaným menšinám představoval dlouhodobou součást Zemanova diskurzu (Slačálek, 2021) a propojení s afektivní veřejností tak mělo proběhnout na této standardní, významové rovině – Miloš Zeman, respektive Hrad, se měli stát reprezentantem konstruovaného českého lidu i v tomto sporu a tím do jejich o hegemonii usilujícího řetězce začlenit další prvky.

Tato snaha rozšířit řetězce ekvivalencí o afektivní veřejnosti ale může nabývat i specifitější formy, pokud vezmeme do úvahy výše zmíněnou potřebu udržovat intenzitu v prostředí afektivního uspořádání. Zvažme dva specifické typy politické praxe. Ten prvním nazvu jako *management afektu* – aktér (strana, konkrétní politička, ale v našem případě třeba také fotbalový klub) v dostatečně prominentní pozici a s dostatečně velkou podporující základnou může tuto intenzitu udržovat naživu skrze vlastní jednání a komunikaci. Pokud zůstaneme ve vodách podobným doposud sledovanému případu, lze za takovýto management afektu považovat výrok maďarského premiéra Viktora Orbána, který v návaznosti na debaty ohledně klekání před mistrovstvím Evropy ve fotbale prohlásil, že „Maďar pokleká pouze před bohem, svou zemí, a pokud žádá ženu o ruku“ (citováno v Čihák, 2021). Pokud za širší hegemonickou konstrukci považujeme Orbánův proti-západní nacionalistický diskurz, lze citovaný výrok bezpochyby chápat jako

snaha probudit afektivní intezitu a tím si zajistit podporu v afektivních veřejnostech okolo fotbalového turnaje.

Druhý typ akce je v tomto směru budu nazývat *produkcí afektu*. Sem by spadaly všechny snahy o ovlivnění směřování afektivních veřejnosti více či méně řadovým uživatelstvem. Takovouto činnost můžou provádět dobrovolnice, skupiny veřejných či anonymních influencerů, nebo najatí pracující vytvářející a komunikujících skrze profily „obyčejných lidí“⁷⁶. Je tedy dostupnějším i méně známým aktérům, a naopak nahrává buď subjektům s dostatečnou ekonomickou silou, nebo dostatečně oddaným jádrem, z něž lze rekrutovat dobrovolnictvo. Prizma hegemonie pak může přinést odlišný způsob, jak na současné praktiky *produkce afektu* nahlížet. Většina výzkumů na toto téma totiž buď implicitně vychází z habermasovského pojetí veřejné sféry a proces chápe jako vychýlení či manipulaci jinak racionální a pravdivé veřejné debaty (viz např. Bradshaw, et al., 2021 nebo Stanford Internet Observatory, 2020), nebo jej nahlíží z pohledu kyberbezpečnosti a mezinárodních vztahů (pro analýzu tohoto rámování v českém prostředí viz Daniel a Eberle, 2018). V rámci hegemonických řetězců se ale jedná pouze o další prvek, který podvrací nebo upevňuje stávající diskurzivní strukturu – právě pro zkoumání tohoto vztahu mezi *produkovanými* afektivními veřejnostmi a jinými prvky může být takové schéma užitečné. Obohacení však může proběhnout i v opačném směru. Praktiky produkce afektu zároveň směřují naši pozornost k práci. Ať už ji pojmáme jako „imateriální“ (Lazzarotto, 1996) či biopolitickou (Hardt a Negri, 2011, s. 131-141), otevírá to dveře zkoumání vztahu mezi ekonomikou, politikou a afektem.

Třetí způsob od afektivní veřejnosti přejímá její vlastní způsob artikulace – tedy afektivní naladění. V předchozí části jsem tento druh vztahu označil jako odlišný od významově-hegemonického, pokud bychom ovšem chtěli inovovat samotnou hegemonickou terminologii, mohli bychom afektivní naladění pojmout jako součást spojení v rámci ekvivalenčního řetězce. Podle Laclaua se subjekt identifikuje s politickým projektem „v momentě rozhodnutí, v momentě šílenství“ (1996, s. 54). Možná tento moment ale není třeba hned patologizovat jako

---

⁷⁶ V odborné literatuře se pro poslední jmenovanou metodu používá pojem *astroturfing*, pro konkrétní příklad viz např. (Keller et al., 2020). Pro přehled všech ostatních viz Bradshaw, Bailey a Howard (2021, s 8-9). Pro publicistiku pokrývající případy jevu v českém kontextu viz např. Hrábek (2017) nebo Zelenka (2022).

šílenství a stačí jej přijmout jako jednání ovlivněné emocemi (afektem). I zde se můžeme opřít o paralelu s rolí nových sociálních hnutí v postmarxistickém projektu. Tyto nové politické prostory byly pro Laclaua s Mouffe důkazem zásadního vývoje západních společností druhé poloviny 20. století – zmnožování demokratických bojů, které se vynořují okolo různorodých antagonismů. Platformy sociálních sítí od desátých let 21. století také umožňují vznik nových politických prostorů, v našem případě pojímaných jako afektivní veřejnosti. Ty do hegemonických vztahů nevnaší ani tak nové strukturování antagonismů, jako spíše nový typ vztahu – afektivní naladění⁷⁷.

Převvedeno do hegemonického jazyka: v takto strukturovaném prostoru musí být prázdný signifikant schopný pojmout nejen řadu politických požadavků, ale také afektivních prožitků. Za příklad takové artikulace, ve které je silně přítomná složka afektivního naladění, lze v rámci sledovaného případu chápat slogan z billboardů Tomia Okamury (2021) z ultrapravicové SPD ve podzimní kampani k volbám do poslanecké sněmovny – „Nepoklekneme před EU“. Slovo „nepoklekneme“ odkazuje na gesto prováděné těsně před začátkem zápasu, které začaly praktikovat týmy v anglické lize na jaře roku 2020 jako výraz solidarity s bojem proti rasismu. Do české debaty téma vstoupilo především ve spojitosti se zápasem Slavie proti anglickému Arsenalu krátce po utkání s Rangers, kdy hráči londýnského týmu na rozdíl od slávistů poklekli. Další vlna přišla s mistrovstvím Evropy v létě 2021, kde některé týmy gesto praktikovaly a jiné nikoliv, přičemž UEFA ponechala rozhodnutí na nich. Právě v návaznosti na Kúdelovu aféru ovšem v Česku převládal narativ, podle něž je gesto vynucováno ze strany Západu, přičemž nejextrémnější hlasy jej například přirovnávaly k hajlování sportovních týmů při olympiádě v nacistickém Německu (Rudwick a Schmiedel, 2023, s. 10). Na rovině požadavku sdělení s případem ani nesouvisí, UEFA je mezinárodní organizace složená z národních fotbalových federací včetně těch států, které nejsou součástí EU. Sdělení ovšem funguje na afektivní úrovni, kde lze spojení „pokleknout před někým“ chápat jako vyprázdněné pro celou škálu pocitů ponížení či křivdy ze strany vnější moci ležící mimo kontrolu „českého

---

⁷⁷ Nejde pochopitelně o úplnou novinku. Laclau a Mouffe také upozorňují na to, že dělnická třída byla už v 19. století v politickém jednání mnohem rozmanitější a roztržitější, než by si marxistická ortodoxie hlásící jednotu přála. Situace v západních demokraciích na konci 20. století tento jev pouze zvýraznila. Stejně tak byl rozměr afektivního naladění v politice přítomný v různých dobách v různé míře, ale od desátých let 21. století se dostává do popředí i proto, že nové politické prostory (afektivně síťované veřejnosti) tento typ vztahu akcentují.

lidu“ – ať už jde o (údajná) rozhodnutí UEFA, reakce na covidovou krizi nebo třeba nepříjemnou zkušenost s prací ve firmě s nadnárodním managementem. Toto významově-afektivní spojení pak zapadá do nacionalistického, k mezinárodním mocenským strukturám kritického diskurzu SPD (Charvátová, Charvát, Niklesová, 2022). Důležité ovšem je, že v rovině začlenění do širších o hegemonii usilujících řetězců vždy dochází k propojení mezi afektem a významem požadavku – bez druhého jmenovaného by totiž v hegemonickém teoretickém aparátu o politice nemohla být řeč.

5.3.3 Afektivně vyprázdnit signifikant

Způsoby, jimiž může konstrukce afektivně prázdného signifikantu probíhat, osvětluje užitečný koncept Bargetz (2014). Její politická gramatika afektu navrhuje chápat afekt dvěma způsoby. Na úrovni *cítění politiky* je afekt jedním ze smyslových registrů, skrze něž lze vnímat mocenské a politické vztahy. Na úrovni *politiky pocitů* pak chápe afekt jako prostředek k dosažení politických cílů. V prvním případě jde o způsob politického jednání, v druhém o nástroj téhož. Ilustrační příklad nabízí Gagyí (2016), která rozpoznává dvě strategie, skrze něž se maďarské elity vztahují k hierarchickému (nekoloniálnímu) mezinárodnímu systému, který umísťuje jejich zemi do podřadné pozice vůči západu Evropy.⁷⁸ První způsob, *sebe-kolonizační emancipace*, přijímá Západem stanovené ukazatele nadřazenosti a snaží se jim také dostát. Druhý způsob, *kolonizační sebe-láska*, naopak přijímá kvality značící podřízenost, ale připisuje jim pozitivní konotaci a činí je předmětem hrdosti. Podle Gagyí tak například „nová maďarská ultrapravice zdůrazňuje asijské národní rysy oproti evropským, kontrastuje uznání maďarské feudální a kmenové historie proti progresivisticky-modernizačnímu diktátu evropské integrace“ (s. 363).

Politiku pocitů najdeme v obou táborech: druhý jmenovaný by v českém kontextu zastupoval třeba právě zmíněný Okamurův billboard, který používá afekt (pocit ponížení) k politické mobilizaci. Ve stejné volební kampani jej najdeme i na straně *sebe-kolonizační emancipace*, když koalice SPOLU lákala na možnost „nestydět se za svého premiéra“ (Wikipedie, 2021). Právě pocit studu může přivést naši pozornost k radikálnějším variantám *politiky pocitů*. Proces, během

---

⁷⁸ Vzhledem k tomu, že její analýza je výrazně ukotvena (z hlediska historie) v postsocialistickém a (z hlediska politické ekonomie) v semiperiferním kontextu, budu ji vztahovat také k Česku, které obě kategorie, byť s určitými nuancemi, sdílí.

něž je zostuzovaná charakteristika připisovaná skupině přerámována samotnou skupinou jako pozitivní, je v historii sociálních hnutí dobře známý. Typickým příkladem je tzv. apropiace původně hanlivých termínů gay (Brontsema, 2004) a queer (Popa-Wyatt, 2022) LGBTQ komunitou. Tato radikální verze politiky pocitů pak může proměnit i samotné *cítění politiky* – to, co bylo dřív předmětem studu, se stává předmětem hrdosti⁷⁹ – jak v případě queer hnutí, tak u maďarské ultrapravice.

Jaké závěry z toho vyvodit pro afektivně prázdné signifikanty? Na straně *politiky pocitů* se může skrze apelování k určitým zobecnitelným afektům pokoušet rozšiřovat řetězec ekvivalencí (jak jsme viděli v případě billboardu SPD). Na straně *cítění politiky* lze potom sledovat afektivní rozměr hegemonického vztahu. Odlišné hegemonické projekty v odlišných historických situacích ponese odlišný pocit: od výše zmíněné hrdosti přes ventilování frustrace jako v případě Occupy (Papacharissi, 2014, s. 92) po „praktický optimismus“ amerických a britských komunistických stran v polovině 20. století (Dean, 2018, s. 215-221).

Právě v tomto procesu, který jsme mohli do určité míry pozorovat i v našem případě (centrem zostuzované nepokleknutí se stává předmětem hrdosti semiperiferie), je pozoruhodná role sledované afektivně síťované veřejnosti. Gagyi nachází kořeny této dynamiky v hierarchickém mezinárodním systému a vnitrostátním politickém konfliktu, ve kterém však *sebe-kolonizační* tábor de facto reprezentuje nekoloniální systém na lokální úrovni. V našem případě⁸⁰ ovšem tato reprezentující role odpadá a *sebe-milující* tábor může rozpoutávat roztržku přímo s těmi, kdo se z jeho pohledu na „matici koloniality moci“ (Grosfoguel, 2006, citováno v ibid, 364) nachází jak na vyšší (např. bílý novinář z Londýna), tak na nižší (např. britský fanoušek afro-karibského původu) pozici. Tento poznatek lze samozřejmě rozvíjet a sledovat v celé řadě dalších jevů, na tomto místě jej uvedu do diskuze pouze s tezí, kterou předkládá Papacharissi (2014). Ta považuje transnacionální aspekt za charakteristický pro všechny jí sledované afektivní veřejnosti (s. 119), přičemž tyto „diasporické veřejnosti“ (s. 47) se pro ni

---

⁷⁹ Jak ukazuje Gould (2009) na příkladu hnutí bojující proti AIDS, v praxi toto přerámování pochopitelně neprobíhá takto lineárně, stejně důležité jako přerámování je stav ambivalence.

⁸⁰ To pochopitelně neznamená, že v jiných tématech analogický konflikt na vnitrostátní úrovni neprobíhá. Jeho podoba i tábory se pochopitelně od maďarského kontextu liší, pro jejich analýzu v českém kontextu vycházející podobně jako Gagyi z teorie světových systémů viz Slačálek a Šitera (2022), pro zachycení jejich sebe-kolonizačních a sebe-milujících tendencí (byť ne takto pojmenovaných) v českém kontextu viz Buchtík et al. (2021, s. 42-57; 68-75).

skládají buď z geograficky vzdálených příznivců, nebo zvědavých diskutujících (kterým v případě egyptských protestů samotné hnutí může nastavit „kosmopolitní tvář [s. 50]). Námi sledovaný případ ovšem ukazuje, že tento transnacionální aspekt může mít taktéž antagonistickou povahu.

5.3.4 Shrnutí třetí části případové studie

V této části jsem naznačil některé směry, kterými může postupovat další zkoumání interakce mezi afektivní veřejností a širším, nová média překračujícím hegemonickým řetězcem. Nejprve jsem vymezil základní principy takového zkoumání – prvním je z HSS přejatá kontingence, která se projevuje tím, že afektivní veřejnost charakterizují jako vysoce nestabilní sociální prostor. Dále jsem pomocí konceptu uzlových bodů určil podmínky, za nichž vůbec dochází k setkání diskurzivní formace a afektivní veřejnosti. Dále jsem naznačil dva specifické typy politické praxe, kterými může prvky z hegemonické formace udržovat afektivní intenzitu v rámci síťované veřejnosti. Nakonec jsem popsal, jak může probíhat proces, kdy se hegemonii reprezentující prvek pokusí svůj vztah obohatit o afektivní rozměr tím, že dojde k afektivnímu vyprázdnění signifikantu.

6. Závěr

Cílem této práce bylo prozkoumat vztah mezi hegemonií a novými médii z teoretických perspektiv postmarxismu a afektové teorie. V průběhu zkoumání se ukázalo, že z hlediska již vypracovaných teorií se jedná o náročnější úkol, než se zdálo při výběru tématu. Z mých rešerší totiž vyplynulo, že neexistuje mnoho teoretických prací, které by podobné otázky řešily ve větším rozsahu. Vzhledem k této „teoretické mezeře“ mezi mediálními studii a politickou teorií vycházející z postmarxistického pojetí hegemonie jsem proto nejprve vypracoval „reflexivní pojetí hegemonie“, které – zjednodušeně řečeno – umožňuje stanovit, kde hegemonické vztahy začínají a končí.

Během promýšlení vztahu mezi hegemonií a novými médii jsem pracoval s metaforou médií jakožto sociálního prostoru, ve kterém vzniká specifický typ skupiny. Tu jsem označoval pojmem afektivní (síťovaná) veřejnost abych zdůraznil, že ji drží pohromadě jak technologické spojení, tak afektivní prožitek. Ve sledovaném případě jsem ukázal, že i tento prostor je (přinejmenším ve sledovaném případě) strukturován jako politický. A přestože v něm může docházet k pokusům o hegemonické artikulace, politické vztahy v tomto prostředí nám lépe umožní zachytit pojmy rozšířené o podněty z teorií posthegemonie a afektové teorie.

Příkladem takového pojmu je afektivní naladění, které přebírám od Papacharissi a označuji tak vztah umožňující prožívat politické události společně aniž by však docházelo k podrobnějšímu vyjednávání o konkrétních ideologických rozdílech. Z tohoto tvrzení by se mohlo zdát, že v prostředí nových médií se dochází ke skládání širokých ekvivalenčních řetězců vedoucí ke konstrukci digitálního lidu. To by však znamenalo přehlížet specifickou temporalitu těchto nových prostorů, které se někdy vynořují a zanořují ve zběsilém tempu, ale jindy zase vytváří diskurzy, které sedimentují a lepkavě se navazují na nově přicházející asociace. V případě českých diskuzí o rasismu ve fotbale jsem tak popsal, jak v afektivních veřejnostech koexistují různé formy rasistických postojů od ignorance či přehlížení až po radikální a explicitní projevy. To mě přivádí k zásadnímu rozdílu oproti situaci Laclaua s Mouffe.

Ti v polovině osmdesátých let nabízeli obraz živé společnosti, ve které se násobí demokratické boje vedoucí k emancipaci a rovnosti, jako protilek na stesk po

„opravdovém“ třídním boji s jediným povoláním aktérem. Ve jejich výzvě levici, aby si osvojila novou podobu politického terénu se zmnoženými antagonismy, mohli používat Tocquevillov výraz demokratické revoluce. Dnešní situace není odlišná pouze technologicky, kdy se znásobené boje odehrávají v terénu složeném nově také z těkavých afektivní veřejnosti, ale i historicky. Slogan o tom, že se demokracie zastavuje před branami továrny, lze přeformulovat – od těchto vrat se odrazila a dala se na ústup před reakcemi všeho druhu od italského postfašismu přes polský konzervativismus až po ruský imperialismus (abych jmenoval jen evropské příklady). S tím souvisí další, čerstvější změna na politické úrovni. Pokud Papacharissi mohla po první polovině desátých let 21. století chápat afektivní veřejnosti jako prostor demokratické deliberace, já téměř o deset let později přikládám mnohem větší váhu jejich konfliktní povaze. V tomto ohledu je naopak antagonisticky pojatá hegemonie velmi vhodným doplňkem afektové teorie. Kombinace teorií totiž umožňuje zachovat citlivost vůči technologickým afordancím, které mohou přispět ke zvyšování afektu-jako-intenzity v důsledku zpřítomňování konfliktů, zároveň ale nesklouznout do zkratkovitých vysvětlení o polarizované společnosti nebo nově vyslyšeným menšinovým hlasům.

Výsledná práce má pochopitelně také celou řadu limitů. Ty vyplývají na jedné straně z volby teorií, která je nevyhnutelně do značné míry arbitrární. Na straně politiky zůstává opomenutá sféra ekonomických forem dominance, nebo moci a governmentality. Na mediální straně by šla jistě věnovat mnohem větší pozornost materialitě – byť jsem se o to pokusil především v kapitole 5.1. Na druhé straně nabízím jistě omezený pohled v důsledku zvolené metody a povahy teoretické práce opřené o konkrétní případ. Pro přesnější poznatky o (kapitola 5.3) vlivu nových médií na širší hegemonické řetězce by bylo zapotřebí buď komparace více případů, nebo více oddáleného pohledu na sociální realitu. Pro produktivnější využití afektové teorie (které by mohlo přinést třeba víc informací o konkrétních afektech-emocích) by naopak bylo vhodné zkoumat samotný případ ještě podrobněji – například skrze etnografické rozhovory s účastnictvem diskuzí, obsahovou či diskurzivní analýzu. Právě v této rozbíhavosti ideálního měřítka spatřuju hlavní nevýhodu kombinace postmarxistické teorie hegemonie a afektové teorie.

Celou řadu dalších nedostatků zkoumaných teorií jsem se však pokusil vhodnou kombinací naopak odstranit. Za povedený příklad považuji koncept struktury zakoušení, který umožnil citlivost vůči lokálnímu i subkulturnímu kontextu. Tím lze částečně uspokojit vedlejší cíl práce o aplikování teorií z mocenských center na středoevropské semiperiferii – teorie byly buď dostatečně otevřené zahrnutí lokálního kontextu, nebo natolik normativně i abstraktně vyprázdněné, že to nepřineslo větší obtíže. Třetím vysvětlením může být skutečnost, že celá řada (post)hegemonických teorií je do určité míry spjatá s latinskou Amerikou. Byly to právě podobnosti vzešlé z komparace této části světa s regionem střední a východní Evropy, které stály u zrodu teorie závislosti, ze které vzešel samotný termín semiperiferie.

Důraz na regiony přivádí naši pozornost k poslední poznámce. Tak jako dnes už ani ti největší optimisté nevěří, že internet promění svět v globální vesnici, i největší skeptici by jen s obtížemi mohli popírat určité homogenizační dopady nových médií. I tuto práci lze pak číst jako sérii po sobě jdoucích, více či méně úspěšných pokusů o vystoupení z několika binarit, které tvarují naše myšlení o vztahu médií a politiky možná odjakživa. Posouzení úspěšnosti tohoto nejistého podniku už zůstává na čtenářstvu.

Literatura

- Agustín, Ó. G. (2021). From Global to Multi-Scalar Sovereignty: Intersectional Political Community as Resistance. *Open Journal of Political Science*, 11(2), Article 2. <https://doi.org/10.4236/ojps.2021.112013>
- Ahmed, S. (2014). *The Cultural Politics of Emotion* (2nd edition). Routledge.
- Anderson, B. (1991). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* (2nd edition). Verso.
- Anderson, B., & Secor, A. (2022). Propositions on right-wing populism: Available, excessive, optimistic. *Political Geography*, 96, 102608. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2022.102608>
- Anderson, P. (1976). The Antinomies of Antonio Gramsci. *New Left Review*, 1/100, 5–78.
- Anderson, P. (2017). *The H-Word: The Peripeteia of Hegemony*. Verso.
- Anger, J. (2017). *Afekt, výraz, performance: Transformace melodramatického excesu v díle Wenera Schroetera* [Diplomová práce, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta]. Digitální repozitář UK. <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/92959>
- Ampuja, M. (2012). *Theorizing Globalization: A Critique of the Mediatization of Social Theory*. Brill. <https://brill.com/display/title/18805>
- Ampuja, M., Koivisto, J., & Väliverronen, E. (2014). Strong and Weak Forms of Mediatization Theory: A Critical Review. *Nordicom Review*, 35(s1), 111–124. <https://doi.org/10.2478/nor-2014-0107>
- Arditi, B. (2014). Posthegemony: Politics Outside the Usual PostMarxist Paradigm. In G. Katsambekis & A. Kioupkiolis (eds). *Radical Democracy and Collective Movements Today: The Biopolitics of the Multitude versus the Hegemony of the People* (s. 17–44). Ashgate, Farnham.

- Bail, C. A., Argyle, L. P., Brown, T. W., Bumpus, J. P., Chen, H., Hunzaker, M. B. ...
Volfovsky, A. (2018). Exposure to opposing views on social media can increase political polarization. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, *115*(37), 9216–9221.
<https://doi.org/10.1073/pnas.1804840115>
- Bargetz, B. (2014). Mapping Affect. Challenges of (Un)Timely Politics. In M-L. Angerer, B. Bosel, M. Ott (Ed.), *Timing of Affect. Epistemologies, Aesthetics, Politics* (s. 289–302). Diaphanes.
- Beasley-Murray, J. (2010). *Posthegemony: Political Theory and Latin America*. University of Minnesota Press.
- Berlant, L. (2011). *Cruel Optimism*. Duke University Press.
- Bíba, J. (2013). Ernesto Laclau: postmarxismus, diskurs a radikální demokracie. In E. Laclau. *Emancipace a radikální demokracie*. (J. Bíba a J. Fulka, překlad) Karolinum (originál 2006, 1. vydání)
- Behrens, A., & Uhrich, S. (2020). Uniting a sport teams' global fan community: Prototypical behavior of satellite fans enhances local fans' attitudes and perceptions of groupness. *European Sport Management Quarterly*, *20*(5), 598–617. <https://doi.org/10.1080/16184742.2019.1643384>
- Belliger, A., & Krieger, D. (2016). The End of Media – Reconstructing Media Studies on the Basis of Actor-Network Theory. In B. Ochsner & M. Spöhrer (eds) *Applying the Actor-Network Theory in Media Studies*. (s. 20-37) IGI Global.
- Bennett, W. L., & Segerberg, A. (2012). THE LOGIC OF CONNECTIVE ACTION: Digital media and the personalization of contentious politics. *Information, Communication & Society*, *15*(5), 739–768.
<https://doi.org/10.1080/1369118X.2012.670661>

- Billig, M. (2010). *Learn to Write Badly: How to Succeed in the Social Sciences*. Cambridge University Press.
- Boler, M., & Davis, E. (Ed.). (2020). *Affective Politics of Digital Media: Propaganda by Other Means*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003052272>
- Boltanski, L. (2011). *On Critique: A Sociology of Emancipation*. Polity.
- Boothman, D. (2008). The Sources for Gramsci's Concept of Hegemony. *Rethinking Marxism*, 20, 201–215. <https://doi.org/10.1080/08935690801916942>
- Bourdon, J., & Balbi, G. (2021). Questioning (Deep) Mediatization: A Historical and Anthropological Critique. *International Journal of Communication*, 15(2021), 2807–2826
- Boutaghou, M., & Jean-François, E. B. (2020). Introduction: The minor in question. *Cultural Dynamics*, 32(1–2), 3–13. <https://doi.org/10.1177/0921374019900693>
- boyd, danah. (2010). Social Network Sites as Networked Publics: Affordances, Dynamics, and Implications. In *A Networked Self* (s. 39–58). Routledge.
- Bradshaw, S., Bailey, H., & Howard, P. (2021). *Industrialized Disinformation: 2020 Global Inventory of Organized Social Media Manipulation*. <https://demtech.oii.ox.ac.uk/research/posts/industrialized-disinformation/>
- Brontsema, R. (2004). A Queer Revolution: Reconceptualizing the Debate Over Linguistic Reclamation. *Colorado Research in Linguistics*. <https://doi.org/10.25810/dky3-zq57>
- Bruns, A. (2019). *It's not the technology, stupid: How the 'Echo Chamber' and 'Filter Bubble' metaphors have failed us*. Mediated Communication, Public Opinion and Society Section. Madrid. <https://snurb.info/files/2019/It%E2%80%99s%20Not%20the%20Technology,%20Stupid.pdf>

- Buckley, P., & Peat, F. D. (1979) *Glimpsing Reality. Ideas in Physics and the Link to Biology*. University of Toronto Press,
- Buchtík, M., Eichler, P., Kopečný, O., Smejkalová, K., & Uhrová, J. (2021). *Jedna Společnost, Různé Světy*. Praha: Friedrich-Ebert-Stiftung. <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/prag/18056.pdf>
- Burdsey. (2014). One week in October: Luis Suárez, John Terry and the turn to racial neoliberalism in English men's professional football. *Identities: Global Studies in Power and Culture*, 21(5), 429–447. <https://doi.org/10.1080/1070289X.2014.924415>
- Cancela, E., & Rey-Araújo, P. M. (2022). Lessons of the Podemos Experiment. *New Left Review*, I/138. <https://newleftreview.org/issues/i1138/articles/ekaitz-cancela-pedro-m-rey-araujo-lessons-of-the-podemos-experiment>
- Carpentier, N. (2019). Enriching discourse theory: The discursivematerial knot as a non-hierarchical ontology. *Global Discourse*, 9(2), 369–384. <https://doi.org/10.1332/204378919X15526540593633>
- Casero-Ripollés, A., Feenstra, R. A., & Tormey, S. (2016). Old and New Media Logics in an Electoral Campaign: The Case of Podemos and the Two-Way Street Mediatization of Politics. *The International Journal of Press/Politics*, 21(3), 378–397. <https://doi.org/10.1177/1940161216645340>
- Connell, R. W. (1987). *Gender and Power: Society, the Person, and Sexual Politics*. Stanford University Press.
- Couldry, N., & Hepp, A. (2013). Conceptualizing Mediatization: Contexts, Traditions, Arguments. *Communication Theory*, 23(3), 191–202. <https://doi.org/10.1111/comt.12019>

- Couldry, N., & Hepp, A. (2016). *The Mediated Construction of Reality* (1st edition). Polity.
- Cox, R. W. (1983). Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method. *Millennium*, 12(2), 162–175. <https://doi.org/10.1177/03058298830120020701>
- Daniel, J., & Eberle, J. (2018). Hybrid Warriors: Transforming Czech Security through the „Russian Hybrid Warfare” Assemblage. *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review*, 54(6), 907–932. <https://doi.org/10.13060/00380288.2018.54.6.435>
- Davis, L. (2015). Football fandom and authenticity: A critical discussion of historical and contemporary perspectives. *Soccer & Society*, 16(2–3), 422–436. <https://doi.org/10.1080/14660970.2014.961381>
- Day, R. J. F. (2005). *Gramsci is Dead: Anarchist Currents in the Newest Social Movements*. Pluto Press.
- Deacon, D., & Stanyer, J. (2015). ‘Mediatization and’ or ‘Mediatization of’? A response to Hepp et al. *Media, Culture & Society*, 37(4), 655–657. <https://doi.org/10.1177/0163443715580761>
- Dean, J. (2018). *Crowds and Party* (Paperback edition). Verso.
- Deleuze, G., & Guattari, F. (2001). *Kafka. Za menšinovou literaturu*. (J. Hrdlička, překlad) Herrmann & synové. (originál 1975)
- Denemark, R. A., & Thomas, K. P. (1988). The Brenner-Wallerstein Debate. *International Studies Quarterly*, 32(1), 47–65. <https://doi.org/10.2307/2600412>
- Errejon, I., & Mouffe, C. (2016). *Podemos: In the Name of the People*. Lawrence & Wishart.

- Fenton, N. (2011). Multiplicity, Autonomy, New Media, and the Networked Politics of New Social Movements. In L. Dahlberg & S. Phelan (eds.), *Discourse Theory and Critical Media Politics* (s. 178–200). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9780230343511_8
- Fenton, N. (2011). Multiplicity, Autonomy, New Media, and the Networked Politics of New Social Movements. In L. Dahlberg & S. Phelan (eds.), *Discourse Theory and Critical Media Politics* (s. 178–200). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9780230343511_8
- Fenton, A., Keegan, B. J., & Parry, K. D. (2023). Understanding Sporting Social Media Brand Communities, Place and Social Capital: A Netnography of Football Fans. *Communication & Sport*, 11(2), 313–333. <https://doi.org/10.1177/2167479520986149>
- Ferrante, E. (2017). *Příběh těch, co odcházejí, a těch, kteří zůstanou.* (A. Flemrová, překlad) Prostor. (originál 2013)
- Fleig, A., & Scheve, C. von. (2020). Introduction. In *Public Spheres of Resonance. Constellations of Affect and Language* (s. 1–16). Routledge.
- Frazier, J. A., & Snyder, E. E. (1991). The Underdog Concept in Sport. *Sociology of Sport Journal*, 8(4), 380–388. <https://doi.org/10.1123/ssj.8.4.380>
- Gagyi, A. (2016). “Coloniality of power” in East Central Europe: External penetration as internal force in postsocialist Hungarian politics. *Journal of World-Systems Research*, 22(2), Article 2. <https://doi.org/10.5195/jwsr.2016.626>
- Geoghegan, B. D. (2013). After Kittler: On the Cultural Techniques of Recent German Media Theory. *Theory, Culture & Society*, 30(6), 66–82. <https://doi.org/10.1177/0263276413488962>
- George, A. L., & Bennett, A. (2005). *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences.* The MIT Press.

- Geras, N. (1988). Ex-Marxism Without Substance: Being A Real Reply to Laclau and Mouffe. *New Left Review*, *I/169*, 34–61.
- Gerbaudo, P. (2012). *Tweets and the Streets: Social Media and Contemporary Activism*. Pluto Press.
- Gibson, J. J. (2014). *The Ecological Approach to Visual Perception: Classic Edition* (1st edition). Psychology Press.
- Gilbert, J. (2011). What Does Democracy Feel Like? Form, Function, Affect, and the Materiality of the Sign. In L. Dahlberg & S. Phelan (Ed.), *Discourse Theory and Critical Media Politics* (s. 82–105). Palgrave Macmillan UK.
https://doi.org/10.1057/9780230343511_4
- Gottzén, L., Mellström, U., & Shefer, T. (2019). Introduction: Mapping the field of masculinity studies. In L. Gottzén, U. Mellström, T. Shefer (eds) *Routledge International Handbook of Masculinity Studies* (s. 1-16). Routledge.
- Gould, D. B. (2009). *Moving Politics: Emotion and ACT UP's Fight against AIDS*. University of Chicago Press.
- Grossberg, L. (1995). Cultural studies versus political economy: Is anyone else bored with his debate? *Critical Studies in Mass Communication*, *12*(1), 72 – 81.
- Giulianotti, R. (2002). Supporters, Followers, Fans, and Flaneurs: A Taxonomy of Spectator Identities in Football. *Journal of Sport & Social Issues*, *26*.
<https://doi.org/10.1177/0193723502261003>
- Gramigna, R. (2022). Inside Facebook's semiosphere. How social media influence digital hate and fuel cyber-polarization. *Social Semiotics*, *32*(5), 606–633.
<https://doi.org/10.1080/10350330.2022.2157171>
- Gramsci, A. (1971). *Selections from the Prison Notebooks* (Q. Hoare & G. N. Smith, Ed.). International Publishers Co.

- Haraway, D. (2006). A Cyborg Manifesto: Science, Technology, and Socialist-Feminism in the Late 20th Century. In J. Weiss, J. Nolan, J. Hunsinger, & P. Trifonas (Ed.), *The International Handbook of Virtual Learning Environments* (s. 117–158). Springer Netherlands. https://doi.org/10.1007/978-1-4020-3803-7_4
- Hardt, M., & Negri, A. (2005). *Multitude: War and Democracy in the Age of Empire*. Penguin Books.
- Hardt, M., & Negri, A. (2011). *Commonwealth*. Belknap Press: An Imprint of Harvard University Press.
- Hauser, M. (2020). Chladná multituda jako současná forma existence a koexistence. In N. Pelcová, & L. Květoňová (eds). *Existence a koexistence ve filosofické, speciálněpedagogické a psychologické reflexi: Inkluzivní škola*. (s. 67-78) Vydavatelství PedF UK.
- Hepp, A., Hjarvard, S., & Lundby, K. (2015). Mediatization: Theorizing the interplay between media, culture and society. *Media, Culture & Society*, 37(2), 314–324. <https://doi.org/10.1177/0163443715573835>
- Holý, L. (2001). *Malý český člověk a skvělý český národ* (Z. Uherek, překlad). Sociologické nakladatelství (SLON) (originál 1996).
- Hjarvard, S. (2014). From Mediation to Mediatization: The Institutionalization of New Media. In A. Hepp, F. Krotz (eds) *Mediatized Worlds: Culture and Society in a Media Age* (s. 123–139). Palgrave Macmillan UK https://doi.org/10.1057/9781137300355_8
- Hoggert, P., & Thompson, S. (2012). Introduction. In *Politics and the Emotions. The Affective Turn in Contemporary Political Studies* (s. 1–20). Bloomsbury Publishing.

- Hughey, M. W. (2010). The (dis)similarities of white racial identities: The conceptual framework of 'hegemonic whiteness'. *Ethnic and Racial Studies*, 33(8), 1289–1309. <https://doi.org/10.1080/01419870903125069>
- Charvátová, D., Charvat, J., & Niklesova, E. (2022). Populismus jako komunikační strategie: Případová studie SPD. In: A. Budzyńska-Daca & R. Rusin Dybalska (eds.). *Politické diskurzy v Polsku a Česku po roce 1989: Žánry, komunikační strategie, mediální obrazy*. (s.83-96). Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego <https://doi.org/10.31338/uw.9788323554769.pp.83-96>
- Choat, S. (2010). *Marx Through PostStructuralism: Lyotard, Derrida, Foucault, Deleuze*. Continuum.
- James, S. (2021, srpen 5). What are footballers really saying when they have their hands over their mouths? *The Athletic*. <https://theathletic.com/2751156/2021/08/05/what-are-footballers-really-saying-when-they-have-their-hands-over-their-mouths/>
- Jirsa, T. (2017). Jazyk tvarovaný excesem: Afekt a jeho performativní medialita. *World Literature Studies*, 9(3), 14–28.
- Jurgenson, N. (2019). *The Social Photo: On Photography and Social Media*. Verso.
- Kalmar, I. (2022). *White But Not Quite: Central Europe's Illiberal Revolt*. Bristol University Press.
- Kalous, J. (2009). ČSSR – okupanti 4:3. Analýza jedné březnové noci. *Paměť a dějiny*, III(02), 22–43.
- Kannengießler, S., & McCurdy, P. (2021). Mediatization and the Absence of the Environment. *Communication Theory*, 31(4), 911–931. <https://doi.org/10.1093/ct/qtaa009>
- Katsambekis, G. (2014). The Multitudinous Moment(s) of the People: Democratic Agency Disrupting Established Binarisms. In G. Katsambekis & A. Kioupkiolis

- (eds). *Radical Democracy and Collective Movements Today: The Biopolitics of the Multitude versus the Hegemony of the People* (s. 169–190). Ashgate, Farnham.
- Katsambekis, G., & Kioupiolis, A. (eds) (2014). *Radical Democracy and Collective Movements Today: The Biopolitics of the Multitude versus the Hegemony of the People*. Ashgate, Farnham.
- Keller, F. B., Schoch, D., Stier, S., & Yang, J. (2020). Political Astroturfing on Twitter: How to Coordinate a Disinformation Campaign. *Political Communication*, 37(2), 256–280. <https://doi.org/10.1080/10584609.2019.1661888>
- Kilvington, D., & Price, J. (2019). Tackling Social Media Abuse? Critically Assessing English Football's Response to Online Racism. *Communication & Sport*, 7(1), 64–79. <https://doi.org/10.1177/2167479517745300>
- Koubek, M. (2022). *Problematika rasismu ve sportu: Události fotbalového zápasu Rangers-Slavia v českých a britských médiích* [Diplomová práce, Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd]. Digitální repozitář UK. <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/174225>
- Kossakowski, R., & Besta, T. (2018). Football, Conservative Values, and a Feeling of Oneness with the Group: A Study of Polish Football Fandom. *East European Politics and Societies*, 32(4), 866–891. <https://doi.org/10.1177/0888325418756991>
- Krajewski, M. (2013). The Power of Small Gestures: On the Cultural Technique of Service. *Theory, Culture & Society*, 30(6), 94–109. <https://doi.org/10.1177/0263276413488961>
- Krzyżanowski, M., Triandafyllidou, A., & Wodak, R. (2018). The Mediatization and the Politicization of the “Refugee Crisis” in Europe. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 16(1–2), 1–14. <https://doi.org/10.1080/15562948.2017.1353189>

- Kundera, M. (2023). *Unesený Západ*. (A. Karenina, překlad) Atlantis (originál 1983, 1. vydání).
- Laclau, E. (1990). *New Reflections on the Revolution of Our Time*. Verso Books.
- Laclau, E. (1996) Deconstruction, pragmatism, hegemony. In S. Critchley & Ch. Mouffe (eds.) *Deconstruction and Pragmatism* (s. 47-68). Routledge.
- Laclau, E. (2000). Identity and Hegemony: The Role of Universality in the Constitution of Political Logics. In J. Butler, E. Laclau, S. Žižek (eds). *Contingency, Hegemony, Universality: Contemporary Dialogues on the Left* (s. 44-89). Verso Books.
- Laclau, E. (2004). Glimpsing the Future: A Reply. In S. Critchley & O. Marchart (eds). *Laclau: A Critical Reader* (s. 279–328) Routledge.
- Laclau, E. (2005). *On Populist Reason*. Verso.
- Laclau, E. (2013). *Emancipace a radikální demokracie*. (J. Bíba a J. Fulka, překlad) Karolinum (originál 2006, 1. vydání)
- Laclau, E. (2014). *The Rhetorical Foundations Of Society*. Verso.
- Laclau, E., & Mouffe, Ch. (1990) PostMarxism without Apologies. In E. Laclau. *New Reflections on the Revolution of Our Time*. (s. 97-134) Verso Books.
- Laclau, E., & Mouffe, Ch. (2014). *Hegemonie a socialistická strategie: za radikálně demokratickou politiku*. (R. Převrátíl, překlad) Karolinum (originál 2001, 2. vydání)
- Lash, S. (2007). Power after Hegemony: Cultural Studies in Mutation? *Theory, Culture & Society*, 24(3), 55–78. <https://doi.org/10.1177/0263276407075956>
- Latour, B. (2005). *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford University Press.
- Lentner, H. H. (2005). Hegemony and Autonomy. *Political Studies*, 53(4), 735–752. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.2005.00554.x>

- Livingstone, S., & Lunt, P. (2014). Mediatization: An emerging paradigm for media and communication research? In K. Lundby (Ed.) *Mediatization of Communication* (s. 703-724). De Gruyter Mouton
- Lazzarato, M. (1996). Immaterial Labor. In: P. Virno, M Hardy (eds). *Radical Thought In Italy: A Potential Politics* (s. 133-147). University of Minnesota Press
- Lundby, K. (2014). Mediatization of communication. In: K. Lundby (Ed.), *Mediatization of Communication. Handbooks of Communication* (s. 3–35). De Gruyter Mouton.
- Lünenborg, M., & Maier, T. (2018). The Turn to Affect and Emotion in Media Studies. *Media and Communication*, 6(3), 1–4. <https://doi.org/10.17645/mac.v6i3.1732>
- Majewska, E. (2021). *Feminist Antifascism: Counterpublics of the Common*. Verso.
- Marchart, O. (2011). From Media to Mediality: Mediatic (Counter-)Apparatuses and the Concept of the Political in Communication Studies. In L. Dahlberg & S. Phelan (Ed.), *Discourse Theory and Critical Media Politics* (s. 64–81). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9780230343511_3
- Marchart, O. (2018). *Thinking Antagonism: Political Ontology after Laclau*. Edinburgh University Press. <https://doi.org/10.1515/9781474413329>
- Massumi, B. (1995). The Autonomy of Affect. *Cultural Critique*, 31, 83–109. <https://doi.org/10.2307/1354446>
- Massumi, B. (2002). *Parables for the Virtual: Movement, Affect, Sensation*. Duke University Press. <https://doi.org/10.1215/9780822383574>
- Matt, S. J. (2011). Current Emotion Research in History: Or, Doing History from the Inside Out. *Emotion Review*, 3(1), 117–124. <https://doi.org/10.1177/1754073910384416>

- Miller, J. (2014). Intensifying Mediatization: Everywhere Media. In A. Hepp & F. Krotz (Ed.), *Mediatized Worlds: Culture and Society in a Media Age* (s. 107–122). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9781137300355_7
- Milner, R. M. (2016). *The World Made Meme: Public Conversations and Participatory Media*. The MIT Press.
- Miller, P. K. (2022). Hegemonic whiteness: Expanding and operationalizing the conceptual framework. *Sociology Compass*, 16(4), e12973. <https://doi.org/10.1111/soc4.12973>
- Moreiras, A. (2021). *Infrapolitics: A Handbook* (1st edition). Fordham University Press.
- Moreiras, A., & Muñoz, G. (2020, červenec 30). Podemos' Failure: The Inadequacy of "Hegemony". *Tillfällighetsskrivande*. <https://www.tillfallighet.org/tillfallighetsskrivande/podemos-failure-the-inadequacy-of-hegemony>
- Mortensen, T. E. (2018). Anger, Fear, and Games: The Long Event of #GamerGate. *Games and Culture*, 13(8), 787–806. <https://doi.org/10.1177/1555412016640408>
- Mouffe, C. (2022). *Towards a Green Democratic Revolution: Left Populism and the Power of Affects*. Verso Books.
- Mouffe, C. (2019). *For a Left Populism*. Verso Books.
- Miller, J. (2014). Intensifying Mediatization: Everywhere Media. In A. Hepp & F. Krotz (Ed.), *Mediatized Worlds: Culture and Society in a Media Age* (s. 107–122). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9781137300355_7
- Odell, J. (2001). Case Study Methods in International Political Economy. *International Studies Perspectives*, 2(2), 161–176. <https://doi.org/10.1111/1528-3577.00047>

- Oulasvirta, A., Rattenbury, T., Ma, L., & Raita, E. (2012). Habits make smartphone use more pervasive. *Personal and Ubiquitous Computing*, 16(1), 105–114. <https://doi.org/10.1007/s00779-011-0412-2>
- Paasonen, S. (2019). Resonant networks: On affect and social media. In A. Fleig & C. von Scheve (eds). *Public Spheres of Resonance* (s. 49-62). Routledge.
- Paasonen, S. (2015). A midsummer's bonfire: Affective intensities of online debate. In K. Hills, S. Paasonen, M. Petit (Ed.), *Networked Affect* (s. 27–42). MIT Press.
- Papacharissi, Z. (2014). *Affective Publics: Sentiment, Technology, and Politics*. Oxford Studies in Digital Politics.
- Parikka, J. (2013). Afterword: Cultural Techniques and Media Studies. *Theory, Culture & Society*, 30(6), 147–159. <https://doi.org/10.1177/0263276413501206>
- Phelan, S., & Dahlberg, L. (2011). Discourse Theory and Critical Media Politics: An Introduction. In L. Dahlberg, S. Phelan (eds). *Discourse Theory and Critical Media Politics*. Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1057/9780230343511_1
- Pierce, L. M. (2020). Feeling Takes Form: Recent Work in Affective Formalism. *Philosophy & Rhetoric*, 53(2), 181–198.
- Popa-Wyatt, M. (2020). Reclamation: Taking Back Control of Words. *Grazer Philosophische Studien*, 97(1), 159–176. <https://doi.org/10.1163/18756735-09701009>
- Potts, L., Small, R., & Trice, M. (2019). Boycotting the Knowledge Makers: How Reddit Demonstrates the Rise of Media Blacklists and Source Rejection in Online Communities. *IEEE Transactions on Professional Communication*, 62(4), 351–363. <https://doi.org/10.1109/TPC.2019.2946942>

- Převrátíl, R. (2014). Komentáře k překladu. In E. Laclau, Ch. Mouffe. *Hegemonie a socialistická strategie: za radikálně demokratickou politiku*. (R. Převrátíl, překlad) (s. 227-230) Karolinum (originál 2001, 2. vydání)
- Reinelt, J. (2015). 'What I Came to Say': Raymond Williams, the Sociology of Culture and the Politics of (Performance) Scholarship. *Theatre Research International*, 40(3), 235–249. <https://doi.org/10.1017/S0307883315000334>
- Rekret, Y. (2014). Generalized Antagonism and Political Ontology in the Debate between Laclau and Negri. In G. Katsambekis & A. Kioupkiolis (eds). *Radical Democracy and Collective Movements Today: The Biopolitics of the Multitude versus the Hegemony of the People* (s. 132–148). Ashgate, Farnham.
- Rhodes, S. C. (2022). Filter Bubbles, Echo Chambers, and Fake News: How Social Media Conditions Individuals to Be Less Critical of Political Misinformation. *Political Communication*, 39(1), 1–22. <https://doi.org/10.1080/10584609.2021.1910887>
- Riley, D. J. (2011). Hegemony, Democracy, and Passive Revolution in Gramsci's Prison Notebooks. *California Italian Studies*, 2(2). <https://doi.org/10.5070/C322008962>
- Rivers, D., & Ross, A. (2019). "This channel has more subs from rival fans than Arsenal fans": Arsenal Fan TV, Football Fandom and Banter in the New Media Era. *Sport in Society*, 24, 867–885. <https://doi.org/10.1080/17430437.2019.1706492>
- Rudwick, S., & Schmiedl, M. (2023). 'It's not our problem': Czech online discourse on kneeling in football and Black Lives Matter. *Sport in Society*. <https://doi.org/10.1080/17430437.2023.2188197>
- Russel, L. (2023). *Glitch feminismus: Manifest*. (J. Soukupová, překlad) Utopia Libri. (originál 2020)

- Sedgwick, E. K., & Frank, A. (1995). Shame in the Cybernetic Fold: Reading Silvan Tomkins. *Critical Inquiry*, 21(2), 496–522.
- Sedgwick, E. K. (2003). *Touching Feeling: Affect, Pedagogy, Performativity*. Duke University Press.
- Seidman, S. (1995). Deconstructing queer theory or the under-theorization of the social and the ethical. In L. Nicholson & S. Seidman (eds.), *Social Postmodernism: Beyond Identity Politics* (s. 116–141). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511520792.007>
- Seigworth, G. J., & Gregg, M. (2010). An Inventory of Shimmers. In *The Affect Theory Reader* (s. 1–26). Duke University Press. <https://doi.org/10.1515/9780822393047-002>
- Scheff, T. J. (1983). Toward Integration in the Social Psychology of Emotions. *Annual Review of Sociology*, 9, 333–354.
- Schou, J. (2016). Ernesto Laclau and Critical Media Studies: Marxism, Capitalism, and Critique. *TripleC: Communication, Capitalism & Critique. Open Access Journal for a Global Sustainable Information Society*, 14(1), 292–311. <https://doi.org/10.31269/triplec.v14i1.740>
- Signify Group. (2021). *Online Abuse: AI Research Study* (Season 2020/21). <https://www.thepfa.com/news/2021/8/4/online-abuse-ai-research-study-season-2020-21>
- Siegert, B. (2011). The map is the territory. *Radical Philosophy*, 169, 13–16.
- Silverstone, R. (1999). What's New about New Media?: Introduction. *New Media & Society*, 1(1), 10–12. <https://doi.org/10.1177/1461444899001001002>
- Simons, J. (2011). Mediated Construction of the People: Laclau's Political Theory and Media Politics. In L. Dahlberg & S. Phelan (Ed.), *Discourse Theory and Critical*

- Media Politics* (s. 201–221). Palgrave Macmillan UK.
https://doi.org/10.1057/9780230343511_9
- Slaby, J. (2019). Affective arrangement. In J. Slaby & C. von Scheve (eds). *Affective Societies* (s. 109-118). Routledge.
- Slaby, J., & Scheve, C. von (Ed.). (2019). *Affective Societies: Key Concepts*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781351039260>
- Slačálek, O. (2006). *Válka: osoby a obsazení. Kdo vede válku v západní politicko-filozofické tradici* [Bakalářská práce, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta]. Digitální repozitář UK. <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/7443>
- Slačálek, O. (2021). Czech Republic: Populism Without Culture Wars? In P. Barša, Z. Hesová & O. Slačálek (eds). *Central European culture wars : beyond post-communism and populism*. (s. 158-202): Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
- Slačálek, O., & Šitera, D. (2022). Czechia 30 years On: An Imperfect Oligarchy Without Emancipatory Alternative. In A. Gagyí & O. Slačálek (eds.) *The Political Economy of Eastern Europe 30 years into the 'Transition': New Left Perspectives from the Region* (s. 133–150). Palgrave Macmillan
- Solomon, T. (2012). „I wasn't angry, because I couldn't believe it was happening": Affect and discourse in responses to 9/11. *Review of International Studies*, 38(4), 907–928.
- Solomon, T. (2013). Attachment, tautology, and ontological security. *Critical Studies on Security*, 1(1), 130–132
- Smith, A. M. (1998). *Laclau and Mouffe: The Radical Democratic Imaginary*. Routledge.
- Spinoza, B. (1977). *Etika*. (K. Hubka, překlad) Svoboda. (originál 1677)

- Spöhrer, M. (2016). Applications of Actor-Network Theory in Media Studies: A Research Overview. In B. Ochsner & M. Spöhrer (eds) *Applying the Actor-Network Theory in Media Studies*. (s. 1-19) IGI Global.
- Stanford Internet Observatory. (2020). *Reply-Guys Go Hunting: An Investigation into a U.S. Astroturfing Operation on Facebook, Twitter, and Instagram*. <https://cyber.fsi.stanford.edu/io/publication/reply-guys-go-hunting-investigation-us-astroturfing-operation-facebook-twitter-and>
- Stavrakakis, Y. (2005). Passions of Identification: Discourse, Enjoyment, and European Identity. In D. Howarth & J. Torfing (eds.), *Discourse Theory in European Politics: Identity, Policy and Governance* (s. 68–92). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9780230523364_3
- Stavrakakis, Y. (2007). *The Lacanian Left: Psychoanalysis, Theory, and Politics*. SUNY Press.
- Stavrakakis, Y. (2014). Hegemony or posthegemony? Discourse, representation and the revenge(s) of the real. In G. Katsambekis & A. Kioupkiolis (eds). *Radical Democracy and Collective Movements Today: The Biopolitics of the Multitude versus the Hegemony of the People* (s. 112–131). Ashgate, Farnham.
- Stavrakakis, Y. (2022). From Hegemony to PostHegemony and Back: Extimate Trajectories. *Res Pública. Revista de Historia de Las Ideas Políticas*, 25(3), 409–418. <https://doi.org/10.5209/rpub.75446>
- Steinmaurer, T. (2014). Mediatized Connectivity: Historical Traits of Telephony and Theoretical Considerations about a New Dispositive of Communication. In A. Hepp & F. Krotz (Ed.), *Mediatized Worlds: Culture and Society in a Media Age* (s. 91–106). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9781137300355_6

- Stenner, P. (2018). Bridging the Affect/Emotion Divide: A Critical Overview of the Affective Turn. In *Affect, Emotion, and Rhetorical Persuasion in Mass Communication*. Routledge.
- Strömbäck, J., & Esser, F. (2009). Shaping Politics: Mediatization and Media Interventionism. In K. Lundby, (ed.) *Mediatization. Concept, Changes, Consequences* (s. 205-224). New York: Peter Lang.
- Strömbäck, J., & Esser, F. (2014). Mediatization of Politics: Transforming Democracies and Reshaping Politics. In K. Lundby (ed) *Mediatization of Communication* (s. 703-724). De Gruyter Mouton
- Thoburn, N. (2007). Patterns of Production: Cultural Studies after Hegemony. *Theory, Culture & Society*, 24(3), 79–94. <https://doi.org/10.1177/0263276407075959>
- Thomas, P. D. (2009). *The Gramscian Moment: Philosophy, Hegemony and Marxism*. Chicago: Haymarket.
- Thomas, P. D. (2021). After (post) hegemony. *Contemporary Political Theory*, 20(2), 318–340. <https://doi.org/10.1057/s41296-020-00409-1>
- Thomassen, L. (2016). Hegemony, populism and democracy: Laclau and Mouffe today (review article). *Revista Española de Ciencia Política*, 1, 161–176.
- Townshend, J. (2004). Laclau and Mouffe’s Hegemonic Project: The Story So Far. *Political Studies*, 52(2), 269–288. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.2004.00479.x>
- Tuschling, A. (2014). The Age of Affective Computing. In M-L. Angerer, B. Bosel, M. Ott (Ed.), *Timing of Affect. Epistemologies, Aesthetics, Politics* (s. 179–190). Diaphanes.
- Tuters, M., & Hagen, S. (2020). (((They))) rule: Memetic antagonism and nebulous othering on 4chan. *New Media & Society*, 22(12), 2218–2237. <https://doi.org/10.1177/1461444819888746>

- Vidgen, B., Chung, Y., Johansson, P., Kirk, H. R., Williams, A., Hale, S. A., . . . Sprejer, L. (2022). *Tracking abuse on Twitter against football players in the 2021 – 22 Premier League Season*. https://www.turing.ac.uk/sites/default/files/2022-08/tracking_abuse_on_twitter_against_football_players_web.pdf
- Vismann, C. (2013). Cultural Techniques and Sovereignty. *Theory, Culture & Society*, 30(6), 83–93. <https://doi.org/10.1177/0263276413496851>
- Waller, I., & Anderson, A. (2021). Quantifying social organization and political polarization in online platforms. *Nature*, 600(7888), 264-268. <https://doi.org/10.1038/s41586-021-04167-x>
- Wark, M. (2020). *Sensoria: Thinkers for the Twentieth-First Century*. Verso.
- Williams, A. (2020). *Political Hegemony and Social Complexity: Mechanisms of Power After Gramsci*. Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-19795-7>
- Williams, G. (2022). The Insistence that is Posthegemony: Negativity, Technique, and the Question of Alienation. *Res Publica. Revista de Historia de Las Ideas Políticas*, 25. <https://doi.org/10.5209/rpub.77216>
- Williams, R. (1965). *The Long Revolution*. Pelican / Penguin Books. (1961, 1. vydání)
- Williams, R. (1977). *Marxism and Literature*. Oxford University Press.
- Williams, R. (2015). *Politics and Letters: Interviews with New Left Review* (Paperback edition). Verso. (1979, 1. vydání)
- Winthrop-Young, G. (2013). Cultural Techniques: Preliminary Remarks. *Theory, Culture & Society*, 30(6), 3–19. <https://doi.org/10.1177/0263276413500828>
- Žižek, S. (2009). *The Sublime Object of Ideology* (Second Edition). Verso.

Další zdroje

- Abdullahi, M. M. (2021, duben 14). easy for you to say cuz you've never been racially abused. Would have knocked him out [komentář k příspěvku „Slavia Prague's Ondrej Kudela has been banned for...“]. *Facebook*.
<https://www.facebook.com/GiveMeSport/photos/a.608037745910107/4481613328552510/>
- Bajer, J. F. (2021, březen 19). Nechci snizovat otazku rasismu 🤔 ale i kdyby to tak bylo tak by slo o jedno dve slova a vertig... [komentář k příspěvku „i | Slavia po odvetě osmifinále Evropské ligy odmítá smyšlené nařčení...“]. *Facebook*.
<https://www.facebook.com/SKSlaviaPrahaFotbal/posts/10158995071369231/>
- Bareš, E. (2021, duben 14). Thats pretty unbalanced I would say. If you ban Kúdela for (maybe) saying something, Kamara and Roofe should be... [komentář k příspěvku „Slavia Prague's Ondrej Kudela has been banned for...“]. *Facebook*.
<https://www.facebook.com/GiveMeSport/photos/a.608037745910107/4481613328552510/>
- Betting, M. (2021, březen 19). Posilam podporu z Moravskeho Kraje, sice fandim Baniku, ale v tomhle drzim pri jednom :))) Morava je s vama... [komentář k příspěvku „i | Slavia po odvetě osmifinále Evropské ligy odmítá smyšlené nařčení...“]. *Facebook*.
<https://www.facebook.com/SKSlaviaPrahaFotbal/posts/10158995071369231/>
- Brannan, C. (2021, duben 14). dude went for the ball and actually got it before the keeper stuck his face in there. Incidents like... [komentář k příspěvku „Slavia Prague's Ondrej Kudela has been banned for...“]. *Facebook*.
<https://www.facebook.com/GiveMeSport/photos/a.608037745910107/4481613328552510/>

- Čihák, J. (2021, červen 11). *Fanoušci bučí, když hráči klečí. Anglie před Eurem řeší nový fenomén, ve fotbale na sebe narážejí dva světy*. Lidovky.cz. https://www.lidovky.cz/sport/fotbal/anglie-pred-eurem-resi-novy-fenomen-fanousci-buci-kdyz-fotbaliste-kleci.A210611_104907_In-sport-fotbal_libs
- Dvořáková, A. (2021, březen 19). Proto tento klub milujeme. Je to láska na celý život. Vždycky jsme s vámi a přijmeme rádi každého hráče... [komentář k příspěvku „Dnes je Mezinárodní den za odstranění rasové diskriminace. Slavia říká...“]. Facebook. <https://www.facebook.com/watch/?v=800752647195672>
- Foltán, V. (2021, duben 15). *Špatně je to, že ten pablů podobný dopis napsal a dokonce zveřejnil. Není to strejda v hospodě, napsal a zveřejnil...* [Tweet]. Twitter. <https://twitter.com/VladaFoltan/status/1382643963946004482>
- Frohlich, L. (2021, březen 19). Hlavně si neklekat a nesklápět hlavu. Rangers by se mělo hodně omlouvat a místo toho tady jedete provinile takovou kampaň... [komentář k příspěvku „Dnes je Mezinárodní den za odstranění rasové diskriminace. Slavia říká...“]. Facebook. <https://www.facebook.com/watch/?v=800752647195672>
- Hirschbrich, D. (2021, listopad 1). Pár desítek let zpátky by tahal někde pluh po polích a dneska si tady vyskakuje... Hrozná doba tohle... [komentář k příspěvku „Jhon Mosquera obvinil asistenta Slavie Praha Pavla Řeháka z rasismu“]. Facebook. <https://www.facebook.com/FotbalZpravy/posts/1797022197165419>
- Hošek, J. (2021, duben 15). *Neuvěřitelný dopis fanouška Vráťese, nějakým omylem hradního kancléře, vejde do dějin. Až se přeloží do AJ, bude to nové dno...* [Přiložený odkaz] [Tweet]. Twitter. <https://twitter.com/hosekj/status/1382642405007056897>
- Okamura, T. (2021, říjen 6). *Takto v Lokti v Karlovarském kraji dopadl náš billboard s heslem NEPOKLEKNEME PŘED EU. Je vidět, že zastáncům stran...* [Přiložená

fotografie] [Tweet]. Twitter.

https://twitter.com/tomio_cz/status/1445698522246877194

Houser, M. (2021, březen 19). Jsem hrdý slávista a speciálně Ondru mám rád, ale tohle mi opravdu nezní jako věta, která by vyvolala takovou reakci... [komentář k příspěvku „i | Slavia po odvetě osmifinále Evropské ligy odmítá smyšlené nařčení...“]. Facebook.

<https://www.facebook.com/SKSlaviaPrahaFotbal/posts/10158995071369231/>

Hrábek, L. (2017, duben 27). *Falešné profily a nenávistné komentáře. Uhlobaron Tykač manipuluje propagandou.* Deník Referendum.

<https://denikreferendum.cz/clanek/25143-falesne-profil-y-a-nenavistne-komentare-uhlobaron-tykac-manipuluje-propagandou>

Hrdlička, J. F. (2021, březen 19). Bohužel, dneska je slovo rasismus na západě kouzelné. Neplatí presumpce nevinny, neexistuje obhajoba, a neexistuje horší věc, než říct... [komentář k příspěvku „i | Slavia po odvetě osmifinále Evropské ligy odmítá smyšlené nařčení...“]. Facebook.

<https://www.facebook.com/SKSlaviaPrahaFotbal/posts/10158995071369231/>

Hrejzek, L. (2019, září 18). *Na Spartě ho nechtěli, v Edenu ohrnovali nos. Jak se „psychopat“ Hovorka stal hvězdou.* Expres.cz.

https://www.expres.cz/sport/david-hovorka-slavia-inter-fotbal-liga-mistru-obrance-pribeh.A190918_143243_dx-sport_lare

Ibrox Chat [@IbroxChat]. (2021, březen 19). *This disgusting episode has just hit a new low. Fuck Slavia Prague* [Přiložená fotografie] [Tweet]. Twitter.

<https://twitter.com/IbroxChat/status/1373026827145506820?s=19>

iRozhlas.cz. (2021, říjen 4). *„Věřím, že se omluví.“ Ministr zahraničí Kulháněk řešil s britským velvyslancem urážky českých dětí.* iROZHLAS.

https://www.irozhlas.cz/sport/fotbal/schuzka-ministra-kulhanka-s-britskym-velvyslancem-deti-na-sparte-buceni-na_2110041328_mim

iSport.cz. (2019). *Odezřeno—Informace o tématu.* iSport.cz.
<https://isport.blesk.cz/tag/odez%C5%99eno/1>

Kemar Roofe [@roofe]. (2019, březen 19). *I could be here all night screenshoting all of these types of comments @europaleague* [Fotografie]. Instagram.
<https://www.instagram.com/p/CMILw5XjAHj/>

Knápek, P. (2021, březen 19). Super gesto. Tak snad se hráči Rangers zastydí [komentář k příspěvku „Dnes je Mezinárodní den za odstranění rasové diskriminace. Slavia říká...“]. Facebook.
<https://www.facebook.com/watch/?v=800752647195672>

Kubištová, D. (2021, duben 15). *„Nepoklekneme před vámi.“ Kanclář Mynář zaslal UEFA dopis, stěžuje si v něm na trest pro Kúdela.* iROZHLAS.
https://www.irozhlas.cz/sport/fotbal/fotbal-kancler-vratislav-mynar_2104151339_dok

Kúdělka, M. (2021, duben 14). It is very sad. There is no evidence that Kudela said something dehonesting or rasistic. I am dissapointed about... [komentář k příspěvku „Slavia Prague's Ondrej Kudela has been banned for...“]. Facebook.
<https://www.facebook.com/GiveMeSport/photos/a.608037745910107/4481613328552510/>

Kunco, M. (2021, listopad 1). Jsem Viktorián, ale ať už všichni táhnou do prdele s tím rasismem. Dyt' tohle už je rasismus proti nebarevným co... [komentář k příspěvku „Jhon Mosquera obvinil asistenta Slavie Praha Pavla Řeháka z rasismu“]. Facebook. <https://www.facebook.com/FotbalZpravy/posts/1797022197165419>

Le, K. (2021, duben 12). Britové se jen dopouštějí jediného povoleného rasismu či spíše xenofobie, a to proti zemím z východnější části Evropy. Východ jim...

[komentář k příspěvku „Je paradoxní, že nebývalý úspěch multikulturního týmu, který se podruhé...“]. *Facebook.*

<https://www.facebook.com/tydenikrespekt/posts/10159419469496103>

Malina, R. (2019, srpen 29). Z Měcholup do Barcelony. Trenér, který se živil za barem, nezapomíná, odkud vzešel. *Sport.cz.* <https://www.sport.cz/clanek/fotbal-liga-mistru-z-mecholup-do-barcelony-trener-ktery-se-zivil-za-barem-nezapomina-odkud-vzesel-1137343>

Mynář, V. (2021, duben 15). DOKUMENT: Zemanův kancléř Mynář píše UEFA kvůli kauze Kúdela. Přečtěte si jeho dopis. *LIDOVKY.CZ.* https://www.lidovky.cz/domov/dokument-zemanuv-kancler-pise-uefa-kvuli-kauze-kudela-precete-si-jeho-dopis.A210415_121531_in_domov_lros

novinky.cz (2020, červen 30). Zeman označil heslo Black Lives Matter za rasistické. *Novinky.cz.* <https://www.novinky.cz/clanek/domaci-zeman-oznacil-heslo-black-lives-matter-za-rasisticke-40329307>

Okwonga, M. (2019, prosinec 15). Foul play: How racism towards black footballers is moving online. *The Guardian.* <https://www.theguardian.com/football/2019/dec/15/foul-play-how-racism-towards-black-footballers-is-moving-online>

Rupa, P. (2021, březen 19). Říkám NE kriminálíkům a lhářům FC Rangers! [komentář k příspěvku „Dnes je Mezinárodní den za odstranění rasové diskriminace. Slavia říká...“]. *Facebook.* <https://www.facebook.com/watch/?v=800752647195672>

Kubíček, D. (2021, březen 19). SOUSTŘEĎTE SE NA FOTBAL, NE NA TYHLE OPIČÁRNÝ! [komentář k příspěvku „Dnes je Mezinárodní den za odstranění

rasové diskriminace. Slavia říká...“]. Facebook.

<https://www.facebook.com/watch/?v=800752647195672>

Sirucek, F. [@Olorin1987]. (2021, Duben 15). *když odmyslím osobu, která to poslala.*

Proč je to dno? Jakože nespravedlnost se má přijímat s pokorou? To je právě...

[Tweet]. Twitter. <https://twitter.com/Olorin1987/status/1382646587487313922>

Soviš, L. (2021, březen 19). Super gesto. Ne rasismu ne Rangers a hlavně ne

Gerrardovi co předvedl čemu přihlížel a jak se choval nepřipustné a zároveň velké... [komentář k příspěvku „Dnes je Mezinárodní den za odstranění rasové

diskriminace. Slavia říká...“]. Facebook.

<https://www.facebook.com/watch/?v=800752647195672>

Smith, M. (2021, duben 14). he didn't "maybe say something", he did say it hence why

he's been banned for 10 games. Not sure... [komentář k příspěvku „Slavia

Prague's Ondrej Kudela has been banned for...“]. Facebook.

<https://www.facebook.com/GiveMeSport/photos/a.608037745910107/448161332>

[8552510/](https://www.facebook.com/GiveMeSport/photos/a.608037745910107/448161332)

SK Slavia Praha. (2021, březen 19). **!** | *Slavia po odvetě osmifinále Evropské ligy*

odmítá smyšlené nařčení z rasismu. **PROHLÁŠENÍ** ↗ [Přiložený odkaz s

náhledem] [Příspěvek na Facebooku]. Facebook.

<https://www.facebook.com/SKSlaviaPrahaFotbal/posts/10158995071369231/>

SK Slavia Praha. (2021a, březen 20). *Slavia se distancuje od autorů rasistické*

fotografie. Klub podává na neznámé pachatele stojící za přípravou a prezentací

zmíněné fotografie... [Přiložená fotografie] [Příspěvek na Facebooku]. Facebook.

<https://www.facebook.com/SKSlaviaPrahaFotbal/photos/a.408971449230/101589>

[98593079231/](https://www.facebook.com/SKSlaviaPrahaFotbal/photos/a.408971449230/101589)

SK Slavia Praha. (2021b, březen 21). *Dnes je Mezinárodní den za odstranění rasové*

diskriminace. Slavia říká jasné NE RASISMU, který nemá místo ve fotbale, ve

společnosti... [Přiložené video] [Příspěvek na Facebooku]. Facebook.

<https://www.facebook.com/watch/?v=800752647195672>

slavia.cz (2021, březen 19) *Slavia odmítá smyšlené nařčení z rasismu.* slavia.cz.

<https://www.slavia.cz/article/18253>

Šulc, P. (2021, duben 15). Jaktu sebranka z hradu nemám rád, tohle je dobře.. To co ta zkurvená UEFA předvádí je neskutečné. Se vsadím, že... [komentář k příspěvku „Situaci sleduje i prezident Miloš Zeman.“]. Facebook.

<https://www.facebook.com/Novinky.cz/posts/10159506310039884>

Šunda, H. (2021, březen 20). To je ubohý 😊😊😊😊🍀 Přeju Ondrovi i jako

Spart'an, ať to dopadne pro něj a těm brečánkům rozum... [komentář k příspěvku

„Glen Kamara podal na UEFU oficiální stížnost na Ondřeje Kúdela“]. Facebook.

[https://www.facebook.com/FotbalZpravy/photos/glen-kamara-podal-na-uefu-](https://www.facebook.com/FotbalZpravy/photos/glen-kamara-podal-na-uefu-offici%C3%A1ln%C3%AD-st%C3%AD%C5%BEost-na-ond%C5%99eje-k%C3%BAdelu/1634192180115089)

[ofici%C3%A1ln%C3%AD-st%C3%AD%C5%BEost-na-ond%C5%99eje-](https://www.facebook.com/FotbalZpravy/photos/glen-kamara-podal-na-uefu-offici%C3%A1ln%C3%AD-st%C3%AD%C5%BEost-na-ond%C5%99eje-k%C3%BAdelu/1634192180115089)

[k%C3%BAdelu/1634192180115089](https://www.facebook.com/FotbalZpravy/photos/glen-kamara-podal-na-uefu-offici%C3%A1ln%C3%AD-st%C3%AD%C5%BEost-na-ond%C5%99eje-k%C3%BAdelu/1634192180115089)

Tomio Okamura - SPD. (2021, srpen 12). [Přiložená fotografie] [Příspěvek na Facebooku]. Facebook.

[https://www.facebook.com/tomio.cz/photos/a.388977287779759/4717201141623](https://www.facebook.com/tomio.cz/photos/a.388977287779759/4717201141623997/)

[997/](https://www.facebook.com/tomio.cz/photos/a.388977287779759/4717201141623997/)

Vávra, J. (2021, duben 25). *Rasismus není náš problém?* Plus.

<https://plus.rozhlas.cz/jan-vavra-rasismus-neni-nas-problem-8476377>

Veleta, J. (2021, březen 19). Když se kouknete na jejich Rangers FC vsude nas v komentech berou jako vychodni evropany. A podle fanousku je to... [komentář k příspěvku „i | Slavia po odvetě osmifinále Evropské ligy odmítá smyšlené

nařčení...“].

Facebook.

<https://www.facebook.com/SKSlaviaPrahaFotbal/posts/10158995071369231/>

Wikipedie. (2021, září 23). *Soubor:Kampaň SPOLU Praha 2021.jpg* – Wikipedie.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kampa%C5%88_SPOLU_Praha_2021.jpg

UEFA.com. (2018, březen 5). *Behind the scenes at the UEFA Match Command Centre*

| *Inside UEFA*. UEFA.com. <https://www.uefa.com/insideuefa/news/0243-0f8e5e56b621-bef7ade27d59-1000--behind-the-scenes-at-the-uefa-match-command-centre/>

Zelenka, J. (2022, červen 21). *Anonymové českého Twitteru. Stopy vedou i na úřad*

vlády. Mimo agendu. <https://www.mimoagendu.cz/anonymove-ceskeho-twitteru-stopy-vedou-i-na-urad-vlady/>